

รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
ป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและโรงแรม

พฤษภาคม 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
ป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย

วิทยานิพนธ์เสนอมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและโรงแรม

พฤษภาคม 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

COMMUNITY BASED TOURISM FOR PRESERVING NATURAL RESOURCES,
FOREST BUFFER AREA PRESERVED IN NORTHERN THAILAND

YUCHITA KUNHARMING

A Dissertation Submitted to University of Phayao
in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Doctor of philosophy Degree in Tourism and Hotel Management
May 2023

Copyright 2023 by University of Phayao

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
ป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย

ของ ยุชิตา กันหาเมือง

ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและโรงแรม
ของมหาวิทยาลัยพะเยา

..... ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุวารีย์ นามวงศ์)

..... ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ดร. พัจน์พิตดา ศรีสมพงษ์)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ดร. ฤทัยภัทร พิมลศรี)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ดร. วาริชต์ มัชฌมบุรุษ)

..... ผู้ทรงคุณวุฒิ
(ดร. ปานแพร เขาวนประยูร อุดมรักษาทรัพย์)

..... คณบดีคณะบริหารธุรกิจและนิเทศศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประกอบศิริ ภัคดีพิณิจ)

เรื่อง:	รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ ป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย
ผู้วิจัย:	ยุชิตา กันหาหมิง, วิทยานิพนธ์: ปร.ด. (การจัดการการท่องเที่ยวและโรงแรม), มหาวิทยาลัย พะเยา, 2565
อาจารย์ที่ปรึกษา:	ดร. พัจน์พิตดา ศรีสมพงษ์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ดร.ฤทัยภัทร พิมลศรี ดร.วราชต์ มัธยม บุรุษ
คำสำคัญ:	รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน, การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ, เขตกันชน

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน 2) เพื่อศึกษาการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าและ 4) เพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์ การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผสมผสานกับการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเก็บข้อมูลจากชุมชนในเขตภาคเหนือที่มีพื้นที่อยู่ในเขตป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการการชุมชน นักท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการภาคเอกชนหรือภาคีเครือข่ายการทำงาน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม การประชุมกลุ่มย่อย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาและโปรแกรมสำเร็จรูปโดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าทีและความแปรปรวนทางเดียว ผลการศึกษา พบว่า 1) ชุมชนมีพื้นที่คาบเกี่ยวกับพื้นที่อนุรักษ์โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นกิจกรรมที่เน้นการสร้างความรู้ในการอนุรักษ์ การกระตุ้นความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การบริหารจัดการมีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การจัดแบ่งพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน การจัดตั้งคณะกรรมการในการดูแลด้านการอนุรักษ์ป่าและพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน 2) การมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าในภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยด้านการอนุรักษ์ป่าอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากและด้านการสนับสนุนและพัฒนาอยู่ในระดับมาก 3) ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการรู้คุณค่าและวางแผนในทรัพยากรอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืนอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรอยู่ในระดับมากและด้านกฎระเบียบข้อบังคับอยู่ในระดับมาก 4) การเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ประกอบไปด้วยประเด็นสำคัญ คือ ด้านพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านการจัดการ ด้านการพัฒนาบุคลากรด้านการตลาด ด้านนักท่องเที่ยว โดยแบ่งได้ 3 รูปแบบคือ 1) รูปแบบของชุมชนที่ได้รับการพัฒนาทางการท่องเที่ยว 2) รูปแบบของชุมชนที่มีการอนุรักษ์ก่อนมีการพัฒนาการท่องเที่ยว และ 3) รูปแบบของชุมชนที่เน้นการอนุรักษ์

Title: COMMUNITY BASED TOURISM FOR PRESERVING NATURAL RESOURCES,
FOREST BUFFER AREA PRESERVED IN NORTHERN THAILAND

Author: Yuchita Kunharming, Dissertation: Ph.D. (Tourism and Hotel Management), University of
Phayao, 2022

Advisor: Dr. PHATPITTA SREESOOMPONG Co–advisor Dr.Luethaipat Primonsree Dr.Warach
Madhyamapurush

Keywords: Community Based Tourism Model, Conservation of Natural Resources, Buffer Zone,
Conservation Area

ABSTRACT

The objectives of this research were 1) to study the situation of tourism in the community and the management of community areas, 2) to study the community's collective consciousness in forest conservation, 3) to study the opinions of tourists about forest conservation tourism, and 4) to propose a community tourism model to conserve forests in conservation areas. This study was a combination of qualitative research and quantitative research. By collecting data from communities in the northern region whose areas are in protected forest areas. The population and sample were community leaders or community committees. tourist relevant government agencies private sector entrepreneurs or working network partners. The research tools were interview forms, questionnaires, small group meetings. Data were analyzed in terms of content and software packages. The statistics used in data analysis were percentage, mean, and standard deviation. t–value and one–way variance. The research findings were as follows: 1) The community has an area that overlaps with the conservation area, with most of the community's tourism activities emphasizing conservation knowledge creation. Stimulating the responsibility of tourists towards both natural and cultural attractions. through a collaborative learning process Management provides opportunities for people in the community to participate in management. allocation of space for the common use of people in the community Establishment of a committee to oversee forest conservation and tourism development between communities and supporting agencies. 2) The collective consciousness of the community in forest conservation as a whole was at a high level, with the aspect of forest conservation at the highest level, followed by the participation at a high level, and the support and development was at the highest level. high level. 3) The overall opinions of tourists about forest conservation tourism were at a high level. The aspect of esteem and tenacious resources was at the highest level, followed by the aspect of sustainable resource utilization at the highest level. Participation in resource preservation was at a high level and regulation was at a high level. 4) Proposing a community tourism model to conserve natural resources, buffer forests, conservation areas It consists of important issues, namely, area and tourism activities. management Personnel development, marketing, and tourists can be divided into 3 forms: 1) the form of the community that has been developed in tourism, 2) the form of the community that has been preserved before the tourism development, and 3) the form of Conservation–focused communities.

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ ดร.พัจน์พิตตา ศรีสมพงษ์ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่คอยให้กำลังใจมาตลอด ดร.วราวัชต์ มัชฌมบุรุษ ดร.ฤทัยภัทร พิมลศรี และคณาจารย์ทุกท่านที่กรุณาสละเวลาให้ความรู้และคำแนะนำตลอดการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณ ชุมชนในเขตภาคเหนือที่ให้ทั้งข้อมูล ความรู้และความร่วมมือตลอดเวลาที่ได้ทำการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

ขอขอบพระคุณ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ที่สนับสนุนเงินทุนการศึกษา และคณะบริหารธุรกิจและนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ที่ให้เงินทุนสนับสนุนการทำวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณ พี่ ๆ เพื่อน ๆ และน้อง ๆ ทุกคนที่ได้ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ท้ายที่สุด ขอกราบขอบพระคุณมารดา บิดา น้องชาย สามี และลูกสาวอันเป็นที่รัก ในการให้กำลังใจ และให้โอกาสในการศึกษาอันมีค่ายิ่งในครั้งนี้

ยุชิตา กันทามิ่ง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	11
ขอบเขตของการวิจัย	11
นิยามศัพท์เฉพาะ	12
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	13
ข้อจำกัดงานวิจัย.....	14
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	15
บริบทการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือ	15
พื้นที่อนุรักษ์.....	27
อุทยานแห่งชาติ.....	33
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	38
แนวคิดด้านการท่องเที่ยวชุมชน	43
แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	53
แนวคิดการสร้างจิตสำนึก	59

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	61
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	65
กรอบแนวคิดการวิจัย	74
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	77
วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการ พื้นที่ชุมชน.....	77
วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า.....	79
วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการ อนุรักษ์ป่า	82
วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่ อนุรักษ์.....	85
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	86
เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน	86
เพื่อศึกษาการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า.....	92
เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า.....	104
เพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์.....	127
บทที่ 5 อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	134
สรุปผลการศึกษา.....	134
อภิปรายผล.....	140
ข้อเสนอแนะ.....	145
บรรณานุกรม	146
ภาคผนวก.....	153
ภาคผนวก ก รายชื่อชุมชนในเขตภาคเหนือที่ได้รับรางวัลจากศูนย์ประสานงานเครือข่ายการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-N-CC Thailand CBT Network Coordination Center), รางวัล	

ลูกโลกสีเขียว (Green Globe Institute) ปี พ.ศ. 2550-2562, รางวัลอุตสาหกรรม ท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Awards) ปี พ.ศ.2539-2562.....	154
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม	158
ภาคผนวก ค ภาพการลงพื้นที่เก็บข้อมูล.....	175
ประวัติผู้วิจัย.....	187

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	78
ตาราง 2 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ.....	94
ตาราง 3 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ	95
ตาราง 4 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพ.....	95
ตาราง 5 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษา	96
ตาราง 6 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอาชีพ.....	96
ตาราง 7 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายได้ต่อเดือน.....	97
ตาราง 8 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามตำแหน่งในชุมชน	98
ตาราง 9 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการมีส่วนร่วมด้านการ ท่องเที่ยว	98
ตาราง 10 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำนวนปีหรือประสบการณ์ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	99
ตาราง 11 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เกี่ยวกับความรู้ ทักษะ การ ใช้ประโยชน์จากป่าของกลุ่มตัวอย่าง	100
ตาราง 12 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของการมีจิตสำนึกร่วมของ ชุมชนในการอนุรักษ์ป่าของกลุ่มตัวอย่าง	101
ตาราง 13 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ.....	104
ตาราง 14 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ.....	105
ตาราง 15 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพ.....	105
ตาราง 16 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษา	106
ตาราง 17 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอาชีพ	106
ตาราง 18 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายได้ต่อเดือน.....	107

ตาราง 19 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามภูมิภาค 108	108
ตาราง 20 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำนวนการเดินทาง ท่องเที่ยวภายในประเทศต่อปี 108	108
ตาราง 21 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามชุมชนในเขตจังหวัด ภาคเหนือที่เคยเดินทางท่องเที่ยว 109	109
ตาราง 22 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะการเดินทาง 110	110
ตาราง 23 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามช่วงเวลาการเดินทาง ... 110	110
ตาราง 24 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามความถี่ในการเดินทาง.. 111	111
ตาราง 25 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามพาหนะที่ใช้เดินทาง 111	111
ตาราง 26 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามค่าใช้จ่ายในการเดินทาง 112	112
ตาราง 27 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามวัตถุประสงค์การเดินทาง 112	112
ตาราง 28 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสื่อที่รู้จัก..... 113	113
ตาราง 29 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า 114	114
ตาราง 30 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเพศกับความคิดเห็นของ นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า..... 117	117
ตาราง 31 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอายุกับความคิดเห็นของ นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า..... 117	117
ตาราง 32 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อ การอนุรักษ์ป่า จำแนกตามอายุ..... 118	118
ตาราง 33 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสถานภาพกับความคิดเห็นเกี่ยวกับ การท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า 119	119
ตาราง 34 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษากับความคิดเห็น เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า 119	119

ตาราง 35 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อ การอนุรักษ์ป่า จำแนกตามระดับการศึกษา.....	120
ตาราง 36 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอาชีพกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการ ท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า.....	121
ตาราง 37 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรายได้กับความคิดเห็นเกี่ยวกับการ ท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า.....	121
ตาราง 38 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างลักษณะการเดินทางกับความ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า	122
ตาราง 39 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างช่วงเวลาการเดินทางกับความ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า	122
ตาราง 40 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อ การอนุรักษ์ป่า จำแนกตามช่วงเวลาการเดินทาง.....	123
ตาราง 41 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างความถี่ในการเดินทางกับความ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า	124
ตาราง 42 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างพาหนะที่ใช้ในการเดินทางกับความ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า	124
ตาราง 43 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อ การอนุรักษ์ป่า จำแนกตามพาหนะที่ใช้ในการเดินทาง	125
ตาราง 44 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยว กับความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า	126
ตาราง 45 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อ การอนุรักษ์ป่า จำแนกตามค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยว	127

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ 1 แผนที่ 17 จังหวัดภาคเหนือ.....	16
ภาพ 2 แผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในเขต17 จังหวัดภาคเหนือ.....	17
ภาพ 3 แผนที่ชุมชนหนองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์.....	18
ภาพ 4 แผนที่ชุมชนบ้านห้วยอี จังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	19
ภาพ 5 แผนที่ชุมชนบ้านถ้ำ จังหวัดเชียงใหม่.....	20
ภาพ 6 แผนที่ชุมชนบ้านหัวทุ่ง จังหวัดเชียงใหม่.....	21
ภาพ 7 แผนที่ชุมชนบ้านไร่กองซิง จังหวัดเชียงใหม่.....	22
ภาพ 8 แผนที่ชุมชนบ้านโป่ง จังหวัดเชียงใหม่.....	23
ภาพ 9 แผนที่ชุมชนบ้านบัว จังหวัดพะเยา.....	24
ภาพ 10 แผนที่ชุมชนบ้านห้วยหาด จังหวัดน่าน.....	25
ภาพ 11 แผนที่ชุมชนบ้านขอเหนือ ขอใต้ จังหวัดลำปาง.....	26
ภาพ 12 แผนที่ชุมชนต้นน้ำพอง จังหวัดเพชรบูรณ์.....	27
ภาพ 13 แสดงกรอบแนวคิด (Conceptual Framework).....	74

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวถือเป็นอุตสาหกรรมหลักที่มีความสำคัญและสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยมากเป็นอันดับหนึ่ง ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศให้ดีขึ้นด้วย โดยประเทศไทยเองนั้นได้รับการยอมรับจากคนทั่วโลกว่าเป็นหนึ่งในประเทศที่เป็นจุดหมายปลายทางของแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการอยากจะมาสัมผัสส่งผลให้สถานการณ์การท่องเที่ยวภายในประเทศไทยมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากรายได้จากการท่องเที่ยวในปี 2561 มีการขยายตัวขึ้นร้อยละ 16.07 โดยรายได้จากนักท่องเที่ยวต่างประเทศขยายตัวร้อยละ 17.55 และรายได้จากนักท่องเที่ยวชาวไทยขยายตัวร้อยละ 12.21 (ศูนย์วิจัยธนาคารออมสิน, 2561) ดังนั้นรัฐบาลจึงได้มีนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง หากแต่การเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้นแม้จะก่อให้เกิดผลดีในด้านเศรษฐกิจ การจ้างงาน การลงทุน การสร้างรายได้เข้าประเทศแล้วนั้น ยังส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของสถานที่นั้น ๆ หากไม่มีการบริหารจัดการที่ดีส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลง ปัญหามลภาวะ การทำลายทัศนียภาพ ค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น วิถีชีวิตของชุมชนที่เปลี่ยนไป การสูญเสียความเป็นตัวตนหรือเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ หรือแม้กระทั่งการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ความขัดแย้งในการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ฉะนั้นเพื่อให้เกิดความสมดุลกันระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์จึงเกิดแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขึ้น พร้อมกับการค้นหาการท่องเที่ยวทางเลือกที่มีความหลากหลาย เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวสีเขียว การท่องเที่ยวชนบท รวมไปถึงการท่องเที่ยวชุมชนด้วย อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไม่ได้จำกัดแค่เฉพาะการท่องเที่ยวทางเลือกเท่านั้นแต่การท่องเที่ยวทุกรูปแบบต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งในปัจจุบันกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้เน้นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม เสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนซึ่งมีความสอดคล้องกับองค์การสหประชาชาติที่ได้กำหนดให้ในปี พ.ศ. 2560 เป็นปีแห่งการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (SDG Move, 2022)

การท่องเที่ยวชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ค่านึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม โดยที่คนในท้องถิ่นนั้น ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เพียงแต่จะตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่ยังรวมถึง การสร้างศักยภาพของคนในท้องถิ่นนั้นและต้องไม่ทำลายวิถีชีวิตเดิมหรือทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่ การท่องเที่ยวชุมชนนับเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 ที่ประเทศไทยเข้าร่วมการประชุม “Earth Summit” ที่กรุงริโอ เดอจาเนโร สหพันธ์สาธารณรัฐบราซิล ในหัวข้อเรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ต่อมาในปี พ.ศ. 2538-2539 เกิดแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติขึ้น ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นส่วนหนึ่งในคำนิยามและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากนั้นในปี พ.ศ. 2541 ประเทศไทยประสบวิกฤตด้านเศรษฐกิจทำให้รัฐใช้การท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการกู้วิกฤติเศรษฐกิจชาติ ภายใต้สโลแกน “Amazing Thailand” ในช่วงเวลาดังกล่าวประเทศไทยได้พิจารณาเตรียมความพร้อมชุมชน ในด้านการท่องเที่ยวชุมชน (Community Based Tourism: CBT) จากโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST) ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2545 มีการจัดตั้งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาขึ้นโดยมีภารกิจหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เป็นทิศทางเดียวกัน ปี พ.ศ. 2546 จัดตั้งองค์การบริหารพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) โดยมีภารกิจในการประสานการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีการประกาศเป็นพื้นที่พิเศษ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้มีการขยายผลองค์ความรู้ CBT ด้วยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปี พ.ศ. 2549 สกว.ร่วมมือกับ REST จัดตั้งสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (The Thailand Community Based Tourism Institute: CBT-I) ขึ้นเพื่อทำงานวิจัยและพัฒนาเรื่อง CBT มีผู้นำชุมชน CBT ทั่วประเทศจำนวน 30 คน เข้ารับการฝึกอบรมและดูงานที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและร่วมขับเคลื่อนเพื่อผลักดันให้ CBT เป็นที่ยอมรับในทุกระดับ โดยในปี พ.ศ. 2550 มีการประกวดรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Awards) ประเภทชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยวโดยมีชุมชน 62 แห่ง ทั่วประเทศได้รับรางวัล เกิดการส่งเสริมไทยเที่ยวไทยขึ้น ต่อมาปี พ.ศ. 2552-2553 The Corporate Social Responsibility and Market Access Partnerships (CSR-MAP) for Thai Sustainable Tourism Supply Chains project โดยความร่วมมือระหว่างสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (The Thailand Community Based Tourism Institute: CBT-I) , สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย (สทอ.) (Thai Ecotourism & Adventure Travel Association: TEATA) , ศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและนิเวศของยุโรป (European Centre for Ecological and Agricultural Tourism: ECEAT) และมูลนิธิไบโม่เซียวได้นำแนวทางเกณฑ์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของโลกมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนและ

เส้นทางท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มีนโยบาย 7 Green อีกทั้งยังมีการยกฐานะมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและรับฟังข้อคิดเห็นของผู้ประกอบการ โดยในปี พ.ศ. 2554 อพท.ได้ตั้งสำนักงานท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นและมีการทำงานเพื่อการรับรองแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนจำนวน 13 แห่งในพื้นที่พิเศษ โดยใช้เกณฑ์ที่มาจาก CSR-MAP เป็นแนวทางโดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการรับรองแหล่งจากหลายภาคส่วนทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน นักวิชาการและชุมชนผู้มีประสบการณ์ ต่อมาปี พ.ศ. 2555 มีการวิจัยเรื่องมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยและสถานการณ์ CBT ในประชาคมอาเซียน โดย CBT-I ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เกิดเวทีการแลกเปลี่ยนและสร้างการรับรู้แนวทางการพัฒนา CBT ที่อ้างอิงมาตรฐานสากลในระดับประเทศและภูมิภาคอาเซียน ชุมชน CBT มีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในระดับจังหวัดและระดับภาคชัดเจนขึ้น เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดชุมพร และเครือข่ายระดับภาค มีการจดทะเบียนเป็นสมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือและภาคใต้ เป็นต้น ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2558 รัฐบาลประกาศให้เป็นปีท่องเที่ยววิถีไทยโดยมีนโยบายส่งเสริมเพื่อนำเสนอภาพลักษณ์ประเทศไทยในมุมมองใหม่ เน้นคุณค่าที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการมาเที่ยวเมืองไทย เริ่มมีการตลาดที่สนับสนุน CBT หลากหลายช่องทาง เช่น การทำงานของบริษัท Local A Like ที่ทำให้ CBT เป็นที่รับรู้ในวงกว้าง ในการสร้าง Market Place องค์การ Creative Move ที่ส่งเสริมให้มีการทำคอนเทนต์เพื่อสื่อเรื่องราวดี ๆ ในชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับความสนใจเกิดการกระแสดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติ องค์ความรู้หลาย ๆ เรื่องมีการสรุปทเรียน อาทิ เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน การตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การสร้างแบรนด์ของชุมชนและชุมชนต้นแบบที่ขับเคลื่อนโดย อพท. จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2559-2560 ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน (2559-2563) เปิดประชาคมอาเซียนและเป็นปีสากลของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเพื่อการพัฒนา การท่องเที่ยวชุมชนและการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเดินด้วยกันอย่างไรเพื่อความมั่นคง มั่นคงและยั่งยืน จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยได้รับอิทธิพลการพัฒนาจากแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนา 5 ด้าน คือ 1) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนทุกภาคส่วน 2) มีการจ้างงาน ลดความยากจน และเกิดการเกื้อกูลกันในสังคม 3) ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ รักษาสิ่งแวดล้อม และลดปัญหาโลกร้อน 4) รักษาคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม และ 5) อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย ที่สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

และพจนานุกรม (TEATA) และสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) ได้พัฒนาภายใต้โครงการ CSR-MAP โดยได้มีการศึกษาแนวทางจากสภาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและองค์การบริหารพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. นำมาพัฒนาต่อจนได้แนวทางเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยโดยมีองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ 1) มีการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน 2) มีการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสู่ท้องถิ่น และการพัฒนาคุณภาพชีวิต 3) มีการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม 4) มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ และ 5) มีการบริการอย่างมีคุณภาพและมีความปลอดภัย ซึ่งจากแนวคิดและกระบวนการดังกล่าวทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยจึงมีรากฐานที่แข็งแกร่ง นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (พจนานุกรม, 2560)

สถานการณ์การท่องเที่ยวไทยในปี พ.ศ. 2562 จากภาวะเศรษฐกิจที่ยังชะลอตัวโดยได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่างประเทศ ซึ่งประกอบไปด้วย สงครามการค้าระหว่างประเทศ สหรัฐอเมริกาและจีน การถอนตัวออกจากสหภาพยุโรปของสหราชอาณาจักร บวกกับเงินบาทที่แข็งค่าเมื่อเทียบกับค่าเงินหยวน อีกทั้งนักท่องเที่ยวมีทางเลือกของจุดหมายปลายทางที่หลากหลายมากขึ้น การต่ออายุมาตรการยกเว้นค่าธรรมเนียม Visa on Arrivals ที่ทำให้ตลาดนักท่องเที่ยวบางประเทศดีขึ้นกว่าเดิม เช่น นักท่องเที่ยวอินเดีย เป็นต้น ซึ่งหากภาวะเศรษฐกิจในหลายประเทศที่ซบเซาจากการค้าโลก อาจส่งผลกระทบต่อการเดินทางท่องเที่ยว ประกอบกับทิศทางเงินบาทที่แข็งค่ารวมถึงเทรนด์การท่องเที่ยวที่เปลี่ยนไป ซึ่งสนใจจุดหมายปลายทางใหม่ ๆ ที่หลากหลายขึ้น รวมถึงสภาพภูมิอากาศ ที่ครอบคลุมถึงปัญหาฝุ่นละอองเกินค่ามาตรฐานในไทยที่จะส่งผลกระทบต่อท่องเที่ยวด้วย (ไทยแลนด์พลัส, 2563) โดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ประเมินตัวเลขการเติบโตของปริมาณและรายได้จากการท่องเที่ยวปี พ.ศ. 2562 ว่ายังคงมีอัตราที่น่าพอใจและได้กำหนดทิศทางการเคลื่อนอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยจากการท่องเที่ยวแบบเน้นปริมาณ (Mass Tourism) เข้าสู่การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (Responsible Tourism) ซึ่งเน้นนักท่องเที่ยวคุณภาพที่มีกำลังซื้อสูงและให้ความสำคัญกับคุณค่ามากกว่าราคา โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะให้ความสำคัญต่อการคัดเลือก สรรหาสินค้าและบริการที่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม การบริโภคทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางท่องเที่ยว การลด ละ และเลิกการกระทำที่จะส่งผลต่อช่วงอายุของทรัพยากร โดยตลาดต่างประเทศจะเน้นกลุ่มคุณภาพรายกลุ่ม (Segment) ด้วยแนวคิด Go High มุ่งเจาะและขยายกลุ่มกำลังซื้อสูง มีความใส่ใจสิ่งแวดล้อม, Go New Customer ขยายกลุ่ม First Visit จากกลุ่มลูกค้าใหม่ในพื้นที่เดิมและการหาลูกค้าในพื้นที่ใหม่ ๆ, Go Local เจาะกลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยววิถีถิ่น, Go Low Season การกระตุ้นการเดินทางเข้ามาในช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยว

และ Go Digital เป็นเครื่องมือหลักที่ใช้ในการเข้าถึงนักท่องเที่ยว ส่วนตลาดในประเทศได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็น Gen X, Gen Y, Family and Millennial Family, Silver Age, Lady , First Jobber, Multi-Gen และ Corporate มุ่งเจาะและขยายตลาดนักท่องเที่ยวไทยให้ทั่วทุกภูมิภาค เพื่อขยายฐานตลาดใหม่ ๆ และลดความเสี่ยงจากการพึ่งพิงตลาดกรุงเทพฯ มากจนเกินไป รวมทั้งแก้ปัญหาเรื่องการแย่งตลาดกันเองอีกด้วย ซึ่งแคมเปญตลาดต่างประเทศในปี พ.ศ. 2563 ที่จะใช้ คือ Amazing Thailand โดยยังคงใช้คอนเซ็ปต์ Open to the New Shades มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวรู้สึกประทับใจจากประสบการณ์จริงและยังมี Amazing Thailand Week ของสำนักงาน ททท. สาขาต่างประเทศทั่วโลก กระตุ้นความสนใจนักท่องเที่ยวให้อยากเดินทางมาเมืองไทยเพิ่มเติม ส่วนตลาดในประเทศจะจัดทำชุดโฆษณา คือ Amazing ไทยเท่ ภายใต้แนวคิด “เมืองไทยสวยทุกที่ เท่ทุกสไตล์” กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวไทยมีความสุข ความสุข และความภูมิใจในออกแบบการท่องเที่ยว ต้องการส่งต่อวิถีเที่ยวของตนให้ผู้อื่นเกิดแรงบันดาลใจในการออกแบบการท่องเที่ยวในสไตล์ของตนเองบ้าง รวมถึงจัดทำโครงการ “60 เส้นทางความสุข @ เมืองไทย เดอะ ซีรีส์” เพื่อกระตุ้นการเดินทางท่องเที่ยวตลอดทั้งปี ภายใต้แรงบันดาลใจของ 3 ฤดูกาลที่แตกต่าง (BLT, 2019)

ซึ่งสอดคล้องกับรัฐบาลที่ยังคงให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวโดยเน้นเศรษฐกิจระดับท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำพร้อมกับการกำหนดเป้าหมายในการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเมืองหลักไปสู่จังหวัดท่องเที่ยวเมืองรอง ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติที่มุ่งเน้นให้ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืนควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยครอบคลุมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561-2580 ซึ่งในภาคส่วนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้กำหนดเป้าหมายไว้ คือ การเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวระดับโลกหรือเป็นแม่เหล็กการท่องเที่ยวระดับโลก โดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งนโยบายของรัฐบาลจะต่อยอดการทำงาน 3 จุดเน้นเดิมของปีที่ผ่านมา ได้แก่ การใช้วิถีการกินไปสู่การสัมผัส Local Experience, การสร้างมูลค่าเพิ่มด้วย Content และการสร้างกระแสใส่ใจสิ่งแวดล้อมและชูอัตลักษณ์เมืองรองมาเป็นส่วนผสมหลักในการสร้างสรรค์สินค้า สร้างประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเป้าหมายทั้งตลาดต่างประเทศและตลาดในประเทศโดยคำนึงถึงเกณฑ์ที่ใช้ประกอบกัน คือ เมืองหลักพ่วงเมืองรอง ชุมชนพร้อมชาย ตอบโจทย์ปัญหาของภูมิภาคและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรองและชุมชนเป็นนโยบายที่ต้องการให้การท่องเที่ยวช่วยลดความเหลื่อมล้ำในด้านของพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย โดยวิธีการดำเนินการปฏิบัติที่จะช่วยให้การท่องเที่ยวเมืองรองและชุมชนสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยที่จะไม่ทิ้ง

ความเสียหายไว้ในภายหลัง จึงให้ความสำคัญกับการประเมินความพร้อมของเมืองรองและชุมชนเพื่อสร้างความมั่นใจว่าความต้องการด้านการตลาดจะดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับความพร้อมด้านอุปทาน ซึ่งการดำเนินงานกับภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ชุมชน” จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่มีความสำคัญที่สุด โดยการส่งเสริมเมืองรองและชุมชนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การสร้างสรรค์เส้นทางการท่องเที่ยวที่กระจายการเดินทางจากเมืองหลักสู่เมืองรองและชุมชนภายใต้แนวคิด A B C (A: Additional เส้นทางการหลักเชื่อมเมืองรอง, B: Brand New เมืองรองศักยภาพ และ C: Combined เส้นทางการเมืองรองเชื่อมเมืองรอง) 2) การประเมินศักยภาพเมืองรองโดยพิจารณาจำนวนผู้เยี่ยมชมเยือนเข้าพื้นที่ร่วมกับอัตราการเข้าพักแรมโดยแบ่งระดับจังหวัดเป็น 3 Tiers (Tier 1 จังหวัดที่มีความพร้อมแบบเที่ยวได้และพักแรมได้, Tier 2 จังหวัดที่ควรส่งเสริมให้เที่ยวและพักแรม และ Tier 3 จังหวัดที่ควรส่งเสริมให้เที่ยวไปเช้า-เย็นกลับ) และ 3) การประเมินศักยภาพชุมชนโดยทำงานร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนเจ้าของแหล่งเพื่อคัดกรองชุมชนที่พร้อมในการส่งเสริมให้ตลาดในประเทศและตลาดต่างประเทศ (ยุทธศักดิ์ สุภสร, 2562)

และจากการที่ UNWTO ได้ประกาศให้ปี พ.ศ. 2560 เป็นปีแห่งการท่องเที่ยวยั่งยืน การดำเนินการท่องเที่ยวของไทยจึงให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนซึ่งจะเห็นได้จากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 และยังได้กำหนดให้มีแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2559-2563 อีกด้วย โดยการท่องเที่ยวชุมชน (Community Based Tourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ชุมชนมีบทบาทหลักในการกำหนดทิศทาง การบริหารจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนโดยได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวทั่วโลก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวยุโรป ซึ่งในปี พ.ศ. 2557 จากการสำรวจพบว่านักท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งถือเป็น Local Experience ในประเทศไทย สามารถทำรายได้ถึง 32.3 ล้านบาทจากจำนวนนักท่องเที่ยวประมาณ 1 แสนคน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560) ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือมีรายได้มากที่สุด คือ 21,018,442 บาท จากจำนวนนักท่องเที่ยว 36,026 คน และจากชุมชนจำนวน 13 ชุมชน 4 จังหวัด ได้แก่ ชุมชนจำป๋อ ชุมชนแม่ละ ชุมชนเมืองปอน ชุมชนเมืองแพม ชุมชนบ้านห้วยหอม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ชุมชนแม่กำปอง ชุมชนหัวทุ่ง ชุมชนแม่กลางหลวง ชุมชนสันทรายโฮมสเตย์ ชุมชนบ้านไร่กองขิง ชุมชนดอยปู่หมื่น จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนพระบาทห้วยต้ม จังหวัดลำพูน และชุมชนนาต้นจัน จังหวัดสุโขทัย รองลงมาคือ ภาคใต้มีรายได้ จำนวน 5,286,015 บาท จากจำนวนนักท่องเที่ยว 13,006 คน จากชุมชนจำนวน 6 ชุมชน 3 จังหวัด ได้แก่ ชุมชนพรหมโลก จังหวัดนครศรีธรรมราช ชุมชนเกาะยาวน้อย ชุมชนสามช้องเหนือ ชุมชนท่าดินแดง จังหวัดพังงา ชุมชนบากันใหม่ ชุมชนบ่อ

เจ็ดลูก จังหวัดสตูล ภาคกลางและภาคตะวันออกมีรายได้ 4,460,500 บาท จากจำนวนนักท่องเที่ยว 18,105 คน จากชุมชน 6 ชุมชน 5 จังหวัด ได้แก่ ชุมชนสลักคอก ชุมชนห้วยแร้ง จังหวัดตราด ชุมชนเขาบายศรี จังหวัดจันทบุรี ชุมชนบ้านริมคลอง จังหวัดสมุทรสงคราม ชุมชนบางน้ำผึ้ง จังหวัดสมุทรปราการ ชุมชนเกาะเกิด จังหวัดอยุธยา และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้ 2,045,775 บาท จากจำนวนนักท่องเที่ยว 34,799 คน จากชุมชน 5 ชุมชน 4 จังหวัด ได้แก่ ชุมชนโฮมสเตย์บ้านไทย ชุมชนผาบุคาโฮมสเตย์ จังหวัดนครราชสีมา ชุมชนบ้านภู จังหวัดมุกดาหาร ชุมชนกู่กาสิงห์ จังหวัดร้อยเอ็ด ชุมชนชะชอม จังหวัดอุบลราชธานี (ฉัฐิ ฉัฐิจำเริญพร และคณะ, 2558) โดยรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน (CBT) มี 3 รูปแบบ คือ 1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวปกติของชุมชน 2) ศึกษาดูงาน เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งมีทั้งการบรรยายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อให้ผู้มาศึกษาดูงานได้เข้าใจและนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทหรือวัตถุประสงค์ของการศึกษาดูงาน และ 3) จิตอาสา เป็นกิจกรรมเพิ่มเติมสำหรับอาสาสมัครที่ต้องการทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยจะเห็นได้ว่าการกระจายตัวของชุมชนที่ใช้แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชนกระจายอยู่ทั่วทุกภาคในประเทศไทย ซึ่งในปี พ.ศ. 2560 พบว่ามีชุมชนจำนวน 264 ชุมชนทั่วประเทศแยกออกเป็นภาคเหนือ 82 ชุมชน ภาคอีสาน 57 ชุมชน ภาคกลาง 62 ชุมชนและภาคใต้ 63 ชุมชน โดยจังหวัดที่มีชุมชนมากที่สุดคือ จังหวัดเชียงใหม่ 32 แห่ง รองลงมาคือ จังหวัดสตูล 14 แห่ง และระดับ 3 จังหวัดเชียงรายและจังหวัดชุมพรซึ่งมีจำนวนเท่ากัน คือ 12 แห่ง โดยสัดส่วนของนักท่องเที่ยวในภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคใต้ จะมีนักท่องเที่ยวชาวไทยมากกว่านักท่องเที่ยวต่างชาติ ส่วนภาคเหนือนั้นจะมีสัดส่วนของนักท่องเที่ยวต่างชาติมากกว่านักท่องเที่ยวไทย นอกจากนี้แล้วในปี พ.ศ. 2560 ยังเป็นปีที่ประชาคมอาเซียนมีการมอบรางวัลเพื่อให้เห็นว่าประชาคมอาเซียนเล็งเห็นถึงความสำคัญของชุมชนในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและหรือวัฒนธรรมที่คนในชุมชนร่วมกันดูแลรักษาและจัดการท่องเที่ยว จึงมีการให้รางวัลเพื่อเป็นการยกย่องชุมชนในแต่ละประเทศโดยประเทศสมาชิกเป็นผู้คัดเลือกชุมชนและร่วมรับรางวัล ASEAN Community Based Tourism Standard Awards (2017–2019) โดยมอบรางวัลนี้ในนาม ASEAN Tourism Forum (ATF) 2017 เมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2560 ณ สาธารณรัฐสิงคโปร์ ซึ่งประเทศไทยมีชุมชนที่ได้รับรางวัล ได้แก่ ชุมชนบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ชุมชนบ้านไร่กองขิง จังหวัดเชียงใหม่และชุมชนบ่อหินฟาร์มสเตย์ จังหวัดตรัง ซึ่งรางวัลการท่องเที่ยวเปรียบเสมือนเครื่องมือสำคัญในการสร้างการรับรู้ การยอมรับ และส่งเสริมสนับสนุนด้านการตลาด และยิ่งไปกว่านั้นยังได้เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นกรณีศึกษาสำหรับชุมชน หน่วยงานผู้ประกอบการ นักวิชาการทั้งในประเทศ

และต่างประเทศ หน่วยงานที่มีบทบาทและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล นอกจากรางวัล ASEAN Community Based Tourism Standard Awards (2017–2019) แล้วยังมีรางวัลอื่น ๆ ที่มอบให้กับชุมชน Best Practice ของประเทศสมาชิกอาเซียนที่ประสบความสำเร็จจากการท่องเที่ยวชุมชน อาทิเช่น Tourism for Tomorrow Award, World Responsible Tourism Award, PATA Awards และ Wild Asia Awards ซึ่งมีชุมชนในกลุ่มประเทศอาเซียนที่ได้รับรางวัล ได้แก่ ประเทศไทย ชุมชนที่ได้รับรางวัลมี 4 ชุมชน ได้แก่ บ้านไร่กองขิง จังหวัดเชียงใหม่ ได้รับรางวัล PATA Tourism INSPIRE Awards 2015 สาขา Best Community Based Tourism Initiative, บ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนบ้านนาต้นจั่น จังหวัดสุโขทัย ได้รับรางวัล PATA Gold Awards ในปี 1994, 2010 และ 2012 ตามลำดับ , สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามได้รับรางวัล PAPA Awards Winner of the 2014 PATA Grand Award for Education and Training และ Wild Asia Awards Responsible Tourism Initiative (2015) ได้แก่ Taphin Village Sapa, สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ ได้รับรางวัล INSPIRE Awards for Best Community based Tourism Initiative in Asia–Pacific (2015) ได้แก่ ชุมชนริมฝั่งแม่น้ำ Bojo River THE Bojo Aloguinsan Ecotourism Association (BAETAS) Cebu, สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ได้รับรางวัล ASEAN CBT Standard (2017) ได้แก่ Pa-o Community Network in Shan State Inn Yang Village KanGyi Taw Su Lae Pan Village in Magwe Division Htaa Ne La Leh & Pan Pet Villages in Kayah State, สหพันธรัฐมาเลเซีย ได้รับรางวัล ASEAN CBT Standard Award (2017) และ Best in Community Engagement and Development (2014) จาก Wild Asia ได้แก่ Mahmeri Cultural Village Selangor, สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้รับรางวัล World Responsible Tourism Award (2013) at the World Travel Mart in London, Englandw ได้แก่ Nam Nern Night Safari eco-tour, ประเทศบรูไน ได้รับรางวัล Excellence Village Award (2013) ได้แก่ Kampong Kiudang Village Consultative Council (MPK Kiudang), ราชอาณาจักรกัมพูชา ได้รับรางวัล Inspiring Stories from Destinations' จาก Wild Asia (2014) ได้แก่ Chi Phat จังหวัดเกาะกง และสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ได้รับรางวัล Wild Asia Award (2013) ได้แก่ Bali CoBTA (Bali Community Based Tourism Association) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเกาะบาหลี เป็นต้น (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560) ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าประเทศสมาชิกอาเซียนต่างให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในประเทศของตนซึ่งรวมไปถึงผลกระทบที่จะตามมาด้วย

ดังนั้นทุกประเทศจึงค้นหารูปแบบการท่องเที่ยวที่สร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการลดผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศตน การท่องเที่ยวชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญกับกลุ่มประเทศอาเซียน

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในกลุ่มประเทศอาเซียนที่ประสบความสำเร็จจากการท่องเที่ยวชุมชนดังจะเห็นได้จากการที่ชุมชนในหลาย ๆ ชุมชนได้รับรางวัลทางการท่องเที่ยว อาทิ ชุมชนบ้านเชียง ชุมชนบ้านไร่ก่องชิง ชุมชนบ่อหินพาร์มสเตย์ ชุมชนบ้านแม่กำปอง ชุมชนบ้านปราสาท ชุมชนบ้านนาต้นจั่น เป็นต้น ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวชุมชนในประเทศไทยนั้นมีความหลากหลายทั้งระบบนิเวศวิทยา ป่าเขา วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เป็นปัจจัยเสริมให้การท่องเที่ยวนั้นมีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่มีความโดดเด่นโดยมีการบูรณาการด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตสู่ระบบการท่องเที่ยวธรรมชาติโดยมีสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน โดยเฉพาะพื้นที่เปราะบางตามชายขอบพื้นที่อุทยานแห่งชาติซึ่งเป็นพื้นที่นิเวศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยมีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบและมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมอนุรักษ์และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในท้องถิ่นเนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้กับชุมชนชนบทมากที่สุด อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจ ในด้านของสิ่งแวดล้อมอุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งรวมของสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างเป็นกระบวนการและมีระบบ นำไปสู่การผลิตและควบคุมตนเองตามธรรมชาติส่งผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่สำคัญ ได้แก่ เป็นแหล่งต้นน้ำ ลำธาร ศูนย์รวมของความหลากหลายทางชีวภาพ ช่วยควบคุมสภาพภูมิอากาศ บรรเทาความรุนแรงของอุทกภัย วาตภัย และความแห้งแล้ง และช่วยลดการพังทลายของดิน ในด้านของสังคมอุทยานแห่งชาติมีความสำคัญเนื่องจากเป็นแหล่งกำเนิดของน้ำใช้สอยในครัวเรือน เกษตรกรรม อุตสาหกรรมและพลังงาน เป็นแหล่งอาหารและวัสดุใช้สอยของชุมชนท้องถิ่น เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและนันทนาการ และเอื้อต่อการค้นคว้าวิจัยและการศึกษาหาความรู้ของศาสตร์แขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องอย่างยิ่งความหลากหลายของชนิดพันธุ์และสายพันธุ์กรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรรม การแพทย์และอุตสาหกรรมในอนาคต และด้านของเศรษฐกิจ เนื่องจากอุทยานแห่งชาติมีคุณค่าความงดงามและความโดดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย จึงมีศักยภาพสูงสำหรับใช้เป็นฐานในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการบริการ ซึ่งจะเป็นที่มาของรายได้ของราษฎรในท้องถิ่นทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชนบท รวมทั้งก่อให้เกิดประโยชน์

ด้านเศรษฐกิจต่อชุมชนท้องถิ่นและในระดับชาติ การท่องเที่ยวยังช่วยให้เงินตราจากต่างประเทศไหลเข้าสู่ประเทศ กระตุ้นให้เกิดอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องก่อให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ การจ้างงาน และกระจายรายได้แก่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (ส่วนวิจัยและพัฒนานวัตกรรมอุทยานแห่งชาติ, 2560)

โดยอุทยานแห่งชาติมีการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เป็นอุทยานแห่งชาติแห่งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2505 จนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยมีอุทยานแห่งชาติ จำนวนทั้งสิ้น 154 แห่ง (ประกาศจัดตั้งตามกฎหมายแล้ว 130 แห่ง และอยู่ระหว่างเตรียมประกาศจัดตั้งอีก 24 แห่ง ซึ่งเป็นอุทยานแห่งชาติทางบก 128 แห่ง และอุทยานแห่งชาติทางทะเล 26 แห่ง กระจายอยู่ในทุกภูมิภาค โดยมีเนื้อที่อุทยานแห่งชาติรวมทั้งสิ้น 44.55 ล้านไร่ หรือร้อยละ 13.89 ของเนื้อที่ประเทศและครอบคลุมเขตนิเวศหรือเขตชีวภาพทั้ง 6 เขต รวมทั้งระบบนิเวศธรรมชาติทั้งหมดที่ปรากฏในประเทศไทย (ส่วนวิจัยและพัฒนานวัตกรรมอุทยานแห่งชาติ, 2560) โดยในปี พ.ศ. 2564 อุทยานแห่งชาติมีนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมและทำกิจกรรมในพื้นที่อุทยาน จำนวน 7,478,565 คน โดยกิจกรรมในเขตอุทยานมีทั้งกิจกรรมเล่นน้ำตก เดินป่าเส้นทางศึกษาธรรมชาติ จุดชมวิว ส่องสัตว์ ชมพรรณไม้ เป็นต้น (สำนักฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์, 2564)

พื้นที่อุทยานแห่งชาติในเขตภาคเหนือของประเทศไทย เป็นหนึ่งในพื้นที่อนุรักษ์ของประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีการกิจและความรับผิดชอบที่สำคัญ คือ การจัดการทรัพยากรในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ สนับสนุนการดำเนินงานเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และกิจกรรมชุมชนในพื้นที่อนุรักษ์ ซึ่งอุทยานแห่งชาติในเขตภาคเหนือ มีเนื้อที่ครอบคลุม 17 จังหวัด ซึ่งในแต่ละพื้นที่จะมีสถานที่เที่ยวต่าง ๆ ที่มีความโดดเด่นแตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะในเขตภาคเหนือที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยธรรมชาติอันสวยงาม โดยในปี พ.ศ. 2564 อุทยานแห่งชาติในเขตภาคเหนือมีจำนวนนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวถึง 1,935,886 คน (สำนักฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์, 2564)

ซึ่งจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีเป็นจำนวนมากเกิดผลกระทบทางการท่องเที่ยว เช่น ปัญหาขยะที่เพิ่มมากขึ้น ต้นไม้และพันธุ์พืชถูกทำลายจากนักท่องเที่ยวที่มีการเด็ดหรือตัดดอกหรือใบพืชนั้น ๆ การเข้าไปในเขตพื้นที่อนุรักษ์ เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้เกิดจากการที่นักท่องเที่ยวบางส่วนยังไม่เข้าใจและตระหนักถึงผลกระทบที่จะตามมาจากการท่องเที่ยวที่ไม่ให้ความสำคัญกับการดูแล รักษา และอนุรักษ์ธรรมชาติ การให้ความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้กับนักท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้ดียิ่งขึ้น

ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจว่า รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทยนั้น ควรมีการดำเนินการอย่างไรและปัจจัยของจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวในการอนุรักษ์มีลักษณะอย่างไรที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน
2. เพื่อศึกษาการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า
4. เพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษาวิจัย คือ ชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ป่ากันชนในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย ประกอบไปด้วย 1) ชุมชนบ้านถ้ำ 2) ชุมชนบ้านหัวทุ่ง 3) ชุมชนบ้านไร่กองขิง 4) ชุมชนบ้านโปง 5) ชุมชนบ้านบัว 6) ชุมชนป่าต้นน้ำพอง 7) ชุมชนหนองแม่เฒ่า 8) ชุมชนบ้านห้วยฮี้ 9) ชุมชนบ้านขอเหนือขอใต้ และ 10) ชุมชนบ้านห้วยหาด

ขอบเขตด้านประชากร

1. กลุ่มผู้นำและคณะกรรมการของชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ป่ากันชนในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย ประกอบไปด้วย 1) ชุมชนบ้านถ้ำ 2) ชุมชนบ้านหัวทุ่ง 3) ชุมชนบ้านไร่กองขิง 4) ชุมชนบ้านโปง 5) ชุมชนบ้านบัว 6) ชุมชนป่าต้นน้ำพอง 7) ชุมชนหนองแม่เฒ่า 8) ชุมชนบ้านห้วยฮี้ 9) ชุมชนบ้านขอใต้ และ 10) ชุมชนบ้านห้วยหาด

2. กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย ประกอบไปด้วย 17 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน พะเยา น่าน แพร่ ลำปาง ตาก กำแพงเพชร พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย อุตรดิตถ์ นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ และ อุทัยธานี รวมจำนวน 12,396,560 คน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2564)

3. ตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ป่ากันชนในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย ได้แก่ 1) ตัวแทนจากหน่วยงานที่ดูแลด้านการอนุรักษ์ป่า 2) ตัวแทนจากผู้ประกอบการธุรกิจทางการท่องเที่ยว

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน ได้แก่ การศึกษา 1) แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม จุดเด่นและสิ่งดึงดูดใจ 2) ระยะเวลาในการจัดตั้งชมรมหรือองค์กรในการพัฒนาชุมชน 3) สถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และ 4) การบริหารจัดการพื้นที่ในชุมชน

2. ศึกษาการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า ได้แก่ 1) การสร้างจิตสำนึกของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า 2) การมีความรู้ ทักษะ การใช้ประโยชน์จากป่า 3) การมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า ด้านการอนุรักษ์ป่า ด้านการมีส่วนร่วม ด้านการสนับสนุนและพัฒนา

3. ศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า ได้แก่ 1) พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว 2) ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า ด้านการรู้คุณค่าและห่วงแหน ด้านการใช้ประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมและด้านกฎระเบียบข้อบังคับ

4. เสนอรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์ คือ การวิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน การวิเคราะห์พฤติกรรมนักท่องเที่ยว ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าและการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า

นิยามศัพท์เฉพาะ

นักท่องเที่ยว หมายถึง นักท่องเที่ยวชาวไทยทั้งที่เป็นคนในพื้นที่และคนต่างพื้นที่ที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวและประกอบกิจกรรมภายในพื้นที่

ประชาชนท้องถิ่น หมายถึง ประชาชนในพื้นที่การศึกษา

รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน หมายถึง กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนที่มุ่งเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนช่วยให้นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนได้มีการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนในวิถีชีวิตของชุมชนต่าง ๆ

การบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน หมายถึง กระบวนการจัดการกับพื้นที่ของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองการใช้งานของคนในชุมชน

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดโดยใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด สูญเปล่าน้อยที่สุด ยาวนานที่สุด รวมไปถึงการกระจายการใช้ประโยชน์อย่างทั่วถึง

พื้นที่อนุรักษ์ หมายถึง พื้นที่ป่าที่ได้รับการคุ้มครองอย่างถูกต้องตามกฎหมายซึ่งพื้นที่เหล่านี้อาจเป็นพื้นที่ป่าไม้ ชายฝั่งทะเลหรือลักษณะอื่นๆ ที่มีระบบนิเวศดั้งเดิมหรืออาจมีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยเพื่อให้ประโยชน์ในการอนุรักษ์ เช่น การท่องเที่ยว นันทนาการ การศึกษาวิจัย

เขตกันชน หมายถึง บริเวณที่อยู่รอบแนวอุทยานแห่งชาติหรือบริเวณรอยต่อระหว่างชุมชนกับเขตอุทยานแห่งชาติ เป็นบริเวณที่อยู่นอกเขตอุทยานแห่งชาติแต่ส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของระบบนิเวศภายในอุทยานแห่งชาติ โดยมีระยะห่างจากอุทยานแห่งชาติ 3 กิโลเมตร

จิตสำนึกร่วม หมายถึง ลักษณะของกลุ่มคนที่มีความรู้สึกร่วมกัน มีความสนใจร่วมกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง มีการพึ่งพาอาศัย ห่วงใยต่อกัน การมีส่วนร่วมในการเติมเต็มความรู้สึกที่ขาดหายและเปี่ยมไปด้วยพลังของความผูกพันในชุมชน ผู้การสร้างความสัมพันธ์และความผูกพันที่แนบแน่น

จิตสำนึกทางการท่องเที่ยว หมายถึง การสร้างจิตสำนึกให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมโดยผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนทุกฝ่ายให้ความรู้ปลูกฝังจิตสำนึกในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว กลุ่มเจ้าหน้าที่ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ของตนและเกิดการเตรียมความพร้อมในการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวที่มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าอย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ ภายใต้การทำงานร่วมกัน เกิดการพัฒนาเป็นชุมชนที่มีความแข็งแกร่งบนความคิด ความสามารถของตนเองและพัฒนาสู่ความยั่งยืนต่อไป
2. ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่การศึกษาเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง ภูมิใจ รัก หวงแหน ช่วยกันฟื้นฟูรักษาทรัพยากรธรรมชาติของตนไว้
3. หน่วยงานภาครัฐสามารถนำผลการศึกษาไปเป็นข้อมูลหรือแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไป เช่น การประชาสัมพันธ์เส้นทางท่องเที่ยว การปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

4. ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวสามารถนำผลการศึกษาที่ได้มาใช้ในการจัดโปรแกรมทัวร์ การให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวได้

5. นักวิจัยและนักวิชาการสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นองค์ความรู้ในการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์

ข้อจำกัดงานวิจัย

งานวิจัยนี้ได้ดำเนินโครงการภายใต้การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 ทำให้กระบวนการเก็บข้อมูลมีข้อจำกัดและทำให้ชุมชนท่องเที่ยวในหลายพื้นที่ได้ยุติการให้บริการตามประกาศของกระทรวงสาธารณสุข

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย ครั้งนี้ผู้วิจัยได้จากแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

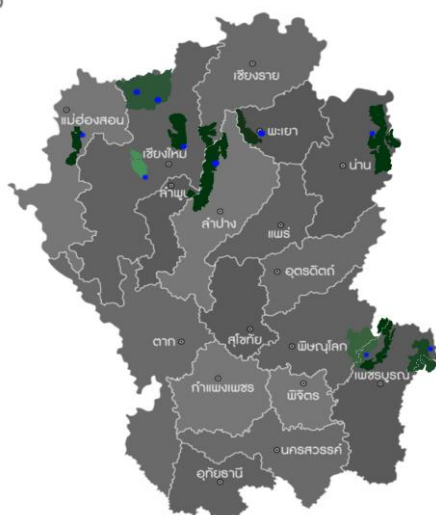
1. บริบทการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือ
 2. พื้นที่อนุรักษ์
 3. อุทยานแห่งชาติ
 4. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 5. แนวคิดการท่องเที่ยวชุมชน
 6. แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
 7. แนวคิดการสร้างจิตสำนึก
 8. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
 9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 10. กรอบแนวคิดการวิจัย
- ดังรายละเอียดต่อไปนี้

บริบทการท่องเที่ยวชุมชนในพื้นที่ภาคเหนือ

ภาคเหนือเป็นภูมิภาคที่ตั้งอยู่บนสุดของแผนที่ประเทศไทย โดยในอดีตพื้นที่บางส่วนของภาคเหนือเคยเป็นพื้นที่ในอาณาจักรล้านนาที่เคยรุ่งเรืองในช่วงปี พ.ศ. 1835 จนถึง ปี พ.ศ. 2318 ปัจจุบันภาคเหนือมีทั้งหมด 17 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำพูน จังหวัดพะเยา จังหวัดน่าน จังหวัดแพร่ จังหวัดลำปาง จังหวัดตาก จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดสุโขทัย จังหวัดอุตรดิตถ์ จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดอุทัยธานี โดยมีพื้นที่ประมาณ 169,600 ตารางกิโลเมตรหรือคิดเป็นประมาณ 33% ของพื้นที่ประเทศไทย ลักษณะภูมิประเทศของภาคเหนือตอนบนของภูมิภาคเป็นภูเขา ป่าไม้ และแหล่งต้นน้ำลำธาร พื้นที่ตอนล่างเป็นภูเขาสูงและที่ราบลุ่มของแม่น้ำปิง วัง ยม น่าน สะแกกรัง และป่าสักและการมีพื้นที่ป่ามากที่สุดในบรรดา 6 ภูมิภาคของไทยโดยมีพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด 90,200 ตารางกิโลเมตร ซึ่งคิดเป็น 55.2%

ของพื้นที่ป่าไม้ทั้งประเทศไทย มีประชากรประมาณ 12.1 ล้านคน คิดเป็นประมาณ 18% ของประชากรไทย ในด้านการท่องเที่ยวของภาคเหนือมีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติ มีทัศนียภาพที่สวยงาม ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ความเป็นมิตรของผู้คน แหล่งมรดกโลกทางด้านประวัติศาสตร์ รวมไปถึงการเป็นประตูเชื่อมโยงการท่องเที่ยวสู่ประเทศเพื่อนบ้าน และการมีสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงทำให้มีสภาพอากาศที่หนาวเย็นทำให้นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยในปี พ.ศ. 2562 ภาคเหนือมีจำนวนนักท่องเที่ยวเดินทางไปทั้งหมด 35.6 ล้านคน โดยจังหวัดที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปมากที่สุด คือ เชียงใหม่รองลงได้แก่ เชียงราย พิชญ์โลก เพชรบูรณ์ (ลงทุนแมน, 2563)

ภาคเหนือ

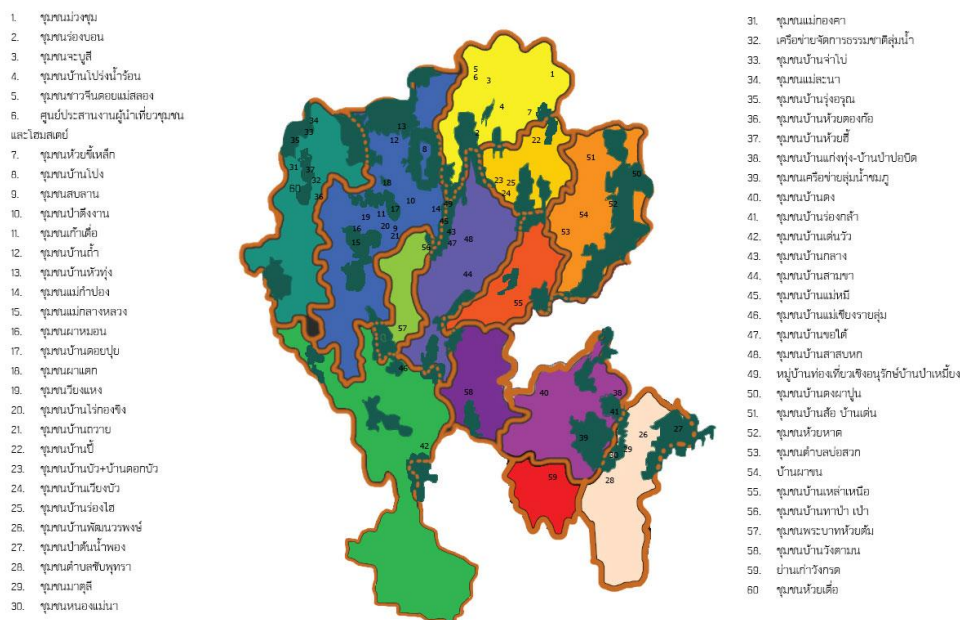

ภาพ 1 แผนที่ 17 จังหวัดภาคเหนือ

ที่มา: ดัดแปลงจาก มณฑล, 2566

ทั้งนี้จากความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติของภาคเหนือทำให้หลายแห่งได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนซึ่งได้รับรางวัลและการยอมรับจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งจากศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน (CBT-N-CC: Thailand CBT Network Coordination Center) รางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Awards) จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและรางวัลลูกโลกสีเขียว จากสถาบันลูกโลกสีเขียว (Green

Globe Institute) นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550–2562 จำนวน 60 ชุมชน ที่ดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ควบคู่กันไปด้วย

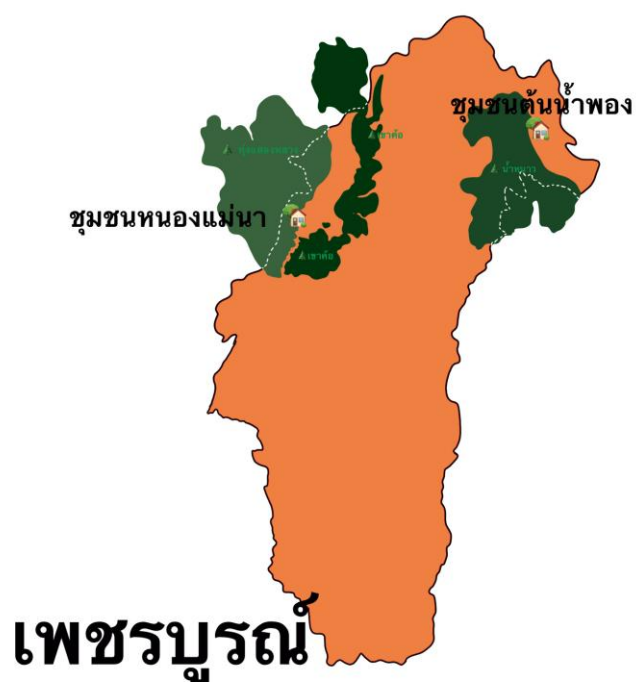
ภาพ 2 แผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวชุมชนในเขต 17 จังหวัดภาคเหนือ

ที่มา: ดัดแปลงจาก มณฑล, 2566

ซึ่งมีชุมชนหลาย ๆ ชุมชนที่มีพื้นที่คาบเกี่ยวกับพื้นที่อนุรักษ์ โดยมีระยะห่างจากพื้นที่ชุมชนไปจนถึงพื้นที่อนุรักษ์ จำนวน 3 กิโลเมตร ที่เรียกว่า เขตป่ากันชน จำนวน 10 ชุมชน ดังนี้

1. ชุมชนหนองแม่เฒ่า จังหวัดเพชรบูรณ์

หมู่บ้านหนองแม่เฒ่าได้ก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2525 เป็นพื้นที่ติดป่าดงดิบ มีลำน้ำเข็กเป็นบริเวณขอบเขตระหว่างหมู่บ้านกับอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง กิจกรรมในชุมชน ได้แก่ การเดินศึกษาธรรมชาติ นั่งเรือพายล่องลำน้ำเข็ก เป็นต้น โดยชุมชนหนองแม่เฒ่าได้รับรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Awards) ครั้งที่ 6 ปี 2550 และ CBT-N-CC | Thailand CBT Network Coordination Center (หนองแม่เฒ่า, 2566)

ภาพ 3 แผนที่ชุมชนหนองแม่เฒ่า จังหวัดเพชรบูรณ์

ที่มา: ดัดแปลงจาก มณฑล, 2566

2. ชุมชนบ้านห้วยฮี จังหวัดแม่ฮ่องสอน หมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่เรียกตัวเองว่า “ปกากะญอ” อยู่ในพื้นที่ภูเขาสูงชัน ป่าเขาสลับซับซ้อน โดยมีกิจกรรมการชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนกับการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การจักสาน การดำข้าว การทอผ้า การตีมีด เป็นต้น โดยชุมชนบ้านห้วยฮี ได้รับการคัดเลือกจาก CBT-N-CC | Thailand CBT Network Coordination Center (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานแม่ฮ่องสอน, 2566)

แม่ฮ่องสอน

ภาพ 4 แผนที่ชุมชนบ้านห้วยฮี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ที่มา: ดัดแปลงจาก มณฑล, 2566

3. ชุมชนบ้านถ้ำ จังหวัดเชียงใหม่ สมัยก่อนมีการบุกเบิกที่ทำกินและมีการจัดตั้งหมู่บ้านวัดถ้ำเชียงดาว เมื่อประมาณ 300 ปีก่อน ที่ผ่านมา ประกอบด้วยคนพื้นเมือง ชาวเขาชาวไทยใหญ่ หมู่บ้านล้อมรอบด้วยภูเขาสูง มีแม่น้ำไหลผ่านกลางหมู่บ้าน กิจกรรมการเที่ยวชมถ้ำเชียงดาวและการเดินทางศึกษาธรรมชาติบนดอยหลวงเชียงดาว ชุมชนบ้านถ้ำได้รับการคัดเลือกจาก CBT-N-CC | Thailand CBT Network Coordination Center (ทัวร์ครบดอทคอม, 2566)

ภาพ 5 แผนที่ชุมชนบ้านถ้ำ จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา: ดัดแปลงจาก มณฑล, 2566

4. ชุมชนบ้านหัวทุ่ง จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนอยู่เชิงเขาของดอยหลวงเชียงดาว สมาชิกในชุมชนได้มีการจัดเขต “ป่าชุมชน” ร่วมกัน ซึ่งในพื้นที่สามารถเก็บหาของป่าได้แต่จะห้ามการตัดไม้ทำลายป่า ชุมชนจะเป็นผู้ป้องกันป่าโดยการใช้กฎของชุมชนและพิธี “บวชป่า” มีกิจกรรมการดูแลรักษาป่าชุมชน (ป่าต้นน้ำ) วิถีชีวิต เป็นต้น ชุมชนบ้านหัวทุ่งได้รับการคัดเลือกจาก CBT-N-CC | Thailand CBT Network Coordination Center (การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน, 2561)

ภาพ 6 แผนที่ชุมชนบ้านหัวทุ่ง จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา: ดัดแปลงจาก มณฑล, 2566

5. ชุมชนบ้านไร่กองขิง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนที่รู้จักกันในเรื่องการรักษาสุขภาพทั้งกายและใจด้วยสมุนไพร มีความเป็นอยู่ที่อิงกับการใช้ชีวิตแบบพอเพียง เรียบง่ายและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อยอดจนกลายเป็นผลิตภัณฑ์และแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กิจกรรมเด่นคือส่งเสริมสุขภาพด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่าง การย่ำขาง หรือการใช้ความร้อนผสมกับการนวด และภูมิปัญญาศาสตร์ของพื้นบ้านล้านนาอันเป็นเอกลักษณ์ ลองชิมขันโตกที่ปรุงจากวัตถุดิบในสวนเกษตรอินทรีย์ เรียนรู้การทำลูกประคบสมุนไพร และทดลองนวดแผนโบราณ ชุมชนบ้านไร่กองขิงได้รับรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Awards) ครั้งที่ 12 ปี 2562 (Amazing Thailand, 2559)

ภาพ 7 แผนที่ชุมชนบ้านไร่กองซิง จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา: ดัดแปลงจาก มณฑล, 2566

6. ชุมชนบ้านโป่ง จังหวัดเชียงใหม่ แหล่งท่องเที่ยวใกล้ตัวเมืองที่ซ่อนอยู่ท่ามกลางความเจริญ ภายในชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจมากมาย อาทิเช่น วัดดอยแทนพระผาหลวง, ป่าอนุรักษ์บ้านโป่ง และอ่างเก็บน้ำห้วยใจ โดยมีกิจกรรมการการดูแลร่วมกันของชาวบ้าน และหน่วยงานต่าง ๆ ทางมหาวิทยาลัยแม่ใจเป็นสถานที่วิจัยป่าในด้านต่าง ๆ ชาวบ้านบ้านโป่งใช้ป่าแห่งนี้แหล่งอาหารจากป่า เช่น เห็ด พืชป่าที่กินได้ การอนุรักษ์ป่าร่วมกันโดยใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ศึกษาหาความรู้จากธรรมชาติที่มีอยู่ ชุมชนบ้านโป่งได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ครั้งที่ 10 ประจำปี 2551 และรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Awards) ครั้งที่ 6 ปี 2550 (สถาบันลูกโลกสีเขียว, 2561ก)

ภาพ 8 แผนที่ชุมชนบ้านโป่ง จังหวัดเชียงใหม่

ที่มา: ดัดแปลงจาก มณฑล, 2566

7. ชุมชนบ้านบัว จังหวัดพะเยา ตั้งอยู่ในตำบลบ้านต๋อน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา มีอาณาเขตติดกับอุทยานแห่งชาติดอยหลวง ในสมัยก่อนมีการหักร้างถางป่าและคนบ้านดอกบัวเองก็มีอาชีพรับจ้างตัดไม้ นานเข้าก็ส่งผลให้น้ำในลำห้วยแห้ง จนไม่มีน้ำทำนา เพื่อกู้วิกฤตที่เกิดขึ้น ผู้นำชุมชนให้ความสนใจถึงปัญหาและผลกระทบ แล้วร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหานี้ ในนั้น คือ การแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก โดยกรมป่าไม้เข้ามาช่วยดูแลโดยจัดสรรที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยให้กับชาวบ้านและส่งเสริมกิจกรรมเพื่อให้เกิดการฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมรอบ ๆ หมู่บ้านและรอบอ่างเก็บน้ำ แบ่งเป็นป่าอนุรักษ์ที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ ส่วนนี้เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเป็นผู้ดูแลและป่าใช้สอยที่ชุมชนดูแลร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ โดยเฉพาะการร่วมกันอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ เพื่อป้องกันการพังทลายของดิน ช่วยชะลอน้ำในฤดูน้ำหลาก และเป็นเกราะป้องกันน้ำไหลหลากฉับพลัน การสร้างฝายชะลอน้ำ เมื่อป่าฟื้นชาวบ้านก็ได้ประโยชน์จากผลผลิตจากป่า อาทิ เห็ด น้ำผึ้งป่า ฯลฯ ป่าเป็นทั้งแหล่งอาหารและให้รายได้เสริม น้ำที่อุดมสมบูรณ์ส่งผลให้การเพาะปลูกได้ผลผลิตดี แต่ละครั้วเรือนทำแปลงปลูกผักสวนครัวแบบเกษตรอินทรีย์ กินเองและแบ่งขายตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมในชุมชน ได้แก่

การเรียนรู้การจักสาน การทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ การเรียนรู้ฝายชะลอน้ำ เป็นต้น ชุมชนบ้านบัว ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ครั้งที่ 14 ประจำปี 2555 และรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Awards) ครั้งที่ 12 ปี 2562 (สถาบันลูกโลกสีเขียว, 2561ข)

ภาพ 9 แผนที่ชุมชนบ้านบัว จังหวัดพะเยา

ที่มา: ดัดแปลงจาก มณฑล, 2566

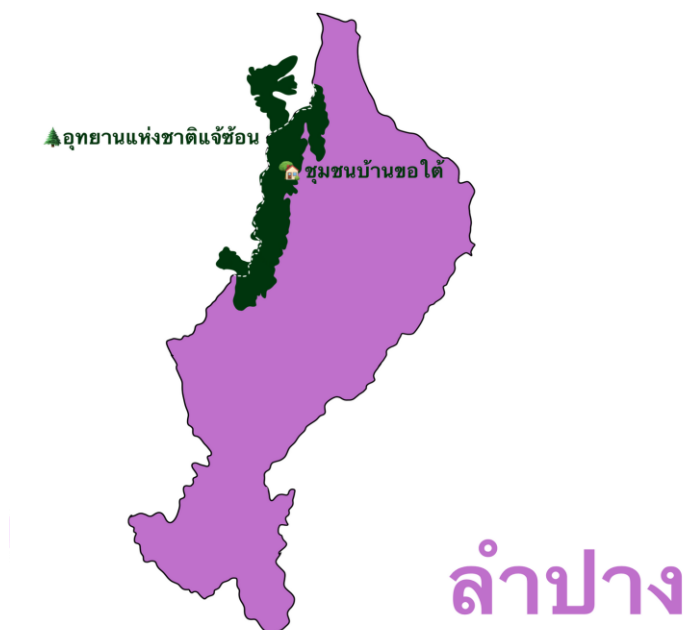
8. ชุมชนบ้านห้วยหาด จังหวัดน่าน เป็นชุมชนคนพื้นราบลุ่มเชิงเขาที่ย้ายถิ่นฐานมาจากหมู่บ้านต่าง ๆ เป็นกลุ่มชุมชนไทลื้อที่ได้รับผลกระทบจากการสู้รบและต้องปรับตัวกับการใช้ชีวิตใหม่ จึงรับจ้างตัดไม้ ถางป่าทำไร่เลื่อนลอย ป่ารอบหมู่บ้านเสื่อมโทรมทำให้เกิดภาวะน้ำแล้ง ความต้องการสร้างแหล่งน้ำเพื่อเป็นประปาหมู่บ้านมาสู่การปรับตัวในทุก ๆ ด้าน เปลี่ยนข้าวโพดมาจากเป็นนาขั้นบันได ฟื้นป่าด้วยประเพณีความเชื่อดั้งเดิม สร้างรายได้จากปศุสัตว์ และเกษตรอินทรีย์ ชุมชนบ้านห้วยหาดได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ครั้งที่ 19 ประจำปี 2562 (สถาบันลูกโลกสีเขียว, 2562)

ภาพ 10 แผนที่ชุมชนบ้านห้วยหาด จังหวัดน่าน

ที่มา: ดัดแปลงจาก มณฑล, 2566

9. ชุมชนบ้านขอใต้ บ้านขอเหนือ จังหวัดลำปาง จากผืนป่าที่ผ่านการสัมปทานทั้งตัดไม้และลอบขุดต่อไม้ ต่อเนื่องด้วยการแผ้วถางทำฟืนไร่ และปล่อยทิ้งให้กลายเป็นไร่ร้างจนเกิดปัญหาไฟป่าและสภาพแห้งแล้งถูกนำมาฟื้นฟูจนสามารถจัดตั้งป่าชุมชนและขยายพื้นที่เฝ้าระวังป้องกันไฟป่าเข้าไปในอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน การทำแนวกันไฟ ทำให้ป่าคืนความสมบูรณ์มาเป็นแหล่งอาหาร ต้นน้ำพื้น นำมาสู่การบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตร ทั้งระบบเหมืองฝายและอ่างเก็บน้ำ ปันผลกำไรจากกลุ่มอาชีพมาจัดตั้งกองทุนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลายเป็นแบบอย่างการจัดการป่าที่อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ ชุมชนบ้านขอใต้ บ้านขอเหนือ ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ครั้งที่ 15 ประจำปี 2556 (สถาบันลูกโลกสีเขียว, 2561ค)

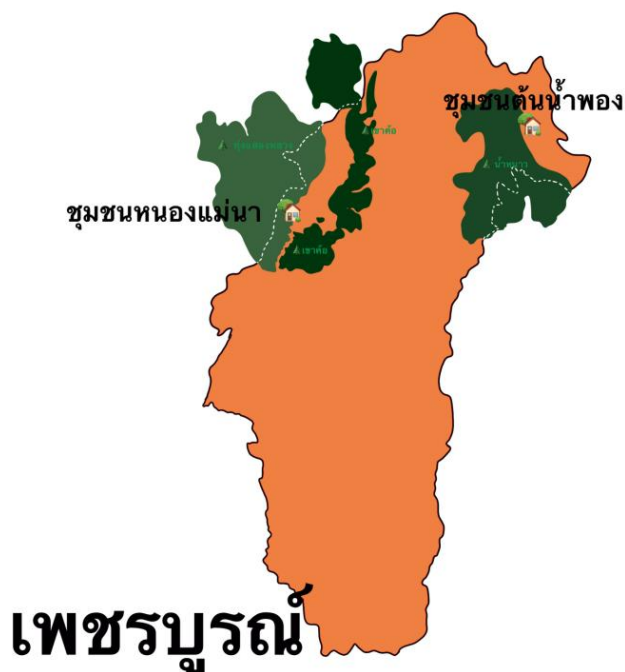

ภาพ 11 แผนที่ชุมชนบ้านขอเหนือ ขอใต้ จังหวัดลำปาง

ที่มา: ดัดแปลงจาก มณฑล, 2566

10. ชุมชนต้นน้ำพอง จังหวัดเพชรบูรณ์

ชุมชนต้นน้ำพอง เครือข่ายป่าชุมชนต้นน้ำพองเป็นองค์กรชาวบ้านที่รวมกันจาก 8 หมู่บ้านหลักในอำเภอน้ำหนาวในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ โดยมีกิจกรรมการทำแนวเขตป่า สำรวจพันธุ์ไม้ความหลากหลายทางชีวภาพ การบวชป่า การทำฝาย เป็นต้น ชุมชนต้นน้ำพองได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ครั้งที่ 12 ประจำปี 2553 (สถาบันลูกโลกสีเขียว, 2561ง)

ภาพ 12 แผนที่ชุมชนต้นน้ำพอง จังหวัดเพชรบูรณ์

ที่มา: ดัดแปลงจาก มณฑล, 2566

พื้นที่อนุรักษ์

ในการประชุม The World Congress on National Parks and protected Areas ครั้งที่ 4 ณ กรุงการากัส ประเทศเวเนซุเอลา เมื่อปี ค.ศ. 1992 International Union for Conservation of Nature's (IUCN) ได้ให้คำจำกัดความของพื้นที่คุ้มครองหรือพื้นที่อนุรักษ์ (protected areas) ในลักษณะรวมว่า “เป็นพื้นที่บกและ/หรือพื้นที่ทางทะเลที่จัดตั้งขึ้นโดยเฉพาะเพื่อการคุ้มครองและบำรุงรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งทรัพยากรทางวัฒนธรรม พร้อมมีระบบการจัดการที่ตั้งอยู่บนฐานของกฎหมายหรือวิธีการอื่นใดที่มีประสิทธิภาพ” (IUCN, 1994)

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้ให้ความหมายของ พื้นที่คุ้มครองว่าหมายถึง “พื้นที่ซึ่งได้รับการกำหนดขอบเขตทางภูมิศาสตร์ซึ่งถูกระบุให้หรือวางระเบียบให้ และจัดการให้บรรลุวัตถุประสงค์พิเศษเฉพาะการอนุรักษ์” (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2544)

แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่คุ้มครอง (Protected Area) สมัยโบราณเกิดขึ้นในหลายแหล่งด้วยกัน คือ

ในอินเดีย เมื่อปี 1291 พระเจ้าอโศกมหาราชแห่งอินเดียมีพระราชโองการให้จัดตั้ง “เขตอภัยทาน” เพื่อเป็นพื้นที่หวงห้ามหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาหรือเขตสงวนสำหรับล่าสัตว์ป่าเพื่อคุ้มครองสัตว์ ปลา และป่าไม้ได้ว่าเป็นวิธีการคุ้มครองสัตว์ป่ายุคแรกเริ่มและเป็นประเพณีสืบเนื่องกันมาจนถึงทุกวันนี้

ในอังกฤษ ปี 1627 กษัตริย์วิลเลียมที่ 1 แห่งอังกฤษมีพระราชโองการให้สำรวจการถือครองที่ดิน ปศุสัตว์ ป่า แหล่งจับปลาพื้นที่เกษตรกรรม เขตสงวนสำหรับการล่าสัตว์และทรัพยากรทั่วราชอาณาจักร(DomesdayBook) ในทำนองเดียวกันกับการสำรวจสำมะโนประชากรซึ่งเป็นพื้นฐานสำหรับการจัดทำแผนจัดการและการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน

พื้นที่คุ้มครองหรือพื้นที่อนุรักษ์ (Protected area) ถือกำเนิดมากกว่า 100 ปี ในดินแดนตะวันตกของทวีปอเมริกาเหนือเมื่อชนเผ่าดั้งเดิมหรืออินเดียนแดงถูกบุกรุกขับไล่โดยผู้อพยพจากทวีปยุโรป ซึ่งมองว่าดินแดนดังกล่าวเป็น(Wilderness) ที่ต้องพิชิตและครอบครองให้ได้ รัฐบาลกลางของอเมริกาจึงได้ประกาศจัดตั้งพื้นที่ Yellowstone เป็นอุทยานแห่งชาติเมื่อ ค. ศ. 1872 เพื่อรักษาและคงไว้ซึ่งความเป็นธรรมชาติดั้งเดิมและให้เกิดการรบกวนน้อยที่สุดโดยทวีปอเมริกาเหนือถือเป็นแม่แบบของพื้นที่อนุรักษ์ในโลกยุคหนึ่ง คือ ประชาชน/ราษฎรท้องถิ่นจะไม่ได้รับอนุญาตให้อยู่อาศัยอย่างถาวรในเขตอุทยานแห่งชาติยกเว้นเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบเท่านั้น ต่อมาอุทยานแห่งชาติหรือพื้นที่อนุรักษ์ในรูปแบบของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกเริ่มประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติในรูปแบบดังกล่าวมากขึ้นตามลำดับ อย่างไรก็ตามก็เกือบทุกประเทศพบว่าอุทยานแห่งชาติหรือพื้นที่อนุรักษ์ส่วนใหญ่ที่ประกาศจัดตั้งขึ้นใหม่มักมีประชาชนอาศัยอยู่และทำมาหากินอยู่ก่อนแล้วหรืออย่างน้อยมีสิทธิเรียกร้องการใช้ประโยชน์ในที่ดินไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

แนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่คุ้มครองสมัยใหม่คือ “การอนุรักษ์ (Conservation)” หมายถึง การดูแลรักษาและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างฉลาดเป็นการผสมผสานแนวความคิดสมัยโบราณจากข้างต้นเข้าด้วยกันซึ่งจะต้องมีการวางแผนจัดการทรัพยากรบนพื้นฐานจากการสำรวจที่แม่นยำและมีการวางมาตรการปกป้องกันเพื่อให้แน่ใจได้ว่าทรัพยากรจะไม่ถูกใช้ให้หมดสิ้นไป

ซึ่งในบางครั้งคำว่า “การอนุรักษ์” เป็นการเก็บทรัพยากรไว้โดยชนชั้นสูงที่มีเวลาชื่นชมความงามธรรมชาติเป็นกิจกรรมเห็นแก่ตัวที่ขาดเสียมิได้และขัดขวางการพัฒนา แต่ในทางกลับกันเป็นที่ยอมรับกันว่าพื้นที่คุ้มครองที่มีการวางแผนและการจัดการอย่างเหมาะสมได้ให้ประโยชน์อย่างยั่งยืนแก่สังคมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมชนบทและ

สนับสนุนความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยในเมือง การจัดตั้งและการจัดการพื้นที่คุ้มครองเป็นวิธีการสำคัญอย่างหนึ่งที่ทรัพยากรธรรมชาติของโลกจะได้รับการอนุรักษ์ไว้เพื่อสนองความต้องการทางวัตถุและทางวัฒนธรรมของมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ในปี พ.ศ. 2524 องค์การด้านการอนุรักษ์ที่สำคัญของโลก 4 องค์การ ได้แก่

1. สหภาพระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources – IUCN ปัจจุบัน คือ Conservation Union)
2. กองทุนสัตว์ป่าโลก (World Wildlife Fund–WWF)
3. องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organisation of the United Nations–FAO) และ
4. โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Programme–UNEP)

ซึ่งทั้ง 4 องค์การนี้ได้ร่วมกันจัดทำ “ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์โลก”(World Conservation Strategy–WCS) โดยกำหนดวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรซึ่งมีความจำเป็นสำหรับการค้าทุนการพัฒนาไว้ดังนี้

1. การบำรุงรักษากระบวนการนิเวศวิทยาและระบบเกื้อหนุนชีวิตซึ่งความอยู่รอดและการพัฒนาของมนุษยชาติต้องพึ่งพา
2. การสงวนรักษาความหลากหลายทางพันธุกรรมซึ่งพึ่งพาโครงการเพาะพันธุ์ที่จำเป็นสำหรับการคุ้มครองและการปรับปรุงพันธุ์พืชและสัตว์เลี้ยงพร้อมกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ นวัตกรรมทางวิชาการและความมั่นคงของอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรมีชีวิต
3. การทำให้มั่นใจว่าการใช้ประโยชน์ชนิดพันธุ์พืชหรือสัตว์ (Species) และระบบนิเวศของมนุษย์ซึ่งเกื้อหนุนประชาชนนับล้านในชนบทพร้อมกับอุตสาหกรรมส่วนใหญ่จะเป็นไปอย่างยั่งยืน

พื้นที่ธรรมชาติที่ได้รับการคุ้มครองมีความจำเป็นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรมีชีวิตของประเทศเพราะทำให้แน่ใจได้ว่า

1. ตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของภูมิภาคธรรมชาติสำคัญได้รับการรักษาไว้ตลอดไป
2. ความหลากหลายทางชีวภาพและทางกายภาพได้รับการบำรุงรักษา
3. วัตถุประสงค์ดั้งเดิมได้รับการเก็บรักษาพื้นที่คุ้มครองเกื้อหนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีชีวิตและการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดย

4. การบำรุงรักษาเสถียรภาพด้านสิ่งแวดล้อมของภูมิภาคโดยรอบซึ่งเป็นการลดความรุนแรงของอุทกภัยและความแห้งแล้ง คัดครองดินจากการพังทลายและจำกัดความรุนแรงของภูมิภาคที่ตื้น

5. การบำรุงรักษาความสามารถเชิงการผลิตของระบบนิเวศเช่นการทำให้น้ำใต้ดินจะมีน้ำและผลิตผลจากพืชและสัตว์ให้ใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง

6. การให้โอกาสด้านการวิจัยและการติดตามชนิดพันธุ์ดั้งเดิมและระบบนิเวศและความสัมพันธ์ระหว่างชนิดพันธุ์ดั้งเดิมและระบบนิเวศกับการพัฒนาของมนุษยชาติ

7. การให้โอกาสด้านการศึกษาค้นคว้าความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์แก่ประชาชนและผู้กำหนดนโยบาย

8. การให้โอกาสด้านการพัฒนาชนบทอย่างครบถ้วนและการใช้ประโยชน์พื้นที่รกร้างอย่างเหมาะสม

9. เป็นพื้นฐานสำหรับนันทนาการและการท่องเที่ยว

แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยได้เริ่มมาเป็นเวลานานแล้วแต่แนวคิดดังกล่าวได้ถูกนำมาปฏิบัติเป็นรูปธรรม ในปี พ.ศ. 2501 เมื่อสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีได้มีบัญชาให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงมหาดไทย จัดตั้งอุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ประเภทต่าง ๆ และร่างกฎหมายขึ้นรองรับ ต่อมาในปี พ.ศ. 2502 คณะรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติและโดยความช่วยเหลือทางด้านวิชาการจาก World Conservation Union (IUCN) และ U.S. National Park Services พื้นที่ 14 แห่งได้ถูกคัดเลือกที่จะประกาศอุทยานแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2503 ได้มีการตราพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า และในปี พ.ศ. 2504 มี พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ และปี พ.ศ. 2505 อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ได้รับการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติแห่งแรกในประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของพื้นที่อนุรักษ์

1 ระบบนิเวศตัวอย่าง (sample ecosystem) เพื่อคงไว้ซึ่งพื้นที่ขนาดใหญ่ในสภาพธรรมชาติที่ไม่ถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นตัวแทนของมณฑลชีวภาพที่สำคัญของประเทศ

2. ความหลากหลายทางนิเวศวิทยา (ecological diversity) เพื่อคงไว้ซึ่งลักษณะต่าง ๆ กันของสังคมธรรมชาติภูมิทัศน์ และรูปลักษณ์ของแผ่นดิน เพื่อคุ้มครองความหลากหลายที่เป็นตัวแทนและมีความเป็นเอกลักษณ์ของประเทศ

3. ทรัพยากรพันธุกรรม (genetic resource) เพื่อคงไว้ซึ่งมวลทรัพยากรพันธุกรรมที่เป็นองค์ประกอบของสังคมธรรมชาติและการป้องกันการสูญเสียนิเวศพันธุกรรมพันธุ์นาชนิดทั้งพืชและสัตว์

4. การศึกษาวิจัย (education and research) เพื่อจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและเปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้ศึกษาวิจัยและติดตามสภาพแวดล้อม

5. การอนุรักษ์น้ำและดิน (water and soil conservation) เพื่อคงไว้และจัดการต้นน้ำให้ได้คุณภาพที่เหมาะสมและปริมาณการไหลของน้ำตลอดจนการควบคุมและป้องกันการกัดเซาะ การพังทลายของดินและการตกตะกอน

6. การจัดการสัตว์ป่า (wildlife management) เพื่อคงไว้และจัดการทรัพยากรทรัพยากรประมงและสัตว์ป่าเพื่อให้มีบทบาทในการควบคุมสภาวะแวดล้อมเป็นทรัพยากรเพื่อการอุตสาหกรรม การกีฬา และนันทนาการ/การท่องเที่ยว

7. นันทนาการและการท่องเที่ยว (recreation and tourism) เพื่อเปิดโอกาสให้เป็นแหล่งนันทนาการและท่องเที่ยวแบบสร้างสรรค์สำหรับประชาชน

8. ไม้ใช้สอย (timber) เพื่อจัดการและพัฒนาทรัพยากรไม้สำหรับใช้เป็นแหล่งผลิตไม้ใช้สอยในการก่อสร้างและกิจการอื่น ๆ ที่จำเป็นอย่างยั่งยืน

9. มรดกทางวัฒนธรรม (cultural heritage) เพื่อคุ้มครองวัตถุ โครงสร้างและสถานที่ทางวัฒนธรรมประวัติศาสตร์และมานุษยวิทยาของประเทศ

10. ความงามด้านทัศนียภาพ (scenic beauty) เพื่อคุ้มครองและจัดการทรัพยากรทัศนียภาพเพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

11. ทางเลือกสำหรับอนาคต (options for the future) เพื่อคงไว้และจัดการพื้นที่ขนาดใหญ่ภายใต้วิธีการใช้ประโยชน์ที่ดิน ซึ่งสามารถอนุรักษ์กระบวนการทางธรรมชาติและเป็นทางเลือกสำหรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อสนองตอบความต้องการของสังคม

12. การพัฒนาแบบผสมผสาน (integrated development) เพื่อให้กิจกรรมอนุรักษ์ช่วยสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระจายรายได้และการจ้างงานหรือการมีงานทำของคนท้องถิ่นและภูมิภาค

ซึ่งสามารถสรุปบทบาทของพื้นที่คุ้มครองหรือพื้นที่อนุรักษ์ ได้ว่า

1. คุ้มครององค์ประกอบโครงสร้างและหน้าที่ของระบบนิเวศและสนับสนุนการฟื้นฟูสภาพของระบบนิเวศหลังจากได้รับความเสียหาย

2. คัดกรองความหลากหลายทางพันธุกรรมของชนิดพันธุ์ที่มีการเก็บเกี่ยวหรือใช้ประโยชน์

3. เพิ่มผลผลิตด้านการประมงและป่าไม้ เช่น จากการคัดกรองปริมาณสัตว์น้ำที่วางไข่ ลดปริมาณการเก็บเกี่ยวชนิดพันธุ์ที่มีความเสี่ยงหรืออยู่ในภาวะใกล้สูญพันธุ์ลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ใช้ทรัพยากร และคัดกรองแหล่งที่อยู่อาศัยที่สำคัญ

4. ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมในด้านอื่น ๆ เช่น จากการท่องเที่ยว การใช้ทรัพยากรชีวภาพในรูปแบบดั้งเดิมและพื้นที่ธรรมชาติที่มีคุณค่าพิเศษเฉพาะเป็นต้น

5. เพิ่มความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบกลไก และองค์ประกอบต่าง ๆ ของความหลากหลายทางชีวภาพ

6. การพักผ่อนหย่อนใจความงามของสภาพธรรมชาติรวมทั้งได้รับความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ และผลกระทบจากกิจกรรมของมนุษย์ที่มีต่อระบบนิเวศ

โดยพื้นที่คุ้มครองหรือพื้นที่อนุรักษ์ ในประเทศไทย สามารถแบ่งออกได้เป็น 7 ประเภท ได้แก่

1. อุทยานแห่งชาติ หมายถึง ที่ดินซึ่งรวมความถึงพื้นที่ดินทั่วไป ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลที่ได้รับการกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ในทางปฏิบัติอุทยานแห่งชาติ คือ พื้นที่ที่สงวนไว้เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้และสัตว์ป่า ตลอดจนจิตวิญญาณของชนชาติ ที่สวยงาม สงวนไว้เพื่อให้คงสภาพธรรมชาติดั้งเดิม เพื่อรักษาสมบัติทางธรรมชาติให้อนุชนรุ่นหลัง ๆ ได้ชมและ ศึกษาค้นคว้า

2. วนอุทยาน หมายถึง พื้นที่ขนาดเล็กจัดตั้งขึ้นเพื่อจุดประสงค์สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจโดยจะทำการปรับปรุงตกแต่งสถานที่เหล่านี้ให้เหมาะสม มีความสวยงามและโดดเด่นในระดับท้องถิ่น จุดเด่นอาจจะ ได้แก่ น้ำตก หุบเหว หน้าผา ถ้ำ หรือ หาดทราย เป็นต้น

3. เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า หมายถึง พื้นที่ที่กำหนดขึ้นเพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า โดยปลอดภัย เพื่อว่าสัตว์ป่าในพื้นที่ดังกล่าว จะได้มีโอกาสสืบพันธุ์และขยายพันธุ์ตามธรรมชาติได้มากขึ้น ทำให้สัตว์ป่าบางส่วนมีโอกาสกระจายจำนวนออกไปในท้องที่แหล่งอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

4. เขตห้ามล่าสัตว์ป่า หมายถึง อาณาบริเวณพื้นที่ที่ทางราชการได้กำหนดไว้ให้เป็นพื้นที่สัตว์ป่า โดยเฉพาะสัตว์ป่าที่หายากหรือถูกคุกคามได้อยู่อาศัยในพื้นที่นั้นได้อย่างปลอดภัย สามารถดำรงพันธุ์ต่อไปได้ตามธรรมชาติ การจัดตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าเป็นมาตรการหนึ่งในการอนุรักษ์สัตว์ป่า เป็นการประกาศโดย คณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ ตามความในมาตรา 15 ของ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535

5. พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม หมายถึง หมายถึง พื้นที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่กำหนดขึ้นตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 โดยอาศัยความใน พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่กฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันยังไม่มีมาตรการควบคุมและแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมได้อย่างพอเพียงสมควรปรับปรุงใหม่

6. ที่รักษาพืชพันธุ์สัตว์น้ำ ที่รักษาพืชพันธุ์ เป็นการประกาศจัดตั้ง ภายใต้พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 ตามความในมาตรา 6 บรรดาที่จับสัตว์น้ำทั้งปวงให้กำหนดเป็น 4 ประเภท คือ (1) ที่รักษาพืชพันธุ์ (2) ที่ว่าประมง (3) ที่อนุญาต (4) ที่สาธารณประโยชน์

7. ป่าสงวนแห่งชาติ หมายถึง ป่าที่ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ รัฐบาลมีนโยบายที่จะช่วยเหลือราษฎร ที่มีความจำเป็นในการครองชีพสามารถเข้าทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ได้โดยมิเดือดร้อนและโดยมีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง จึงได้แก้ไขกฎหมาย ให้ทางราชการมีอำนาจอนุญาตให้บุคคลเข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้เป็นคราว ๆ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยกำหนดว่าในระยะสั้นอันเป็นการช่วยเหลือชั่วคราวตามความจำเป็น อนุญาตได้คราวละไม่เกินห้าปี นอกจากนั้นได้แก้ไขบทบัญญัติอื่น ๆ ที่ยังไม่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงและสะดวกแก่การปฏิบัติราชการ เช่น อนุญาตให้ทางราชการและองค์การของรัฐใช้ประโยชน์ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเป็นการชั่วคราวได้โดยคล่องตัวยิ่งขึ้น (สมาคมผู้พิทักษ์ป่า, 2564)

อุทยานแห่งชาติ

อุทยานแห่งชาติมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ทั้งในมิติสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อมอุทยานแห่งชาติเป็นแหล่งรวมของสรรพสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างเป็นกระบวนการและมีระบบที่นำไปสู่การผลิตและควบคุมตนเองตามธรรมชาติอันส่งผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่สำคัญ ได้แก่ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร ศูนย์รวมของความหลากหลายทางชีวภาพ ช่วยควบคุมสภาพภูมิอากาศ บรรเทาความรุนแรงของอุทกภัย วาตภัย และความแห้งแล้ง และช่วยลดการพังทลายของดิน ด้านสังคม จากบทบาทด้านสิ่งแวดล้อม อุทยานแห่งชาติจึงมีความสำคัญต่อสังคมนันทนาการ เป็นแหล่งกำเนิดของน้ำใช้สอยในครัวเรือน เกษตรกรรม อุตสาหกรรมและพลังงาน เป็นแหล่งอาหารและวัสดุใช้สอยของชุมชนท้องถิ่น เป็นสถานที่ท่องเที่ยวและนันทนาการ และเอื้อต่อการค้นคว้าวิจัยและการศึกษาหาความรู้ในศาสตร์แขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องความ

หลากหลายของชนิดพันธุ์และสายพันธุ์กรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรรมการแพทย์และอุตสาหกรรมในอนาคต และด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากอุทยานแห่งชาติมีคุณค่าด้านความงามและความโดดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย จึงมีศักยภาพสูงสำหรับใช้เป็นฐานในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการบริการ ซึ่งจะเป็นที่มาของรายได้ของราษฎรในท้องถิ่นทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชนบท รวมทั้งเกิดประโยชน์ด้านเศรษฐกิจต่อชุมชนท้องถิ่นและในระดับชาติ การท่องเที่ยวยังช่วยให้เงินตราจากต่างประเทศไหลเข้าสู่ประเทศ กระตุ้นให้เกิดอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องก่อให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ การจ้างงาน และกระจายรายได้แก่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

สถานการณ์อุทยานแห่งชาติตั้งแต่มีการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เป็นอุทยานแห่งชาติแห่งแรกเมื่อปี 2505 จนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยมีอุทยานแห่งชาติ จำนวนทั้งสิ้น 150 แห่ง (ประกาศจัดตั้งตามกฎหมายแล้ว 128 แห่ง และอยู่ระหว่างเตรียมประกาศจัดตั้งอีก 22 แห่ง) ในจำนวนนี้เป็นอุทยานแห่งชาติทางบก 124 แห่ง และอุทยานแห่งชาติทางทะเล 26 แห่ง เนื้อที่อุทยานแห่งชาติรวมทั้งสิ้น 43.86 ล้านไร่ หรือร้อยละ 13.68 ของเนื้อที่ประเทศ โดยกระจายอยู่ในทุกภูมิภาค และครอบคลุมเขตนิเวศหรือเขตชีวภาพทั้ง 6 เขต รวมทั้งระบบนิเวศธรรมชาติทั้งหมดที่ปรากฏในประเทศไทย

อุทยานแห่งชาติเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ ที่ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายโดดเด่น สวยงาม และหายาก เช่น ทัศนียภาพแห่งขุนเขา ท้องทุ่ง เกาะแก่ง ชายหาด ท้องทะเล แนวปะการัง ถ้ำ น้ำตก หุบเหว หรือหินผาที่มีลักษณะแปลกตา อันเกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ หรือมีพืช สัตว์ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ จึงเป็นสถานที่ที่พิเศษสุดสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจและเป็นแหล่งความรู้ทางการศึกษาด้วย

วัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ มีอยู่ 3 ประการ คือ 1) เพื่อคุ้มครองและบำรุงรักษาระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ 2) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นแหล่งค้นคว้าวิจัยและการศึกษาหาความรู้ และ 3) เพื่อจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและนันทนาการสำหรับประชาชนทั่วไป โดยมีเครื่องมือในการบริหารจัดการที่สำคัญ คือ พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504

ความหมายของอุทยานแห่งชาติ

อุทยานแห่งชาติมีความหมายแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศทั่วโลก ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับประวัติศาสตร์ความเป็นมาและความจำเป็นของการประกาศจัดตั้ง ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศนั้น สำหรับประเทศไทย อุทยานแห่งชาติมีความหมายทั้งในเชิงการอนุรักษ์ การท่องเที่ยว และการศึกษาวิจัย

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ มีดังนี้

1. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อุทยานแห่งชาติ ต้องทำหน้าที่ อนุรักษ์สภาพพื้นที่ให้คงอยู่ตามธรรมชาติ ทั้งนี้รวมทั้งพืชพรรณและสัตว์ป่า ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางพันธุกรรมของตนเอง การอนุรักษ์ธรรมชาติจึงเป็นการอนุรักษ์ระบบนิเวศและความหลากหลายทางพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตไว้ด้วยอันจะยังประโยชน์ต่อประชาชนทั้งในด้านการเกษตร การแพทย์ และปัจจัยในการดำรงชีวิตอีกนานัปการ

2. การท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ อุทยานแห่งชาติเป็นสถานที่ซึ่งมีทิวทัศน์สวยงามทั้งทิวเขา ทะเลสาบ ทุ่งหญ้า น้ำตก ฯลฯ จึงเหมาะสำหรับใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว โดยเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจและผ่อนคลายความเครียดจากชีวิตประจำวันของคนทั่วไป การท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติยังก่อให้เกิดธุรกิจการท่องเที่ยวและการบริการ นำรายได้มาสู่ภาครัฐและภาคเอกชน โดยเฉพาะราษฎรในท้องถิ่น

3. การศึกษา ค้นคว้าวิจัย อุทยานแห่งชาติเหมาะสำหรับจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติหรือห้องศึกษาทดลองธรรมชาติกลางแจ้งให้แก่ นักศึกษาและนักวิทยาศาสตร์ได้เข้ามาค้นคว้าวิจัยอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ขณะเดียวกันประชาชนก็สามารถเข้าไปศึกษาธรรมชาติโดยการทำกิจกรรม เช่น เดินป่า ดูนก ดูผีเสื้อ ฯลฯ

ปัจจุบันอุทยานแห่งชาติ ยังได้จัดทำเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติให้ประชาชนได้เดินเที่ยวชมและศึกษาธรรมชาติอย่างสะดวก อุทยานแห่งชาติตามระดับมาตรฐานสากล นอกจากจะมีคุณลักษณะดีเด่นในระดับชาติแล้ว ยังต้องดำเนินการบริหารและจัดการโดยหน่วยงานของภาครัฐ และมีเจ้าหน้าที่เพียงพอแก่การคุ้มครอง ป้องกันพื้นที่อนุรักษ์ให้รอดพ้นจากการบุกรุกทำลาย

ในการแบ่งเขตการปกป้องและการใช้ประโยชน์พื้นที่ของอุทยานแห่งชาติ จะประกอบด้วยเกณฑ์ด้านพื้นที่ (มิติด้านพื้นที่) และเกณฑ์ด้านกิจกรรม (มิติด้านกิจกรรม) มาพิจารณาประกอบกัน ดังนี้

มิติด้านพื้นที่

เป็นการกำหนดพื้นที่โดยพิจารณาจากสภาพของระบบนิเวศ โดยกำหนดให้พื้นที่ที่มีความเปราะบางที่สุดเป็นพื้นที่ที่ควรได้รับการปกป้องสูงสุด (Core area) และพื้นที่ที่มีสภาพระบบนิเวศสมบูรณ์รองลงมา เป็นพื้นที่ปกป้องพื้นที่ไต่แดง (Buffer area) สำหรับบริเวณอื่น ๆ ที่ไม่มีระบบนิเวศที่สำคัญ จัดเป็นเขตใช้ประโยชน์ทั่วไป โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. เขตหวงห้าม (Strict nature reserve zone) เป็นบริเวณที่ควรจัดเป็นเขตหวงห้ามในเขตอุทยานแห่งชาติ เรียกอีกนัยหนึ่งว่าเป็นพื้นที่ไต่แดง (Core area) เป็นเขตที่มีความเปราะบาง

หรือมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เช่น พื้นที่วางไข่ เลี้ยงดูลูกของสัตว์ป่า หรือสัตว์ทะเล มีสิ่งมีชีวิตหายาก หากได้รับผลกระทบจากมนุษย์ จะทำให้ระบบนิเวศเสียสมดุล จนไม่อาจจะฟื้นกลับคืนสู่สภาพปกติได้ พื้นที่ในเขตหวงห้ามนี้ไม่เปิดโอกาสให้ทำประโยชน์ด้านอื่น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอุทยานแห่งชาติ

2. เขตสงวนสภาพธรรมชาติ (Primitive zone) เป็นบริเวณที่มีสภาพธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ควรแก่การอนุรักษ์ แต่มีการใช้ประโยชน์บางอย่างแบบดั้งเดิมของชุมชน ในรูปแบบที่ไม่ส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพระบบนิเวศ เช่น การคมนาคมเดินเท้า การสัญจรทางเรือ การเป็นที่จอดเรือหลบลมสำหรับเรือขนาดเล็ก เขตสงวนสภาพธรรมชาติทำหน้าที่เป็นเสมือนเขตกันชนแฝง (Buffer area) ให้กับพื้นที่หวงห้ามหรือพื้นที่ไข่แดง โดยมีวัตถุประสงค์ในการลดการใช้ประโยชน์ในพื้นที่หวงห้าม

3. เขตใช้ประโยชน์ทั่วไป (General use zone) เป็นบริเวณที่ไม่มีทรัพยากรที่มีความสำคัญ เช่น พื้นที่น้ำที่ไม่มีระบบนิเวศปะการัง หรือหญ้าทะเล ควรอนุญาตให้มีกิจกรรมการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ แบบดั้งเดิมของชุมชนได้ ทั้งด้านการท่องเที่ยว การประมง การประกอบอาชีพของชาวประมง การประกอบอาชีพของชาวประมงพื้นบ้านตามแนวชายฝั่ง การเดินเรือ ภายใต้กฎหมายของพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และกฎหมายประมง พ.ศ. 2490 ทั้งนี้ เพื่อลดความขัดแย้งกับชุมชนที่มีการใช้ประโยชน์อยู่ในปัจจุบัน

มิติด้านกิจกรรม

เป็นการพิจารณากำหนดเขต โดยใช้กิจกรรมเป็นเกณฑ์ในการกำหนดเขต เช่น กิจกรรมฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ กิจกรรมการพักผ่อน หรือนันทนาการ กิจกรรมศึกษาวิจัย กิจกรรมการให้บริการนักท่องเที่ยว และกิจกรรมต่าง ๆ ที่อาจจะขัดกับหลักการจัดการอุทยานแห่งชาติ เขตเหล่านี้ อาจจะถูกจัดอยู่ในพื้นที่ใดในเขตที่กำหนดโดยมิติด้านพื้นที่ใดก็ได้ โดยกันพื้นที่ข้างต้นออกมาเพื่อกำหนดกิจกรรมที่สามารถดำเนินการได้ เขตเหล่านี้ ได้แก่

1. เขตฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ (Recovery zone) เป็นบริเวณที่สภาพธรรมชาติถูกรบกวน และถูกทำลายจนเสื่อมสภาพด้วยสาเหตุต่าง ๆ ทั้งจากฝีมือมนุษย์ และภัยธรรมชาติ ซึ่งจำเป็นต้องฟื้นฟูให้คืนสู่สภาพธรรมชาติดั้งเดิม การฟื้นฟูนั้นสามารถดำเนินการในระดับต่าง ๆ เช่น การปล่อยให้มีการฟื้นฟูตามธรรมชาติ โดยมีการปกป้องพื้นที่อุทยานแห่งชาติตามความเหมาะสม การปลูกหรือย้ายสิ่งมีชีวิตเพื่อฟื้นฟูตามสภาพธรรมชาติเพียงบางส่วน แล้วปล่อยให้ธรรมชาติมีการฟื้นฟูตามปกติ หรือการฟื้นฟูสภาพธรรมชาติทั้งบริเวณโดยมีการปลูกหรือย้ายสิ่งมีชีวิตเข้าไปแล้วมีการจัดการที่เหมาะสม

2. เขตนันทนาการและศึกษาหาความรู้ (Outdoor recreation zone) เขตนี้จัดไว้เพื่อให้ผู้มาเที่ยวชมอุทยานแห่งชาติได้สัมผัสกับความสวยงาม พักผ่อน และศึกษาหาความรู้จากธรรมชาติ เป็นบริเวณที่มีจุดเด่นทางธรรมชาติ สามารถที่จะพัฒนาสิ่งก่อสร้างที่จะอำนวยความสะดวกได้โดยมีข้อจำกัดเฉพาะพื้นที่ รวมทั้งมีมาตรการลดผลกระทบต่อธรรมชาติที่อาจเกิดขึ้น ยอมให้ผู้ใช้ประโยชน์ได้เข้าร่วมในกิจกรรมนันทนาการที่ทางอุทยานแห่งชาติได้จัดเตรียมไว้ และพื้นที่นี้จะอยู่ใกล้เขตการบริการเพื่อสะดวกแก่การเข้าถึง ตัวอย่างเช่น การสร้างเส้นทางชมป่า เส้นทางเดินชมปะการังน้ำตื้น เส้นทางดำน้ำ โดยมีการจัดเตรียมป้ายสื่อความหมายธรรมชาติตามบริเวณสำคัญ

3. เขตบริการ (Intensive use zone) เขตนี้จัดไว้เพื่อรองรับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่สาธารณชนจำนวนมากที่เข้ามาใช้ประโยชน์ เป็นบริเวณที่ไม่มีจุดเด่นทางธรรมชาติที่ควรแก่การอนุรักษ์ไว้ พื้นที่ของเขตนี้จะอยู่ใกล้กับแหล่งที่จะพัฒนาเป็นจุดท่องเที่ยว พักผ่อน หรือศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น อาคาร ร้านค้า ร้านอาหาร ที่พัก จอดรถ ถนน เป็นต้น

4. เขตกิจกรรมพิเศษ (Special management zone) เป็นบริเวณที่จำแนกไว้เป็นพิเศษเพื่อรองรับกิจกรรมบางประเภทของประชาชน องค์กรเอกชน หรือหน่วยงานราชการอื่นที่ไม่ได้อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของอุทยานแห่งชาติ และกิจกรรมของสิ่งเหล่านั้น อาจจะมีขัดต่อหลักการของการจัดการอุทยานแห่งชาติ และเป็นการป้องกันมิให้กิจกรรมนั้นขยายขอบเขตจนเกิดผลเสียต่ออุทยานแห่งชาติ พื้นที่ที่มีการบริหารจัดการแบบพิเศษ เป็นต้น

5. เขตศึกษาวิจัย (Scientific zone) เป็นเขตที่กั้นไว้เพื่อการศึกษาริชัยในสภาพที่เป็นธรรมชาติ ไม่อนุญาตให้มีกิจกรรมอื่นในบริเวณนี้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันผลกระทบจากมนุษย์ต่อการแปลผลทางวิทยาศาสตร์ เขตนี้อาจจะมีการประกาศเป็นเขตวิจัยแบบถาวร หรือประกาศชั่วคราวตามระยะเวลาของการศึกษาวิจัยแต่ละเรื่อง

6. แนวกันชน (Buffer area) เป็นบริเวณที่อยู่รอบอุทยานแห่งชาติ เช่น บริเวณรอยต่อระหว่างชุมชนกับเขตอุทยานแห่งชาติ เป็นบริเวณที่อยู่นอกเขตอุทยานแห่งชาติ แต่ส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของระบบนิเวศภายในอุทยานแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติจึงจำเป็นต้องมีกิจกรรมด้านชุมชน และการนำเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันแก้ไขกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

การกำหนดเขตข้างต้น อาจจะมี ความแตกต่างกันไปแต่ละพื้นที่ หรือมีการแบ่งเขตเป็นประเภทต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไป ตามวัตถุประสงค์ของแต่ละอุทยานแห่งชาติ เช่น การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ของ Great Barrier Reef Marine Park ของประเทศออสเตรเลีย ใช้หลักของ

การเป็นพื้นที่ใช้สอยที่หลากหลาย (Multiple use area) โดยมีส่วนที่ตรงตามข้อกำหนดของการจัดการของอุทยานแห่งชาติสากล (IUCN) ในบางบริเวณเท่านั้น จึงพบว่า มีการใช้ประโยชน์ทางด้านการประมง การตกปลาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ การเก็บของทะเล ในเขต Great Barrier Reef Marine Park ด้วย ซึ่งถ้ายึดตามหลักการจัดการอุทยานแห่งชาติสากลแล้ว จะไม่อนุญาตให้มีการล่าสัตว์ในเขตอุทยานแห่งชาติ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการอนุญาตให้มีกิจกรรมดังกล่าวในเขต Great Barrier Reef Marine Park ได้ แต่ก็ได้มีการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ในแต่ละบริเวณ (Zoning) ว่าบริเวณใดอนุญาตให้มีกิจกรรมประเภทใดได้บ้าง และบริเวณใดที่ไม่อนุญาตให้มีกิจกรรมใด (สุภัตรา ทองเพชร, 2563)

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด โดยใช้ให้น้อย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้ให้ยาวนาน และก่อให้เกิดผลเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด รวมทั้งต้องมีการกระจายการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างทั่วถึง อย่างไรก็ตาม ในสภาพปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความเสื่อมโทรมมากขึ้น ดังนั้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงมีความหมายรวมไปถึงการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมด้วย

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสามารถกระทำได้หลายวิธี ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนี้

1. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตรง ซึ่งปฏิบัติได้ในระดับบุคคล องค์กร และระดับประเทศ ที่สำคัญ คือ

1.1 การใช้อย่างประหยัด คือ การใช้เท่าที่มีความจำเป็น เพื่อให้มีทรัพยากรไว้ใช้ได้นานและเกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่ามากที่สุด

1.2 การนำกลับมาใช้ซ้ำอีก สิ่งของบางอย่างเมื่อมีการใช้แล้วครั้งหนึ่งสามารถที่จะนำมาใช้ซ้ำได้อีก เช่น ถูพลาสติก กระดาษ เป็นต้น หรือสามารถที่จะนำมาใช้ได้ใหม่โดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การนำกระดาษที่ใช้แล้วไปผ่านกระบวนการต่าง ๆ เพื่อทำเป็นกระดาษแข็ง เป็นต้น ซึ่งเป็นการลดปริมาณการใช้ทรัพยากรและการทำลายสิ่งแวดล้อมได้

1.3 การบูรณะซ่อมแซม สิ่งของบางอย่างเมื่อใช้เป็นเวลานานอาจเกิดการชำรุดได้ เพราะฉะนั้นถ้ามีการบูรณะซ่อมแซม ทำให้สามารถยืดอายุการใช้งานต่อไปได้อีก

1.4 การบำบัดและการฟื้นฟู เป็นวิธีการที่จะช่วยลดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรด้วยการบำบัดก่อน เช่น การบำบัดน้ำเสียจากบ้านเรือนหรือโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

ก่อนที่จะปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ส่วนการฟื้นฟูเป็นการรื้อฟื้นธรรมชาติให้กลับสู่สภาพเดิม เช่น การปลูกป่าชายเลน เพื่อฟื้นฟูความสมดุลของป่าชายเลนให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น

1.5 การใช้สิ่งอื่นทดแทน เป็นวิธีการที่จะช่วยให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติน้อยลงและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก การใช้เบตองแทนโฟม การใช้พลังงานแสงแดดแทนแร่เชื้อเพลิง การใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี เป็นต้น

1.6 การเฝ้าระวังดูแลและป้องกัน เป็นวิธีการที่จะไม่ให้เกิดทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย เช่น การเฝ้าระวังการทิ้งขยะ สิ่งปฏิกูลลงแม่น้ำ คูคลอง การจัดทำแนวป้องกันไฟฟ้า เป็นต้น

2. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยทางอ้อม สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

2.1 การพัฒนาคุณภาพประชาชน โดมนับสนุนการศึกษาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องตามหลักวิชา ซึ่งสามารถทำได้ทุกระดับอายุ ทั้งในระบบโรงเรียนและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และนอกระบบโรงเรียนผ่านสื่อสารมวลชนต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการอนุรักษ์ เกิดความรักความหวงแหน และให้ความร่วมมืออย่างจริงจัง

2.2 การใช้มาตรการทางสังคมและกฎหมาย การจัดตั้งกลุ่ม ชุมชน ชมรม สมาคม เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ตลอดจนการให้ความร่วมมือทั้งทางด้านพลังกาย พลังใจ พลังความคิด ด้วยจิตสำนึกในความมีคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรที่มีต่อตัวเรา เช่น กลุ่มชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียน นักศึกษา ในโรงเรียนและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย มูลนิธิสืบนาคะเสถียร มูลนิธิโลกสีเขียว เป็นต้น

2.3 ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ช่วยกันดูแลรักษาให้คงสภาพเดิม ไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรม เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตในท้องถิ่นของตน การประสานงานเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักระหว่างหน่วยงานของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับประชาชน ให้มีบทบาทหน้าที่ในการปกป้อง คุ้มครอง ฟื้นฟูการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

2.4 ส่งเสริมการศึกษาวิจัย ค้นหาวิธีการและพัฒนาเทคโนโลยี มาใช้ในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การใช้ความรู้ทางเทคโนโลยีสารสนเทศมาจัดการวางแผนพัฒนา การพัฒนาอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ให้มีการประหยัด

พลังงานมากขึ้น การค้นคว้าวิจัยวิธีการจัดการ การปรับปรุง พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ และยั่งยืน เป็นต้น

2.5 การกำหนดนโยบายและวางแนวทางของรัฐบาล ในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อเป็นหลักการให้หน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องยึดถือและนำไปปฏิบัติ รวมทั้งการเผยแพร่ข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งทางตรงและทางอ้อม

จากสภาพการณ์และสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของโลก คือ ความร่อยหรอของทรัพยากรและความเสื่อมโทรมในคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ทำให้หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างมีเป้าหมายที่สำคัญสูงสุดในการดำเนินการ คือ ทำอย่างไรจึงจะให้สังคมโลกของเราเป็นสังคมที่ยั่งยืน

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีแนวความคิดหลักในการดำเนินงาน ดังนี้ คือ

1. หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation Approach)

หลักการอีกประการหนึ่งที่ขอเสนอเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน คือ การมีส่วนร่วมของทุกคน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริงที่ว่า มนุษย์ทุกคนบนพื้นโลกต่างล้วนได้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาใดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม แม้ว่าจะมีสาเหตุโดยตรงหรือโดยอ้อมจากมนุษย์ก็ตาม มนุษย์ต้องทำหน้าที่รับผิดชอบในการแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง เพราะโลกของเรามีเพียงหนึ่งเดียว (One World) ผลกระทบที่เกิดขึ้นบนพื้นโลกจะแก้ปัญหาแบบต่างคนต่างทำอีกไม่ได้ ทุกคนต้องร่วมมือ ร่วมแรง และร่วมใจทำเพื่อจรรโลงโลกของเราซึ่งมีเพียงหนึ่งเดียวนี้ให้คงอยู่อย่างยั่งยืนตลอดไป หลักการนี้ได้สอดคล้องกับแนวคิดของ Bruce Mitchell กล่าวว่า สิ่งที่เป็นหัวใจของการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การใช้กระบวนการพัฒนาคนและศักยภาพของคนและชุมชนเพื่อการพัฒนา รวมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ โดยในส่วนของเป้าหมายของการจัดการเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น ได้เสนอหลักการที่สำคัญต่อการวางแผนการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ 7 ประการ ได้แก่

1.1 หลักการปฏิบัติทางระบบนิเวศ (Ecosystem Approach) มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศจำเป็นต้องพิจารณาอย่างเชื่อมโยง มีความเข้าใจในความสัมพันธ์และผลของการกระทำที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2 หลักการปฏิบัติอย่างยั่งยืน (Sustainable Action) ทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด จำเป็นต้องศึกษาความเหมาะสมในการใช้และจัดการที่ชาญฉลาด สร้างความสมดุลกับความต้องการทางเศรษฐกิจ

1.3 หลักวิธีการแบบมีส่วนร่วม (Participative Approach) เปิดโอกาสให้สาธารณชนได้ทราบถึงการตัดสินใจโดยผ่านกระบวนการที่เปิดเผย มีระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนและโครงการต่าง ๆ

1.4 หลักการเน้นปัญหาของประชาชนในพื้นที่ (People-oriented Problem) ให้ความสำคัญกับปัญหาที่แท้จริง จัดทำแผนอย่างผสมผสาน และจัดทำแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ที่ทำหน้าที่ในการบริหารโครงการ

1.5 หลักการจัดการอย่างเหมาะสม (Adaptive Management) ตัดสินใจบนพื้นฐานข้อมูลที่ต้องการ มีการประสานงานและรับเอาแนวความคิดใหม่ ๆ ติดตามประเมินผลปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์และมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

1.6 หลักความเสมอภาค (Equal Emphasis) ให้ความสำคัญกับปัจจัยทุก ๆ ด้าน

1.7 หลักแห่งการมองการณ์ในอนาคต (Future Orientation) การวางแผนต้องมีเป้าหมายระยะยาว มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล และมีข้อตกลงเห็นชอบร่วมกันจากทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วม

2. หลักการจัดการแบบบูรณาการ (Integrated Management Approach)

หลักการประการสุดท้ายสำหรับการจัดการสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน คือ การใช้วิธีการจัดการแบบบูรณาการ (Integrated Management Approach) ที่เสนอแนะหลักการดังกล่าวเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ก็เพราะเห็นแล้วว่านักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญในศาสตร์สาขาใดสาขาหนึ่งไม่อาจจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมให้ลุล่วงได้ ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ มากมายทั้งที่อยู่ในส่วนของสาเหตุ หรือในส่วนของผลกระทบดังที่ได้กล่าวไปแล้วในตอนต้น การให้นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญในทุกสาขาที่เกี่ยวข้องมาประชุมเพื่อระดมความคิดย่อมได้แนวทางในการจัดการปัญหา สิ่งแวดล้อมได้ดีกว่าและมีประสิทธิภาพมากกว่าการแก้ปัญหาด้วยนักวิชาการเพียงคนเดียวหรือเพียงไม่กี่คน

ทั้งนี้ การจัดการทรัพยากรธรรมชาตินอกจากจะใช้หลักการการจัดการแบบบูรณาการแล้วจะต้องมองทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นองค์รวมด้วย (Holistic Approach) เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เนื่องจากปัญหาทรัพยากรมีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนเกี่ยวโยงกับหลายมิติ ทุกสิ่งทุกอย่างต่างเกี่ยวพันและส่งผลกระทบซึ่งกันและกันทั้งสิ้น อาจจะเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้น

ทันทีหรือไม่ก็ตาม และอาจจะเกิดผลกระทบที่มนุษย์เองอาจคาดไม่ถึงก็ได้ (องค์การบริหารส่วนตำบลอวน, 2561)

อีกทั้งแนวคิดและทฤษฎีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น ยังคำนึงถึงความสอดคล้องเกื้อกูลกันระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเคร่งครัดมาโดยตลอด ความเข้าใจถ่องแท้ถึงธรรมชาติและสภาวะตามธรรมชาติ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติของพระองค์นั้นทำให้เกิดแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลากหลายไม่ว่าจะเป็นเรื่องของทรัพยากรป่าไม้ และเรื่องของการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ป่า 3 อย่าง ป่าไม้ 3 อย่างเป็นแนวคิดของการผสมผสานความต้องการในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ ควบคู่ไปกับการต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือ เพื่อป้องกันมิให้เกษตรกรเข้าบุกรุกทำลายป่าไม้ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ จึงควรให้ดำเนินการปลูกป่า 3 อย่าง เพื่อประโยชน์ 4 อย่าง ป่าสำหรับไม้ใช้สอย ป่าสำหรับเป็นไม้ผล และป่าสำหรับเป็นเชื้อเพลิง ป่าหรือสวนป่าเหล่านั้นนอกจากเป็นการเกื้อกูลและอำนวยประโยชน์ 3 อย่างนั้นแล้ว ป่าไม้มิว่าจะเป็นชนิดใดก็จะอำนวยประโยชน์ในการอนุรักษ์ดินและน้ำ และคงความชุ่มชื้นเอาไว้ อันเป็นการอำนวยประโยชน์ อย่างที่ 4 ซึ่งเป็นผลพลอยได้

2. ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความเข้าใจพระทัยอย่างลึกซึ้งถึงวิถีแห่งธรรมชาติ โดยที่ได้พระราชทานแนวคิดที่ว่าบางครั้งป่าไม้ก็เจริญเติบโตขึ้นเองตามธรรมชาติขอเพียงอย่าเข้าไปรบกวนและทำลายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หากปล่อยให้ตามสภาพธรรมชาติชั่วระยะเวลาหนึ่งป่าไม้ก็จะขึ้นสมบูรณ์เอง การระดมปลูกป่าด้วยความไม่เข้าใจ เช่น ปอกเปลือกหน้าดินซึ่งมีคุณค่ามากออกไป และปลูกพันธุ์ไม้ซึ่งไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและระบบนิเวศน์บริเวณนั้น นอกจากต้นไม้ที่ปลูกไว้จะตายโดยไม่ได้ประโยชน์แล้วยังทำลายสภาพแวดล้อมอีกด้วย แนวความคิดที่ลึกซึ้งนี้ จึงเป็นที่มาของคำว่า “ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก” ซึ่งเป็นที่ยึดถือกันในหมู่ผู้รู้ทั่วไป

3. ฝายชะลอความชุ่มชื้น (Check Dam) ก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่เกิดจากพระปรีชาสามารถอันยิ่งใหญ่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงคิดค้นขึ้นเพื่อเป็นวิธีการในการสร้างความชุ่มชื้นให้กับพื้นที่ป่าไม้ด้วยวิธีง่าย ๆ และประหยัด และได้ผลดีนั้นคือการสร้างฝายเล็ก ๆ ให้สอดคล้องไปกับสภาพธรรมชาติ โดยการใช้วัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ฝายชะลอความชุ่มชื้น (Check Dam) มีอยู่ 2 ประเภท คือ ฝายต้นน้ำลำธาร สำหรับกักกระแสน้ำไว้ให้ไหลช้าลง และสามารถซึมลงใต้ผิวดินเพื่อสร้างความชุ่มชื้นในบริเวณนั้น และอีกประเภทหนึ่ง

คือ ฝ่ายดักตะกอนดินและทรายมีให้ไหลลงสู่แหล่งน้ำเบื้องล่าง ฝ่ายทั้ง 2 ประเภทสามารถสร้างความชุ่มชื้นและชะลอความชุ่มชื้นและระบบวงจรน้ำที่อำนวยความสะดวกแก่การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้ได้อย่างมีประสิทธิภาพดีเยี่ยม (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2563)

แนวคิดด้านการท่องเที่ยวชุมชน

แนวคิดด้านการท่องเที่ยวชุมชน (Community Tourism)

ผลการประชุมระดับโลกเรื่องสิ่งแวดล้อมโลก หรือ “Earth Summit” เมื่อปี พ.ศ. 2535 ที่เมืองริโอ เดอ จาเนโร สหพันธ์สาธารณรัฐบราซิล มีส่วนผลักดันให้เกิดกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ประการ กล่าวคือ (โคมศิริ ทิมสุทิน, 2548)

1. กระแสความต้องการให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น ไปจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพ

2. กระแสความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการที่มีมากขึ้นในกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการได้รับความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกสนานเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว

3. กระแสความต้องการพัฒนาคน โดยเฉพาะชุมชนในท้องถิ่น ให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่นยอมรับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

จากกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้ง 3 ประการดังกล่าว มีผลต่อการปรับตัวของระบบการท่องเที่ยวและระบบการจัดการการท่องเที่ยวในการหาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ (Alternative Tourism) เพื่อตอบสนองต่อความต้องการและทดแทนการท่องเที่ยวในรูปแบบเดิม ๆ (Conventional Tourism) ที่เคยปฏิบัติกันมา ทำให้เกิดแนวคิดการท่องเที่ยวที่เป็นทางเลือกใหม่ขึ้นอย่างมากมาย

ในช่วงเวลาที่โลกกำลังตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและหาทางเลือกใหม่สำหรับการท่องเที่ยวนั้น ช่วงปี พ.ศ. 2535-2540 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ได้เข้ามาเป็นกระแสใหม่และกระแสใหญ่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย โดยการผลักดันของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในขณะที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) ซึ่งเริ่มก่อตัวขึ้นเติบโตคู่ขนานไปกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการทำงานในระดับพื้นที่

ของโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST) ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวเกิดชื่อที่เรียกขาน การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่อย่างหลากหลาย อาทิ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวสีเขียว

หลังวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงปี พ.ศ. 2540 รัฐบาลไทยได้ใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยได้ประกาศให้ปี พ.ศ. 2541-2542 เป็นปีแห่งการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ในปี พ.ศ. 2544 มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product: OTOP) หลังปี พ.ศ. 2545 การท่องเที่ยวได้เข้าไปมีบทบาทในชนบทหลากหลายรูปแบบ ในปี พ.ศ. 2547 มีการกำหนดใช้มาตรฐานโฮมสเตย์ โดยจะพบว่ากลุ่มชุมชนที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีชื่อเรียกด้วยกัน 4 ชื่อ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวโดยชุมชนและการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

ความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น

Ecotourism หรือภาษาราชการเรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หากแต่หลายชุมชนหรือหลายองค์กร เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งความแตกต่างระหว่าง Ecotourism กับ CBT คือ CBT เน้นที่ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการทำงานแต่ Ecotourism ธรรมชาติเป็นศูนย์กลางชุมชนเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งเท่านั้น

ส่วน Homestay หรือภาษาราชการเรียกว่า ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท มีความแตกต่างจาก CBT คือ เน้นบ้านเป็นศูนย์กลาง แต่ CBT ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน มีการบริหารจัดการที่ชัดเจนในรูปองค์กรชุมชน (สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว, 2554)

Richard and Hall (2002) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

สินธุ์ สโรบล (2551) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า หมายถึง ทางเลือกในการจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามากำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมรวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน และมุ่งเน้นให้

เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

พจนานุกรม (2546) กล่าวถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ เครื่องมือในการพัฒนาชุมชนที่มีการบริหารจัดการโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติประเพณีวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

นอกจากนี้ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2558) ได้นิยามการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวทางเลือกที่บริหารจัดการโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์และมีมาตรฐานก่อให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมท้องถิ่น และคุณภาพชีวิตที่ดี การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ได้เกิดจากการตอบคำถามว่าชุมชนจะได้อะไรประโยชน์อย่างไรจากการท่องเที่ยวแต่เป็นการสร้างโจทย์ใหม่ว่าการท่องเที่ยวจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนอย่างสร้างสรรค์ได้อย่างไร

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อชุมชน โดยใช้แนวคิด DASTA 3 C Model ซึ่งถือว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐานของกลไกการจัดการ เป็นการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนสามารถสร้างกลไกของตนเองและนำเอาหลักการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาเสริมเติมแต่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มมูลค่าให้เป็นผลิตภัณฑ์หรือประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีคุณค่าแก่นักท่องเที่ยวโดยการที่จะทำให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องร่วมมือสื่อสารและเชื่อมต่อระหว่างกันให้ขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายเดียวกัน จุดศูนย์กลางของการเชื่อมโยงของแนวคิด 3C จะอยู่ที่ “ชุมชน” ซึ่งจะประกอบไปด้วย ธรรมชาติ คน วัฒนธรรม และจิตวิญญาณ โดยชุมชนสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง

C ตัวที่ 1 คือ CBT (Community-Based Tourism) แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งชุมชนมีบทบาทในฐานะที่เป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแล จึงเป็นการท่องเที่ยวที่เกิดจากการที่ชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวางแผน จัดการ ดูแล และกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวเอง โดยอาจจะมีหน่วยงานภายนอกที่เป็นผู้ให้การสนับสนุน แต่คนในชุมชนถือเป็นเจ้าบ้านที่ส่งมอบบริการการท่องเที่ยวและบริการและประสบการณ์การท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยว

C ตัวที่ 2 คือ CT (Creative Tourism) การท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ การท่องเที่ยวที่นำภูมิสังคม ภูมิปัญญา ภูมิทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นมาต่อยอดเพื่อให้เกิดคุณค่า และมูลค่าอย่างสร้างสรรค์ ในรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการลงมือทำ (สะท้อนถึงวิถีชีวิตหรืออัตลักษณ์ และ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้าน โดยชุมชนเป็นผู้สอนและให้ความรู้) ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน

และ C ตัวที่ 3 คือ (CBTT Community Benefitting Through Tourism) แนวคิดการเชื่อมโยงผลประโยชน์การท่องเที่ยวสู่ชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนก่อให้เกิดการกระจายรายได้ซึ่งทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ และทำให้คนในท้องถิ่นมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ในขณะที่เดียวกันยังกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์และสืบทอดทรัพยากรทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่นให้ยั่งยืนการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถสร้างผลประโยชน์ให้กับชุมชนต่าง ๆ ในบริเวณใกล้เคียงได้เช่นกันถึงแม้ว่าชุมชนนั้นจะไม่ได้ทำธุรกิจการท่องเที่ยวโดยตรง เช่น ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนใกล้เคียงสามารถผลิตสินค้าที่ระลึก ขนส่งอาหาร หรือผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวได้ หรืออาจจะส่งวัตถุดิบสินค้าป้อนให้กับธุรกิจต่าง ๆ ในแหล่งท่องเที่ยวก็ได้ นอกจากนี้ผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจแล้วชุมชนใกล้เคียงยังได้รับผลประโยชน์ทางสิ่งแวดล้อม ที่เกิดจากการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีประสิทธิภาพอีกด้วย

การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน มีหลักการที่สำคัญอยู่ 10 ประการ คือ (พจนา สวนศรี, 2546)

1. ชุมชนเป็นเจ้าของ
2. ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
3. ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
4. ยกระดับคุณภาพชีวิต
5. มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
6. คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
7. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
8. เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
9. เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
10. มีการกระจายรายได้สู่สาธารณะประโยชน์ของชุมชน

การที่ชุมชนจะดำเนินการท่องเที่ยวตามหลักการข้างต้นได้นั้นมีความจำเป็นที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

กระบวนการเรียนรู้ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1. ชุมชน โดยต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อนเพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคีทำงานร่วมกันได้

2. พื้นที่ ซึ่งหมายรวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ซึ่งชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจ เรื่องแนวคิดพื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย

3. การจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืนสมดุลในกลุ่มคนหมู่มาก ฉะนั้น ชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ มีความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน อีกทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง มีการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชน รู้ว่าพื้นที่ของตนควรมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างไร มีกิจกรรมใดบ้าง มีการกระจายรายได้อย่างไรและสิ่งสำคัญที่สุดคือ การมีส่วนร่วม

พจนานุกรม (2546) ได้แบ่งรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวปกติของชุมชน
2. การศึกษาดูงาน ซึ่งเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีทั้งการบรรยายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อให้ผู้มาศึกษาดูงานได้เข้าใจและนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทหรือวัตถุประสงค์ของการศึกษาดูงาน

3. จิตอาสา ซึ่งเป็นกิจกรรมเพิ่มเติมสำหรับอาสาสมัครที่ต้องการทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

โดยมีรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 6 รูปแบบ ได้แก่

1. การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ
2. การเดินเที่ยวภายในหมู่บ้าน
3. การร่วมกิจกรรมในชีวิตจริง ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ 1) กิจกรรมในหมู่บ้าน เช่น การทำอาหาร ตำข้าว ทอผ้า ทำบุญตักบาตร และ 2) กิจกรรมนอกหมู่บ้าน เช่น การทำสวน การทำนา

4. การร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของชุมชน เช่น การทำกิจกรรมกับเด็กนักเรียนในโรงเรียน

5. การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น เรียนดนตรี เรียนแกะสลัก เรียนการย้อมสีธรรมชาติ

6. กิจกรรมศึกษาธรรมชาติอื่น ๆ เช่น ดูนก ชี้อภิมหา วาดรูป เป็นต้น

องค์ประกอบของความสำเร็จในการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นประกอบไปด้วย องค์ประกอบ 4 ด้านด้วยกัน คือ

1. ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม
 - 1.1 ชุมชนมีรากฐานทรัพยากรที่สมบูรณ์และมีวิธีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
 - 1.2 ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น
2. องค์กรชุมชน
 - 2.1 ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน
 - 2.2 มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้
 - 2.3 ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา
3. การจัดการ
 - 3.1 มีกฎกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว
 - 3.2 มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อการจัดการท่องเที่ยวพร้อมสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้
 - 3.3 มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม
 - 3.4 มีกองทุนของชุมชนที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน
4. การเรียนรู้
 - 4.1 ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง
 - 4.2 มีระบบการจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน
 - 4.3 สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

เกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (2559) ได้กำหนดเกณฑ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการวางแผนดำเนินการและประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยมีองค์ประกอบ 5 ด้าน ดังนี้

1. กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนมีการจัดการอย่างยั่งยืน
2. การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการกระจายผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น สังคมและคุณภาพชีวิต
3. การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม

4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

5. ด้านบริการและความปลอดภัย

ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จได้นั้นจะประกอบไปด้วยปัจจัย 6 ด้าน ได้แก่

1. รากฐานชุมชนที่เข้มแข็ง

1.1 ชุมชนมีการผลิตที่สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่สมบูรณ์

1.2 ชุมชนมีระบบเศรษฐกิจที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่งตลอดจนความสามัคคีของคนในชุมชน

2. ทรัพยากรทางธรรมชาติที่สมบูรณ์

2.1 มีความสมบูรณ์ทางด้านป่าชุมชนหรือทรัพยากรด้านแหล่งน้ำที่กินมีเพียงพอ

3. ผู้นำที่สร้างศรัทธาหรือมีความสามารถ

3.1 สามารถประสานทรัพยากรเป็นผู้นำทางความคิดและลงมือดำเนินงานสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

3.2 มีการสืบทอดเปลี่ยนแปลงผู้นำหรือสร้างผู้นำใหม่

3.3 ผู้นำมีประสบการณ์ที่จะเป็นผู้นำมีความมั่นใจและหนักแน่นตลอดจนให้เกียรติเพื่อเพื่อนร่วมงาน

3.4 มีการถ่วงอำนาจและจัดให้มีการตรวจสอบระบบการทำงานอย่างต่อเนื่อง

4. รากฐานทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง

4.1 วัฒนธรรมของชุมชนมีความเป็นเอกลักษณ์และยังคงมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น

5. การมีส่วนร่วม

5.1 ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ทุกเพศทุกวัยจะต้องเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาชุมชน

6. ความต่อเนื่องในการทำงาน

6.1 นักท่องเที่ยวทั่วไปสามารถเข้าไปท่องเที่ยวชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

6.2 มีการประเมินผลหรือสรุปผลการทำงานเป็นระยะและต่อเนื่อง

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) เป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการ

มีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางในการพัฒนาและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว (วรพงศ์ ผูกภู, 2562)

แนวคิดการวางแผนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การวางแผนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช, 2545) โดยคำนึงถึงหลักการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable tourism) ประกอบด้วยหลักการพื้นฐาน 3 ประการ คือ

1. ด้านคุณภาพ (Quality) ได้แก่ คุณภาพของประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับ คุณภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างเหมาะสมและคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น
2. ความต่อเนื่อง (Continuity) ให้การท่องเที่ยวเกิดขึ้นอย่างยั่งยืนทั้งในด้านผลประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว และความยั่งยืนของทรัพยากรการท่องเที่ยว
3. ความสมดุล (balance) ในการจัดการการท่องเที่ยว ได้แก่ การกระจายประโยชน์ไปยังทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และความสมดุลระหว่างปริมาณการใช้ประโยชน์ทรัพยากรการท่องเที่ยวกับขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่

หลักการพื้นฐานของการวางแผนโดยชุมชน มีดังต่อไปนี้

1. ความยืดหยุ่นและความต่อเนื่อง (Flexible and Continuous Approach) การเปลี่ยนแปลงยืดหยุ่นต้องอยู่ภายใต้กรอบของความเป็นไปได้ในการบรรลุเป้าหมาย วัตถุประสงค์ที่วางไว้รวมถึงหลักการของการท่องเที่ยวและต้องคำนึงถึงเป้าหมายในระยะยาวและสามารถสร้างความต่อเนื่องของกิจกรรมต่าง ๆ ในอนาคตได้
2. การวางแผนแบบองค์รวม (Comprehensive Approach) หมายถึง การวางแผนที่พิจารณาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับระบบการท่องเที่ยวชุมชนอย่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว การบริการด้านต่าง ๆ และองค์การบริหารจัดการตลอดจนกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. การวางแผนแบบผสมผสาน (Integrated Approach) พิจารณาจากความสอดคล้องเชื่อมโยงระหว่างแผนจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนกับแผนการอนุรักษ์หรือการพัฒนาอื่น ๆ ที่มีในพื้นที่ ผสมผสานแผนการจัดการในระดับท้องถิ่นเข้ากับแผนระดับจังหวัด ภูมิภาคและนโยบายของประเทศด้านการท่องเที่ยว
4. การวางแผนโดยใช้หลักการของการจัดการเชิงระบบนิเวศ (Ecosystem Management Approach) เป็นการวางแผนที่เน้นกิจกรรมท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อพื้นที่

ธรรมชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น คำนึงถึงความอยู่รอดของระบบนิเวศมากกว่า การได้รับผลประโยชน์จากการบริการหรือผลิตผลต่าง ๆ ของระบบนิเวศ

5. สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย (Implementable and Acceptable Approach) เน้นการวางแผนที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติในด้านความพร้อมและขีดจำกัดขององค์กรจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

6. การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้และส่วนเสีย (Participatory Approach) เน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มที่เกี่ยวข้องตั้งแต่เริ่มแรกของการวางแผน

7. การวางแผนโดยชุมชนเป็นแกน (Community-based Approach) เน้นให้การจัดการการท่องเที่ยวดำเนินการโดยชุมชนท้องถิ่น เน้นการประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบทรัพยากรการท่องเที่ยวและองค์กรอื่น ๆ

8. การให้ประโยชน์กลับคืนแก่ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว (Benefit Sharing) มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม กระตุ้นให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม

9. เน้นคุณภาพของการบริการที่ก่อให้เกิดประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (Quality of Tourism Experience) เช่น การบริการการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสเสริมสร้างสุขภาพ ขยายโลกทัศน์

10. เน้นความยั่งยืนของตลาดการท่องเที่ยว (Sustainable Market) โดยจัดหาตลาดที่เหมาะสมและจัดระบบการจัดการด้านการเงินที่มีประสิทธิภาพ

กระบวนการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการวางแผนไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ของการจัดการหรือพัฒนาการท่องเที่ยวโดยมีความสมดุลของปัจจัยทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยสิ่งแวดล้อม ปัจจัยด้านสังคมและปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

2. การสำรวจรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการสำรวจรวบรวมและประเมินสถานการณ์ด้านต่าง ๆ ของการจัดการการท่องเที่ยว โดยเน้นทั้ง 4 องค์ประกอบ คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยว การบริการ และองค์กรบริหารจัดการ โดยวิธี SWOT analysis

3. การกำหนดนโยบายและวางแผนทางเลือก เป็นการกำหนดนโยบายการพัฒนาส่งเสริมและจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสอดคล้องกับชุมชน ตอบสนองต่อศักยภาพ โอกาส ปัญหาอุปสรรค มักมีการให้ความรู้และหลักการของการจัดการการท่องเที่ยวที่ถูกต้องแก่ชุมชนโดยนักวางแผนภายนอกชุมชน เช่น พัฒนาการอำเภอ ครูอาจารย์ เป็นต้น แผนงานที่

ได้รับจากขั้นตอนนี้ควรมีเนื้อหาสาระครอบคลุม 4 ด้าน คือ ด้านการจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยว ด้านการตลาดและการจัดการที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว ด้านการบริการต่าง ๆ ด้านการจัดการการจัดตั้งองค์กร ระเบียบปฏิบัติในการควบคุมการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามหลักการ หลังจากวางแผนปฏิบัติแล้วต้องมีการทบทวนและนำเสนอต่อกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องและได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่ายอันนำไปสู่ความร่วมมือในการนำแผนงานไปปฏิบัติต่อไป

4. การนำแผนไปปฏิบัติ มีการจัดทำเป็นรายละเอียดโครงการ ลำดับความสำคัญ ก่อนหลัง จัดตั้งองค์การการท่องเที่ยวชุมชน กำหนดบทบาทและแนวทางของผู้เกี่ยวข้องรวมทั้งงบประมาณและวิธีการประเมินผลความสำเร็จของโครงการ

5. การประเมินและติดตามผลการดำเนินงาน ต้องมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อจะได้นำข้อมูลไปใช้ในการดำเนินการจัดทำแผนในระยะต่อไป

ทั้งนี้ พจนานุกรม (2546) ได้กล่าวถึงการวางแผนในการเตรียมความพร้อมของชุมชนว่าจะต้องมีการเตรียมความพร้อมทั้งภายในและการติดต่อประสานงานกับภายนอก ดังนี้

1. การวางแผนด้านการเตรียมความพร้อมชุมชน

1.1 รูปแบบการท่องเที่ยว ได้แก่ ชีตความสามารถในการรองรับของแหล่งธรรมชาติและไม่รบกวนประเพณีและพิธีกรรมของชุมชน ระยะเวลาที่เหมาะสม (จำนวนชั่วโมง) ที่ชุมชนต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้เวลาในการท่องเที่ยวภายในชุมชน ความพร้อมด้านที่พัก อาหาร และมัคคุเทศก์ชาวบ้าน โปรแกรมการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว

1.2 การให้บริการและเงื่อนไขการให้บริการ ได้แก่ รูปแบบองค์การในการบริหาร และการดำเนินการท่องเที่ยว ช่วงเวลาที่ให้บริการนำเที่ยว เงื่อนไขการให้บริการ กฎระเบียบการปฏิบัติตัวของนักท่องเที่ยว

1.3 สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ การวางผังของสิ่งปลูกสร้างต้องสอดคล้องกลมกลืนกับภูมิทัศน์และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น คำนึงถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม เช่น การมีระบบการจัดการของเสีย การจัดโซนการให้บริการที่ไม่รบกวนศาสนสถานของชุมชน มีระบบป้องกันอันตรายที่อาจเกิดกับนักท่องเที่ยว มีอัตราค่าบริการที่เป็นมาตรฐานและราคาที่เป็นธรรม เช่น ค่าอาหาร เครื่องดื่ม และของที่ระลึก มีป้ายหรือแผนที่ที่ให้ข้อมูลเบื้องต้นกับนักท่องเที่ยว

2. การวางแผนด้านการตลาด

2.1 นักท่องเที่ยวและแหล่งที่มาของนักท่องเที่ยว ได้แก่ นักท่องเที่ยวติดต่อกับชุมชนโดยตรง ให้บริษัทนำเที่ยวทำการตลาดให้กับชุมชน

2.2 โปรแกรมท่องเที่ยวและราคา ได้แก่ โปรแกรมมาตรฐานเหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย ทุกฤดูกาล โปรแกรมมาตรฐานผสมกับโปรแกรมทางเลือก สำหรับกลุ่มคนที่มีความสนใจเป็นพิเศษและมีเวลาอยู่ในชุมชนหลายวัน โปรแกรมที่ออกแบบตามวัตถุประสงค์เฉพาะของนักท่องเที่ยว

2.3 การประชาสัมพันธ์ ได้แก่ ช่องทางในการประชาสัมพันธ์ เช่น สื่อมวลชน สำนักงานการท่องเที่ยว ปากต่อปาก สื่อที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์ เช่น แผ่นพับ วิดีโอ โปสเตอร์ อินเทอร์เน็ต เอกลักษณ์พิเศษของชุมชนที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวอื่น ๆ เพื่อที่จะใช้เป็นจุดเด่นในการประชาสัมพันธ์

แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Cater (1993) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยจุดประสงค์สามอย่าง คือ ตอบสนองความต้องการของเจ้าบ้านในพื้นที่โดยเฉพาะการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในระยะสั้นและระยะยาว การตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

France (1997) ได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาดที่ใช้การอนุรักษ์ทรัพยากร ในการสงวนดูแลรักษาทรัพยากรในระยะยาว โดยการคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและผลประโยชน์สูงสุดเชิงบวกทางการท่องเที่ยว หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน

Weaver (2008) ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อปัจจุบันและอนาคตของเศรษฐกิจและสังคมในแหล่งท่องเที่ยวและรายรอบ การตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว อุตสาหกรรมท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม สังคม เจ้าบ้านและชุมชน รวมทั้งการคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวด้วย

ความสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีความหมายสำคัญ ดังนี้ (WTO, 1996)

1. ช่วยป้องกันแหล่งท่องเที่ยวถูกทำลาย โดยการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีกระบวนการวางแผนและเน้นการจัดการที่เน้นการอนุรักษ์ สงวนและรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ไม่ให้ถูกทำลายลงไป หรือเน้นและหามาตรการป้องกันผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวในพื้นที่ ทำให้แหล่งท่องเที่ยวยังคงอยู่และสามารถรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน

2. ช่วยลดความแออัดในแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากกระบวนการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวอย่างสมดุลทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะช่วยให้สามารถควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเข้าไปเที่ยวชมในแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ ให้เกิดความเหมาะสมตามศักยภาพที่รองรับได้ของพื้นที่ท่องเที่ยวจึงเป็นการลดความแออัดของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวและยังเป็นการลดผลกระทบในแหล่งท่องเที่ยวได้

3. ช่วยให้เกิดการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม เมื่อเกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ท่องเที่ยว โดยการวางแผนการใช้ผลประโยชน์ในแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะทรัพยากรท่องเที่ยวจะถูกจัดแบ่ง หรือจัดสรรการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมตามกิจกรรม และฤดูกาลท่องเที่ยว และตามความเปราะบางของทรัพยากร ทำให้เกิดความคงอยู่ของทรัพยากรอย่างยั่งยืนอันเป็นผลจากการใช้ทรัพยากรที่เหมาะสม

4. ช่วยลดผลกระทบทางสังคม การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเน้นการมีบทบาท หรือสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ หรือชุมชนที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความร่วมมือ ความเข้าใจ ความรักและการท่วงแขนทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ จึงเป็นการช่วยลดผลกระทบทางสังคมในพื้นที่ได้

5. ช่วยควบคุมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยกระบวนการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพื้นที่ท่องเที่ยว อีกทั้งการวางแผนการพัฒนาอยู่ภายใต้หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงเป็นการควบคุมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางที่ยั่งยืน

6. ช่วยจัดการด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมในด้านมาตรการจัดการ ได้แก่ การป้องกันผลกระทบ การจัดการผลกระทบ และการติดตามตรวจสอบผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีส่วนช่วยในการจัดการสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ให้เกิดความยั่งยืนได้

7. ช่วยรักษาระบบนิเวศ โดยเฉพาะระบบนิเวศที่มีความเปราะบางหรือง่ายต่อการถูกทำลายจะถูกสงวนและรักษาเพื่อควบคุมคุณภาพด้านสิ่งแวดล้อม บางพื้นที่อาจป้องกันไม่ให้เกิดการรุกรานหรือทำลายจากพฤติกรรมนักท่องเที่ยว หรืออาจจำเป็นต้องกันเป็นเขตสงวนเพื่อการอนุรักษ์และรักษาระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว

8. นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ โดยหลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยความเกี่ยวข้องของนักท่องเที่ยวในการเข้าไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจในด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เมื่อนักท่องเที่ยวเกิดความเข้าใจในแหล่ง

ห้องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในแหล่งท่องเที่ยวนั้น

9. ชุมชนเกิดความพึงพอใจ เนื่องจากกระบวนการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเกิดการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ ดังนั้น การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจึงสร้างความพึงพอใจให้กับชุมชนในพื้นที่

10. ช่วยส่งเสริมต่อเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเน้นการสร้างรายได้และส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ฉะนั้นจึงก่อให้เกิดการเชื่อมต่อกิจกรรมในชุมชน เช่น การสร้างงาน สร้างอาชีพให้เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งการจำหน่ายผลผลิตภัณฑชุมชนแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

หลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวคิดหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของมาร์ (Martin,1995) ดังนี้

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวควรอยู่บนพื้นฐานของความยั่งยืน คำนึงถึงระบบนิเวศ ความเติบโตของเศรษฐกิจ จริยธรรมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมสำหรับชุมชนและคนในพื้นที่ เช่น การนำเสนอนโยบายการท่องเที่ยวใด ๆ แก่นักท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงความเปราะบางของระบบนิเวศ ความง่ายต่อการเสื่อมสภาพและถูกทำลาย และรวมการคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมและชุมชนอันเกิดจากการนำทรัพยากรไปใช้ เป็นต้น

2. การท่องเที่ยวควรนำไปสู่ความยั่งยืนภายใต้ข้อจำกัดของพื้นที่ ซึ่งพื้นที่บางแห่งอาจมีข้อจำกัดสำหรับกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน หรือบางพื้นที่อาจหมดคุณค่าหากถูกทำลายลง

3. การท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ โดยบางครั้งการท่องเที่ยวอาจส่งผลต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

4. การมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ ประชาชนในพื้นที่ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ทางการท่องเที่ยว การสงวนรักษาทรัพยากรและการนำไปใช้ มีการพัฒนาเป้าหมายและกลยุทธ์การท่องเที่ยวและสิ่งสำคัญ คือ คนในพื้นที่ต้องมีส่วนร่วมในการนำกลยุทธ์ไปปรับใช้ รวมถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมความสะอาดทางการท่องเที่ยว การให้บริการ และการสร้างสิ่งแวดล้อมความสะอาดต่าง ๆ ต้องให้คนในพื้นที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านั้น

5. การอนุรักษ์ทรัพยากรและมรดกทางวัฒนธรรม ควรคำนึงถึงความร่วมมือ การวางแผน และการจัดการร่วมกัน โดยกรรมการในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวจะต้องเป็น

คนในพื้นที่และมีส่วนร่วมในการวางแผน การพัฒนา การดำเนินการในการใช้ทรัพยากร และการบริการ ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจะได้กลับมาสู่คนในพื้นที่เป็นหลัก

6. การตอบสนองของความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ควรอยู่ภายใต้การอนุรักษ์และสอดคล้องกับชุมชนในพื้นที่ ภายใต้หลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนซึ่งให้ความสำคัญต่อการสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว แต่ทั้งนี้จำเป็นต้องอยู่ในกรอบการนำทรัพยากรไปใช้อย่างถูกต้องเหมาะสมภายใต้แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรซึ่งในขณะเดียวกันจำเป็นต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อชุมชนในพื้นที่ด้วยเช่นกัน

7. การท่องเที่ยวควรมีการผสมผสานเศรษฐกิจชุมชนเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเชื่อมโยงหรือพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสู่การท่องเที่ยว

8. การพัฒนาการท่องเที่ยวควรมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน โดยการท่องเที่ยวสามารถสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นแก่ชุมชนในพื้นที่ เช่น การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ทัศนียภาพ ไฟฟ้าสู่ชุมชน รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพในการทำงานและการประกอบอาชีพการบริการทางการท่องเที่ยวสำหรับคนในพื้นที่ เป็นต้น

9. การวางแผนทางการท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมีการวางแผนที่สอดคล้องกันระหว่างการคำนึงถึงการรักษา อนุรักษ์ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ความต้องการของชุมชนและเศรษฐกิจชุมชน และการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

10. การคำนึงถึงผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะผลประโยชน์แก่ชุมชน การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดกับชุมชนในพื้นที่ เช่น รายได้ การจ้างงานและอาชีพที่เกิดขึ้นโดยเกิดผลประโยชน์ที่เป็นธรรมแก่ชุมชนในพื้นที่

11. การจัดลำดับคุณค่าทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เช่น บางพื้นที่และบางจุดท่องเที่ยวจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูจากการทำลายทรัพยากร ฉะนั้นควรให้ความสำคัญในระดับเร่งด่วนในการฟื้นฟูและฟื้นฟูสภาพ เป็นต้น

12. การส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือกให้เกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ ควรมีการคิด และนำเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือกแบบต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม แต่ละความสนใจภายใต้หลักการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

13. การส่งเสริมการวิจัย โดยการวิจัยเชื่อว่าเป็นการเสนอแนะแนวทางป้องกันและแก้ปัญหาในพื้นที่ ตลอดจนเป็นการหาทางออกที่เหมาะสมระหว่างการท่องเที่ยว การอนุรักษ์

สิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจในชุมชน ตลอดจนเป็นการส่งเสริมความตระหนักแก่นักท่องเที่ยว และชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

14. การดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมความสะอาดในพื้นที่ควรอยู่ภายใต้แนวนโยบาย การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยในแหล่งท่องเที่ยวแทบทุกแห่งจำเป็นต้องสร้างสิ่งแวดล้อมความสะอาด แก่นักท่องเที่ยว เช่น ทางเดิน จุดชมทัศนียภาพ ระบบประปา หอน้ำ ที่จอดรถ เป็นต้น ซึ่งสิ่ง เหล่านี้สามารถสร้างได้แต่ทั้งนี้จะต้องอยู่ภายใต้นโยบายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

15. การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การท่องเที่ยวของบริษัทนำเที่ยว เช่น การพานักท่องเที่ยวไปพักที่บ้านพักของชุมชนในลักษณะโฮมสเตย์ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ระหว่างนักท่องเที่ยวผู้เข้าพักที่บ้านพักชุมชน นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้และ เข้าใจวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนในขณะที่ชุมชนเกิดการเรียนรู้ด้านวิถีชีวิตวัฒนธรรมชุมชนนั้น ๆ เป็นต้น

16. การงดการใช้ทรัพยากรที่หายากหรือทดแทนไม่ได้ เช่น การใช้น้ำมันใน แหล่งท่องเที่ยวบางแหล่งสามารถใช้ยานพาหนะที่ประหยัดหรือลดพลังงานและเชื้อเพลิง บาง พื้นที่สามารถใช้จักรยาน หรือเรือพายในการขนส่งและให้บริการนักท่องเที่ยวซึ่งในต่างประเทศ เช่น เมืองเซอร์แมท (Zermatt) ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ อนุญาตให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวใช้ เฉพาะรถพลังงานไฟฟ้าแทนรถที่ใช้พลังงานเชื้อเพลิงในพื้นที่ เป็นต้น

17. การปรับใช้จรรยาบรรณสำหรับแต่ละกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง ในแต่ละกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง ของ ทางการท่องเที่ยวควรมีการปรับใช้ หรือสร้างจรรยาบรรณให้เกิดขึ้น เช่น จรรยาบรรณสำหรับ นักท่องเที่ยว จรรยาบรรณสำหรับเจ้าบ้าน และจรรยาบรรณในการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

18. การตรวจประเมินและติดตามผลในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวใน พื้นที่ กล่าวคือ ควรมีการติดตามตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น ผลที่ เกิดขึ้นกับชุมชน ผลที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม รวมถึงผลที่เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว เป็นต้น เพื่อเป็นการตรวจสอบและติดตามผล และหามาตรการและแนวทางในการป้องกันและ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ภายใต้หลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องมีการบูรณาการองค์ประกอบหลักของการ ท่องเที่ยว โดยในแต่ละองค์ประกอบต้องมีแนวทางในการพัฒนาที่ชัดเจน สอดคล้องและเอื้อ ประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดย Murphy (1997) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ไว้ ดังนี้

1. ระบบนิเวศ ควรมีการกำหนดข้อจำกัดของและกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการเข้าไปในระบบนิเวศ โดยการกำหนดเงื่อนไขความเปราะบางของระบบนิเวศที่อาจถูกเปลี่ยนแปลงสภาพ เช่น การขุดเจาะเพื่อสร้างสิ่งก่อสร้างในพื้นที่ในระบบนิเวศ การลดหย่อนเกณฑ์มาตรฐาน เช่น การควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งซึ่งต้องสัมพันธ์กับการรองรับได้ของพื้นที่หรือระบบนิเวศนั้น ๆ เป็นต้น

2. กิจกรรมทางเศรษฐกิจ เน้นการกระจายรายได้ให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนจากกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ทางตรงแก่กลุ่มผู้นำเที่ยวและผู้ประกอบการทางการท่องเที่ยว แต่ในขณะเดียวกันอาจเกิดการจำหน่ายสินค้าในชุมชน เช่น สินค้าทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ให้กับนักท่องเที่ยวอันเป็นการสร้างเศรษฐกิจทางอ้อมแก่ชุมชน

3. ประชากรในพื้นที่ การควบคุมประชากรในพื้นที่ให้เกิดความสมดุลต่อระบบนิเวศเพื่อไม่ทำให้ระบบนิเวศเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น ไม่ทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอันมีผลต่อสิ่งมีชีวิตบางอย่าง เพราะจะทำให้เกิดการอพยพ ย้ายถิ่นสิ่งมีชีวิตตั้งจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังแหล่งอื่นๆ อันส่งผลกระทบต่อประชากรที่สิ่งมีชีวิตนั้นไปอาศัยอยู่ใหม่ได้

4. การอนุรักษ์ทรัพยากรพื้นฐาน เป็นการสงวน รักษา ดูแล หรืออาจรวมถึงการควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว กล่าวคือ การใช้ทรัพยากรให้ถูกต้องเหมาะสม ไม่ทำลายทรัพยากรท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ

5. การนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มคุณค่าทรัพยากร เป็นการปรับใช้ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยการอาศัยเทคโนโลยีมาเป็นสิ่งขับเคลื่อนและเพิ่มคุณค่าแก่ทรัพยากรท่องเที่ยวนั้น ๆ

6. การจำกัดขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ การชี้แจงข้อจำกัดของพื้นที่ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านจำนวนนักท่องเที่ยวต่อวัน หรือต่อครั้งในการเข้าชมสถานที่ หรือการจำกัดพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในการเข้าชมสถานที่

7. การสงวนรักษาทรัพยากร การสร้างความตระหนักแก่ทั้งชุมชน และนักท่องเที่ยวในการสงวนรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

8. ความหลากหลายทางชีวภาพ เนื่องจากในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งมีความหลากหลายทั้งทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอุทยานแห่งชาติที่มีความหลากหลายของทั้งพืชพันธุ์ สัตว์ป่า และระบบนิเวศ ดังนั้น การอนุรักษ์และรักษาจำเป็นต้องใช้หลากหลายรูปแบบให้เหมาะสมกับแต่ละทรัพยากรนั้น ๆ ให้เกิดความยั่งยืน

9. ผลกระทบจากการท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นการเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ โดยนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชม ชุมชนในพื้นที่เข้าไปให้บริการในแหล่งท่องเที่ยวที่นั่น ทำให้เกิดผลกระทบจากการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ฉะนั้นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เกิดขึ้นในพื้นที่จำเป็นต้องหาทางและหาวิธีในการลดผลกระทบที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด

10. ชุมชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ควบคุมการใช้ทรัพยากร การเข้าถึงทรัพยากร รวมทั้งการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ควรได้รับการดูแลและควบคุมโดยชุมชนในพื้นที่ ภายใต้การให้คำปรึกษาจากหน่วยงานองค์กร หรือผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และรวมถึงผู้เชี่ยวชาญทางด้านท่องเที่ยว

11. นโยบายระดับชาติ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการควบคุมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่นั่น ๆ เข้าสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวจะดำเนินตามนโยบายหลักระดับชาติ หากนโยบายระดับชาติมีการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่นั่น ๆ มีความชัดเจนในการในทิศทางท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

12. คุณค่าทางเศรษฐกิจ โดยการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องสนับสนุนและส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชน และสร้างผลประโยชน์ทางรายได้ให้แก่ชุมชนเกิดขึ้นได้

13. คุณภาพสิ่งแวดล้อม การดำเนินการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ เนื่องจากหลักสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องสงวนรักษาสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการท่องเที่ยว ซึ่งจำเป็นต้องมีการตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมในพื้นที่และการสร้างสิ่งแวดล้อมให้มีคุณภาพแก่ทั้งการดำรงอยู่ของคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยว

14. การติดตามตรวจสอบสิ่งแวดล้อม โดยการติดตามตรวจสอบสิ่งแวดล้อมนี้อาจอยู่ในรูปแบบการวิจัย การศึกษา ซึ่งจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับชุมชนในพื้นที่ในการร่วมเป็นผู้ประเมิน ตรวจสอบและติดตามสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

แนวคิดการสร้างจิตสำนึก

จิตสำนึก (Consciousness) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกตระหนัก และการให้ความสำคัญ ต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในระบบความคิดและจิตใจของมนุษย์

ลักษณะของจิตสำนึก เป็นสภาวะที่ผสมผสานกันระหว่าง ความรู้ความเข้าใจ ความคิด และความรู้สึก

การเกิดจิตสำนึกเกิดจากการรับรู้ การเรียนรู้ การประเมินค่า จากสิ่งเร้าต่าง ๆ
ประสบการณ์ จนเกิดเป็นความตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องนั้น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดจิตสำนึก

1. การรับรู้
2. ทักษะคิด
3. ประสบการณ์
4. ระยะเวลาในการรับรู้ ความถี่ ความต่อเนื่อง

ระดับของการมีจิตสำนึก แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่

1. ความสนใจ มีความสนใจในเรื่องนั้น
2. ความเอาใจใส่ หรือใส่ใจในเรื่องนั้น เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิต เห็นว่าเป็น

สิ่งที่ตนเองต้องการและคาดหวังว่าจะให้เกิดจิตสำนึกดังกล่าว

3. ความรู้สึกเกี่ยวข้อง
4. ความรู้สึกอยากมีส่วนร่วม
5. ความต้องการลงมือปฏิบัติ

วิธีการสร้างและการปลูกฝังจิตสำนึก กระทำโดยวิธีการ 8 วิธีดังนี้

1. การสร้างการรับรู้ การสร้างการรับรู้ในประเด็นที่ต้องการสร้างจิตสำนึก
2. การชี้ให้เห็นคุณค่า ความสำคัญ ความจำเป็น ที่ต้องตระหนัก
3. การกระตุ้นให้เกิดการคิด
4. การโน้มน้าวให้เกิดการยอมรับ
5. การชักนำให้นำไปปฏิบัติ
6. การเชิญชวนให้นำไปเผยแพร่
7. การตอกย้ำให้มีความต่อเนื่องในความคิดและการปฏิบัติ
8. การเสริมสร้างให้จิตสำนึกมั่นคงแข็งแรง

ทั้ง 8 วิธีการข้างต้นต้องอาศัย บุคคล อาศัยระบบและกลไก และอาศัยการสื่อสาร
เป็นพลังขับเคลื่อนจากจุดเริ่มต้นไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย (ณัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน,
2559)

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ศรีเพ็ญ ดุรงค์เดช (2539) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมและรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า องค์การสหประชาชาติได้นิยามศัพท์ไว้เมื่อ ค.ศ. 1981 ว่าการมีส่วนร่วมเป็นการให้โอกาสแก่สมาชิกของชุมชนโดยเท่าเทียมกัน ในการเข้าร่วมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา และมีส่วนร่วมในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนยึดหลักที่ว่า ประชาชนในท้องถิ่นคือผู้ที่พึงพึงปาย่อมต้องรู้คุณค่าของป่ามากกว่าผู้อื่น ย่อมสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับความหลากหลายของทรัพยากรป่า สถานที่ตั้งของทรัพยากรนาชนิดในป่า สภาพภาพของป่าในปัจจุบัน หลักการและวิธีการที่จะใช้ทรัพยากรป่าและการจัดการอนุรักษ์เพื่อให้ทรัพยากรป่ามีความยั่งยืน ด้วยแนวคิดนี้ประชาชนในท้องถิ่นจึงเป็นผู้มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ที่จะดูแลปกป้องและจัดการป่าชุมชนภายในชุมชนของตนวิธีการจัดการยอมแล้วแต่ละชุมชนทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพป่า ทรัพยากรธรรมชาติในป่า การพึงพึงทรัพยากรป่า และประชาชนในท้องถิ่นย่อมมีทัศนคติต่อป่าชุมชนที่แตกต่างกัน

รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาแบ่งได้ 3 รูปแบบ คือ

1. การชักชวนให้เข้ามามีส่วนร่วม รูปแบบนี้รัฐบาลจะเป็นผู้วางแผนนโยบายและโครงการพัฒนาด้วยตนเอง ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดทำโครงการแต่อย่างใด แต่จะชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนของการดำเนินโครงการ เช่นกัน ร่วมลงแรงงานของชาวบ้านในการสร้างเหมืองฝาย เป็นต้น ลักษณะนี้จะพบในการวางแผนจากบนลงล่าง

2. การเจรจาต่อรอง รูปแบบนี้รัฐบาลและตัวแทนของประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาและตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การวางแผนการจัดทำโครงการพัฒนา จะอยู่ในมือของรัฐบาลท้องถิ่น และตัวแทนหรือองค์กรประชาชน แม้ว่าในความเป็นจริงนั้น การริเริ่มโครงการจะยังคงมาจากรัฐบาลกลางก็ตาม แต่รัฐบาลท้องถิ่นและองค์กรประชาชนสามารถร่วมตัดสินใจ หรือเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลกลางได้ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของท้องถิ่นให้มากที่สุด ซึ่งผลสุดท้ายรัฐบาลกลางมักจะเป็นผู้ยอมโอนอ่อนผ่อนตามเสียงท้องถิ่น มิเช่นนั้นจะเป็นการฝืนมติของท้องถิ่น ซึ่งนำมาสู่ความขัดแย้งของรัฐกับประชาชนได้ การวางแผนพัฒนาในรูปแบบนี้ องค์กรประชาชน จะต้องมีความรู้ความเข้าใจสูง และมีความตื่นตัวในการรักษาผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น องค์กรประชาชนในประเทศไทยหลายจังหวัด แสดงความมีศักยภาพสูง สามารถเจรจาต่อรองเพื่อรักษาผลประโยชน์ของท้องถิ่นตนเองได้ แต่การเจรจาต่อรองที่เกิดขึ้น มักจะเกิดหลังจากที่รัฐบาลกลางได้กำหนดแผนพัฒนาไว้แล้ว หากใช้

เป็นการยินยอม หรือเปิดโอกาสให้ตัวแทนท้องถิ่น หรือแม้แต่เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเข้ามาร่วมในขั้นตอนการวางแผนแต่แรกไม่

3. การจัดการวางแผนด้วยตนเอง รูปแบบนี้ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้จัดการควบคุมและวางแผนพัฒนาการใช้ทรัพยากรด้วยตนเองโดยสิ้นเชิง นี่คือรูปแบบการวางแผนพัฒนาด้วยการพึ่งตนเองอย่างแท้จริง และเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบ การวางแผนแบบนี้ไม่อาศัยความคิดริเริ่ม และชักจูงหรือชักชวนจากบุคคลภายนอก หรือรัฐบาลเลย ประชาชนในท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหา แนวทางการวางแผนพัฒนา หรือแม้กระทั่งการประเมินผล ติดตามสำรวจโครงการด้วยตนเอง รูปแบบนี้เป็นการเปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ประชาชนทุกคนในท้องถิ่น ให้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ บทบาทของบุคคลภายนอกคือการเข้าร่วมทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมในกรณีที่ต้องการศึกษาวิจัยในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เมื่อนั้นประชาชนในท้องถิ่นและบุคคลภายนอกจะร่วมกันเก็บข้อมูลแก้ไขข้อมูลให้ถูกต้อง และวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเสมอภาคกัน รูปแบบนี้ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีความพร้อมและมีประสิทธิภาพสูง สำหรับประเทศไทยนั้นแม้สภาพตำบลของหลายแห่งจะมีความพร้อม และมีศักยภาพสูง สามารถทำแผนพัฒนาด้วยตนเองได้ แต่สภาพตำบลเหล่านี้ยังต้องวางแผนตามกรอบที่กำหนดจากรัฐบาลกลาง ซึ่งกรอบเหล่านี้ยังไม่เปิดกว้างอย่างเสรีแก่ท้องถิ่นในการวางแผนตามที่ต้องการ หากกรอบเปิดโอกาสเป็นเพียงนโยบายกว้างกว้างจะ สามารถเปิดโอกาสให้องค์กรท้องถิ่นวางแผนพัฒนาอย่างอิสระ และตรงตามความต้องการท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527) ได้อธิบายไว้ว่า การมีส่วนร่วมคือการที่ประชาชนหรือชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาความรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกมาในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (2532) ได้อธิบายว่าการมีส่วนร่วมคือกระบวนการดำเนินงานรวมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐ หรือองค์กรเอกชนเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยยึดหลักการว่าสมาชิกในชุมชนนั้น ๆ จะต้องร่วมมือกันวางแผนและปฏิบัติงานเพื่อสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาของประชาชนในชุมชน

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคน (2531) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชนบท อันได้แก่การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา และการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การเลือกวิธีและการ

วางแผนในการแก้ปัญหา การดำเนินงานตามแผน และขั้นสุดท้ายคือ การติดตามประเมินผลในความหมายที่กว้าง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท หมายถึงการให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจในกิจกรรมของโครงการ การดำเนินงานพัฒนาชนบททุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผนการดำเนินงาน การใช้ประโยชน์ และการประเมินผล

อดิน รพีพัฒน์ (อ้างอิงใน อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2542) ได้เสนอแนวคิดของคำว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนภายใต้สภาพสังคมชนบทไทยว่าน่าจะพิจารณา ได้ 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรมของการพัฒนาชนบทของประชาชนในด้านต่าง ๆ ได้แก่

- 1.1 การค้นหาปัญหา จัดลำดับของปัญหา และสาเหตุของปัญหา
- 1.2 หาแนวทางการแก้ปัญหา และดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา
- 1.3 ประเมินผลการพัฒนา

2. ลักษณะเงื่อนไขการเข้าร่วมกิจกรรม ว่าการที่ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชนบทนั้น เป็นเพราะเงื่อนไขเหล่านี้หรือไม่

- 2.1 เกรงใจ ถูกบังคับ หรือมีสิ่งจูงใจเฉพาะหน้า
- 2.2 เข้าใจ และยอมรับวัตถุประสงค์ของการพัฒนานั้น
- 2.3 เห็นว่ากิจกรรมดังกล่าว จะก่อให้เกิดประโยชน์ระยะยาวแก่ตนเองและประชาชน

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ประชาชน สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527) เสนอไว้ดังนี้ คือ

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งความต้องการของชุมชน
2. ร่วมค้นหา สร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไข รวมทั้งลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบาย หรือแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญหา รวมทั้งสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมปรับปรุงระบบบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมกันลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

8. ร่วมควบคุมติดตามประเมินผลและบำรุงรักษาโครงการ ตลอดจนกิจกรรมที่ได้ทำไว้โดยทั้งเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

อดิน รพีพัฒน์ (อ้างอิงใน อรุณรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2542) แบ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหาตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหา
2. ร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางและการวางแผนพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา
3. ร่วมในการปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน
4. ร่วมในการประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

เงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน (Gardner and Stern, 1996)

1. ทรัพยากรนั้นอยู่ภายใต้การควบคุมของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นมีอำนาจควบคุมการใช้ทรัพยากรที่อยู่ในชุมชนนั้น

1.1 กำหนดขอบเขตที่ชัดเจน ชุมชนมีอาณาเขตหรือบริเวณที่เป็นตำบล อำเภอ หมู่บ้าน ฯลฯ

1.2 ทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมอยู่ในขอบเขตของชุมชนนั้น ชุมชนหรือหมู่บ้านสามารถจัดแจงทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีอาณาเขตบริเวณและขอบเขตทรัพยากรเหล่านั้นที่ต้องการให้จัดการ อยู่ในอาณาเขตบริเวณนั้นด้วย เช่น ป่าไม้ แร่ธาตุ แม่น้ำ ลำคลอง ทรัพยากรบางอย่างไม่ถูกจำกัด หรืออยู่ในขอบเขตอยู่เท่านั้น เช่น สัตว์ป่า ป่าไม้ ถ้าเปรียบเทียบสัตว์กับป่าไม้ ป่าไม้จะอยู่ในขอบเขตมากกว่า สามารถควบคุมป่าไม้ได้มากกว่าสัตว์

1.3 สามารถบังคับใช้กฎระเบียบของท้องถิ่นได้เช่นชุมชนที่ดูแลป่าออกกฎไม่ให้ตัดไม้ทำลายป่าเพื่อนำไปสร้างบ้านหรือให้อนุญาตเก็บของป่า

1.4 สามารถติดตามเฝ้าดูความเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรได้ทุกระยะ ติดตามความเปลี่ยนแปลง หมายถึง สามารถสังเกตเห็นได้ว่ามีความเสื่อมถอย การเพิ่มหรือลดปริมาณ คุณภาพศึกษาสิ่งที่เกิดขึ้นกับป่าไม้แม่น้ำลำคลองโดยอาศัยหลักการของประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นแต่ต้องอยู่ภายใต้อำนาจและขอบเขตของชุมชน

2. ชุมชนต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรนั้นเห็นความสำคัญต่อการยังชีพ เพราะว่าทรัพยากรสิ่งแวดล้อมก็ให้ประโยชน์

2.1 สิ่งแวดล้อมอยู่ภายใต้การดูแลของชุมชน เกิดจากความร่อยหรอของทรัพยากรการเสื่อมโทรม การเสื่อมสภาพของสิ่งแวดล้อม

2.2 ยากที่จะหาทรัพยากรอื่นมาทดแทน กว่าที่จะรู้ถึงประโยชน์ของทรัพยากร เหล่านั้นก็ต่อเมื่อทรัพยากรเหลือน้อยลงและหาได้ยากขึ้น

2.3 ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงในการอพยพชุมชนไปตั้งถิ่นฐานใหม่

3. การดำรงอยู่ของชุมชนชุมชนที่มีเงื่อนไขที่ดีในการช่วยจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนนั้น จะต้องมียอดประกอบดังนี้

3.1 มีความมั่นคง มีประชากรน้อย และรู้จักกันเป็นอย่างดี

3.2 มีเครือข่ายทางสังคมที่แน่นแฟ้น ประชาชนในชนบทจะมีความสามัคคีผูกพันกันมากกว่าประชาชนที่อยู่ในสังคมเมือง

3.3 มีบรรทัดฐาน ค่านิยม และประเพณีเดียวกัน

3.4 มีความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรดีพอที่จะนำออกมาเป็นกฎระเบียบ

4. กฎ ระเบียบและกระบวนการที่เหมาะสม

4.1 การมีส่วนร่วมในการกำหนดและการแก้ไขกฎระเบียบ

4.2 ชุมชนเป็นผู้ควบคุมกระบวนการติดตามและบังคับการใช้กฎระเบียบ

4.3 กฎระเบียบเน้นการกีดกันบุคคลภายนอก และจำกัดการกระทำของบุคคลในชุมชน ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมอยู่ภายใต้การควบคุมของชุมชน

4.4 กฎระเบียบสอดคล้องกับสภาพทรัพยากร

4.5 มีสิ่งจูงใจให้บุคคลปฏิบัติตามกฎ

4.6 การลงโทษผู้ฝ่าฝืนทำได้ง่าย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุชาวลี ชูเอน (2555) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษา ตำบลวังมะปราง อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง รวมทั้งศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับตัวแทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลวังมะปราง ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป และมีระยะเวลาอาศัยอยู่ในชุมชนไม่น้อยกว่า 1 ปีจำนวน 300 ครัวเรือน และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 17 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มและการวิเคราะห์การผันแปรทางเดียว ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก นำเสนอโดยวิธีการเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในระดับต่ำ โดยเพศ สถานภาพในชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน และความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการ

มีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05

ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชน รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐไม่มีนโยบายที่ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนให้กับประชาชน โดยการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ไม่ว่าจะเป็นการให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับป่าชุมชน การดูแลจัดการป่าชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องและเป็นไปอย่างทั่วถึง และประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนอย่างครบถ้วนและชัดเจน เพื่อให้ประชาชนรับทราบข้อมูลข่าวสารและกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้การมีส่วนร่วมของประชาชนมีประสิทธิภาพและนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไป

พรหมินทร์ พวงมาลา (2546) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนบ้านแม่กำปอง หมู่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าหมู่บ้านแม่กำปอง เป็นหมู่บ้านที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีทิวทัศน์ที่สวยงาม และมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมากมาย ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ด้วยความอุดมสมบูรณ์ทำให้หมู่บ้านแม่กำปองเริ่มเป็นหมู่บ้านที่นักท่องเที่ยวเข้ามาพักผ่อนมากขึ้นเรื่อย ๆ จนต่อมาผู้นำชุมชนและชาวบ้าน ได้เปิดหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สภาพการณ์ด้านการท่องเที่ยวได้เปลี่ยนไปในทิศทางที่ถูกต้องและชัดเจนขึ้น มีรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นขั้นตอน ชาวบ้านมีความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืน ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีมาตรฐานในการดำรงชีวิตมากขึ้น ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติ ได้รับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน มีผลงานของภูมิปัญญาชาวบ้าน มีแนวทางที่ถูกต้องในการจัดสรรรายได้ให้กับชุมชนและประชาชน มีการจัดการด้านเส้นทางเดินป่า รวมทั้งรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการมีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

เพชรศรี นนท์ศิริ (2556) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง ผลการศึกษาพบว่า พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรูปแบบการดำเนินการแบบกระจายอำนาจ ด้านเศรษฐกิจมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ด้านการมีส่วนร่วม คนในชุมชนมีส่วนร่วมทั้งในการจัดตั้ง วางแผนและดำเนินงาน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้นำกับความสำเร็จของกลุ่ม พบว่า ผู้นำกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการยอมรับจากสมาชิกกลุ่ม มีความเข้มแข็งทางจิตใจ สามารถเป็นที่พึ่งให้ตนเองและผู้อื่นได้ นอกจากนี้ ความ

เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เช่น การพยายามกระจายรายได้ โดยการเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวของกลุ่มกับชุมชน เพื่อสร้างการกระจายรายได้ ทั้งให้กับสมาชิกและบุคคลทั่วไปในชุมชน อย่างไรก็ตาม พบแนวโน้มของการรวมอานาจการตัดสินใจของผู้นำกลุ่ม ซึ่งเป็นสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในบางกลุ่ม นอกจากนี้ ภูมิหลังการก่อตั้ง องค์การที่เลี้ยงและภาวะความเป็นผู้นำของผู้ในกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนและความสำเร็จของกลุ่ม

จักรพันธ์ ภูมิสุทธาผล (2557) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนหมู่บ้านแม่กำปอง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแม่กำปองภายใต้กรอบ 11 ปัจจัย ความสำเร็จเกิดจากกลุ่มผู้นำมีการกำหนดกฎ ระเบียบ และมาตรการในด้านต่าง ๆ ชัดเจน มีการควบคุมคุณภาพอาหาร จัดอบรมเรื่องการปฐมพยาบาลเบื้องต้น และภาษาที่ใช้สื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน สนับสนุนสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของชุมชน มีการแบ่งปันรายได้จากการท่องเที่ยวและมีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ในส่วนของชาวบ้านมีการดูแลในเรื่องที่พักเพื่อให้ได้คุณภาพด้านอาหารที่บริการแก่นักท่องเที่ยวจะเน้นอาหารพื้นเมืองที่สะอาด มีการต้อนรับที่ดี มีการใช้ภาษามือเพื่อการสื่อสาร และให้ความรู้ในเรื่องของทรัพยากรในชุมชน ตลอดจนชาวบ้านมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมของทางชุมชน ส่วนองค์กรภายนอกที่ให้การสนับสนุนนั้นพบว่า มีการให้คำแนะนำและพาไปศึกษาดูงานในชุมชนอื่นๆ ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการกำหนดมาตรการและการบังคับใช้ในด้านที่พัก ความปลอดภัย และทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมประเพณีพื้นเมือง ผลิตภัณฑ์ชุมชน และงบประมาณในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในด้านปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ พบว่า ชาวบ้านมีความต้องการขยายห้องพักเพิ่มเติมซึ่งขัดกับกฎระเบียบที่วางไว้ และปัญหาด้านการสื่อสารกับชาวต่างชาติ ทุกภาคส่วนเสนอแนะว่าชุมชนควรรักษาทรัพยากรและวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนไว้ การศึกษาด้านความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุดต่อปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต และปัจจัยการบริหารชุมชน ในด้านการเปลี่ยนแปลงของชุมชน พบว่าการคมนาคมและสาธารณูปโภคได้รับการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น และชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นนอกเหนือจากการทำเหมือง

ปรีดี นุกุลสมปรารถนา (2559) ศึกษาเรื่อง การศึกษาประสบการณ์ จิตสำนึกร่วมชุมชน และความผูกพัน ที่มีต่องานมหกรรม โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์

แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเส้น โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุแบบปกติ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ที่เข้าร่วมงานมหกรรมได้รับประสบการณ์ เกิดความรู้สึกของจิตสำนึก ร่วมชุมชน และมีความผูกพันต่อการจัดงานมหกรรมในภาพรวมระดับปานกลาง ความสัมพันธ์ระหว่าง ประสบการณ์ จิตสำนึกร่วมชุมชน และความผูกพันที่มีต่องานมหกรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .001 ผลการศึกษายังพบอีกว่า อิทธิพลทางตรงจากประสบการณ์ ส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อการจัดงานมหกรรมน้อยกว่าอิทธิพลทางอ้อม กล่าวคือประสบการณ์ที่ส่งผลต่อจิตสำนึกร่วมชุมชน สามารถสร้างความผูกพันต่อการจัดงานมหกรรมได้มากกว่า อย่างไรก็ตาม ทั้งประสบการณ์และจิตสำนึกร่วมชุมชน เป็นส่วนที่เสริมกันให้เกิดความผูกพันต่อการจัดงานมหกรรม

พรชัย เพียรพล (2559) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวนิเวศโดยมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเหล่า ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษา 4 ส่วน ส่วนที่ 1 ศึกษาบริบทของชุมชน ส่วนที่ 2 ศึกษาศักยภาพของชุมชน ส่วนที่ 3 ศึกษารูปแบบของชุมชน ส่วนที่ 4 พัฒนาจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน พื้นที่ในการวิจัย คือ ชุมชนบ้านเหล่า หมู่ที่ 4 ตำบลเมืองเก่า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 140 ครัวเรือน 287 คน ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านเหล่ามีลักษณะโครงสร้างที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศักยภาพชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านเหล่ามีการจัดตั้งกฎระเบียบด้านการท่องเที่ยว รูปแบบการจัดการท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนบ้านเหล่ามีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ และประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น การพัฒนาจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านเหล่ามีการกำหนดมาตรการการปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ชุมชน มีการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนเอง

ศุภมาส แหวนวิเศษ และเจริญชัย เอกมาไพศาล. (2560) ศึกษาเรื่อง ปัจจัยแห่งความสำเร็จในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลน้ำเขียว จังหวัดตราด ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักในชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลน้ำเขียว ส่วนใหญ่ คือ เพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 51-60 ปี อาชีพหลัก คือ ค้าขาย การศึกษาสูงสุด คือ ระดับประถมศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของกลุ่ม คือ 250,000-800,000 บาท สถานภาพในชมรม คือ สมาชิกชมรม และพบว่าปัจจัยสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน คือ ปัจจัยด้านการส่งเสริมสนับสนุนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน นอกจากนี้ ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกผ่านช่องทางแอปพลิเคชันไลน์ (LINE) การแจ้งตรง การบอกต่อ การโทรศัพท์ การประชุมต่าง ๆ และปัจจัย

ด้านการเมืองท้องถิ่นประเด็นผู้มีส่วนได้เสียในการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ตำบลน้ำเชี่ยว ได้แก่ นายกเทศมนตรีและประธานชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลน้ำเชี่ยว

เบญจวรรณ สุจริต และชัชชัย สุจริต (2560) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวของตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่าครบทั้ง 8 ด้าน ได้แก่ พื้นที่ด้านความสะดวกในการเข้าถึง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการจัดการด้านสภาพแวดล้อม ด้านความมีชื่อเสียง ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลนางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ ได้แก่ การมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและชุมชน การสนับสนุนและส่งเสริมในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากสถาบันการศึกษา การพัฒนาผู้นำและคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง การสร้างเครือข่ายของแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดและในจังหวัดใกล้เคียง และการประเมินผลการดำเนินงานกลุ่มโดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

เดือนนภา ภูทอง (2561) ศึกษาเรื่องการจัดการป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืนโดยการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะและจารีตประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ ประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหลายฉบับและมีหน่วยงานที่มีภารกิจด้านสิ่งแวดล้อมโดยตรงหลายหน่วยงาน กฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ในปัจจุบันต่างสนับสนุนหลักการรวมศูนย์อำนาจในการจัดการป่า ป่าชุมชนในแง่อำนาจรัฐมีปัญหาทางด้านกฎหมายทับซ้อนกับกฎกติกาของชุมชน การต่อรองในเรื่องสิทธิได้นำไปสู่การสร้างกลไกที่เกิดการตรวจสอบถ่วงดุลได้ กรณีป่าชุมชน คือตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอไร้ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทยได้อย่างชัดเจน รัฐยังคงรวมศูนย์อำนาจในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ มองมิติการจัดการเชิงพื้นที่และการบริหารจัดการในเชิงวิชาการป่าไม้มากกว่าการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ขาดการบูรณาการระหว่างการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมขาดการบูรณาการระหว่างทรัพยากรป่าไม้กับทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น การศึกษาเรื่อง การจัดการป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะและจารีตประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการดำเนินงานจัดการของชุมชน กระบวนทัศน์และรากฐานของการจัดการป่าชุมชน รวมถึงกฎหมายภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับสิทธิป่าชุมชนและยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการป่าชุมชน เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ภาคเหนือ นอกจากนี้ยังเสนอแนวทางการร่วมมือ โดยภาครัฐสามารถมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนานโยบายผ่านรูปแบบการบริหารจัดการป่าชุมชน อีกทั้งยังสามารถส่งเสริมเป็น

แผนพัฒนาโครงสร้างด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อไป การศึกษาคั้งนี้ ใช้วิธีการศึกษาแบบเชิงคุณภาพผ่านการค้นคว้าจาก เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษา พบว่า สังคมท้องถิ่นมีการจัดการ ป่าชุมชนโดยการนาเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อ ค่านิยม และอาศัยปราชญ์ชาวบ้านหรือพ่อหลวงรวมทั้งพระสงฆ์ เป็นรากฐานการขับเคลื่อนชุมชนผ่านการปลูกจิตสำนึกที่บ้านเกิด/ถิ่นเกิด/หรือท้องถิ่น และนาเอาวัฒนธรรมจารีตประเพณีท้องถิ่นมาเป็นวิถีปฏิบัติในการจัดการดูแลรักษาป่าของชุมชนท้องถิ่น เช่น การนำความเชื่อเรื่องผีที่ดูแลป่า การรักษาป่าต้นน้ำ การใช้ทรัพยากรจากป่าอย่างรู้คุณค่าและกุศโลบายในการรักษาป่าผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนท้องถิ่นในแต่ละแห่ง

สิริมา ชัยกุล และคณะ (2561) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ในพื้นที่ภาคใต้แถบทะเลอันดามัน ผลการศึกษาพบว่า ชุมชน 5 ชุมชนในพื้นที่ภาคใต้แถบทะเลอันดามันจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามองค์ประกอบ 8 ประการ (8As) ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว การบริการ บริการเสริมในแหล่งท่องเที่ยว ที่พักในแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว องค์การการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยววิถีภูมิปัญญาไทย ชุมชนต้นแบบ คือ ชุมชนบ้านนาตีน จัดจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยองค์กรชุมชนได้ร่วมกันจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวใช้ท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน และมีการจัดการท่องเที่ยวตามรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 8 องค์ประกอบ (8As) เมื่อนำตัวแบบมาพัฒนาชุมชนบ้านในทอน และประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว 2 กลุ่ม พบว่า มีความพึงพอใจต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.73 และ 4.06 ตามลำดับ)

อนุรักษ์ ปทุมชาติ และคณะ (2562) ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบริเวณลุ่มน้ำโขง จังหวัดอุบลราชธานี ผลการศึกษาพบว่ารูปแบบฯ มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ การดำเนินการและเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้ 1) หลักการ คือ การดำเนินการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนในด้านการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย ด้านการพัฒนาสิ่งดึงดูดใจ ด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร และด้านการสร้างประโยชน์แก่ชุมชน 2) วัตถุประสงค์ เพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนในด้านการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่าย การพัฒนาสิ่งดึงดูดใจ การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก การอนุรักษ์ทรัพยากร และการสร้างประโยชน์แก่ชุมชน 3) การดำเนินการ และ 4) เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ ชาวชุมชนต้องให้ความสำคัญและร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชนต้องเสียสละและเห็น

ความสำคัญของทรัพยากร การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องได้รับการบรรจุในแผนพัฒนาจังหวัด และภาครัฐต้องให้การส่งเสริมทางด้านนโยบาย งบประมาณอย่างต่อเนื่อง

S. Jugmohan, J.P. Spencer และ J.N. Steyn (2016) ศึกษาเรื่อง African Journal for Physical Activity and Health Sciences (AJPHEs)–Local natural and cultural heritage assets and community based tourism : challenges and opportunities–: tourism การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นพื้นฐาน (Community Based Tourism: CBT) เป็นการท่องเที่ยวที่เหล่านักท่องเที่ยวไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนในชนบท ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมให้เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ของชุมชน จุดสำคัญของ CBT คือ คนชุมชนทั้งหมดได้รับผลประโยชน์จากการทำโฮมสเตย์ การผลิตงานฝีมือจากสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น การนำเสนออาหารและเครื่องดื่มแบบดั้งเดิม โดยทั่วไปแล้วการจัดระเบียบการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนนั้นรวมถึงหน้าที่ทั้งหมดของการวางแผนการพัฒนาการตลาด และการจัดการมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม และต้องมีการตัดสินใจของชุมชน อย่างไรก็ตามชุมชนที่อยู่ระหว่างการพิจารณาให้เป็นการท่องเที่ยวชุมชนนั้นต้องเผชิญกับความท้าทายที่สำคัญ ซึ่งจำเป็นต้องเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาสรวมถึงการควบคุมสิ่งอำนวยความสะดวกความปลอดภัยของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม โครงสร้างพื้นฐานความสามารถในการรองรับสภาพแวดล้อม การบริการกำกับดูแลและการพัฒนาทักษะ การวิจัยในเรื่องนี้ใช้รูปแบบของกรณีศึกษาในหมู่บ้านท้องถิ่น Noqhekwane การศึกษาพบว่าแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เพียงพออยู่ใน Noqhekwane แต่ภัยคุกคามที่ทางสภาพแวดล้อมและทางวัฒนธรรมและทางกายภาพนั้นยังมีความรุนแรง

Mensah, Ishmael (2017) ศึกษาเรื่อง Benefits and Challenges of Community-Based Ecotourism in Park-Fringe Communities: The Case of Mesomagor of Kakum National Park, Ghana การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน (CBE) เป็นรูปแบบที่มีความเป็นไปได้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรต่าง ๆ และการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นของชุมชนริมอุทยาน จากมุมมองดังกล่าวชุมชนหลายแห่งในกานารวมถึง Mesomagor ได้ยอมรับแนวคิดนี้ แต่การศึกษาส่วนใหญ่ใช้วิธีการเชิงปริมาณและไม่สามารถตรวจสอบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ ดังนั้นการศึกษานี้จึงใช้วิธีการเชิงคุณภาพเพื่อวิเคราะห์ประโยชน์และความท้าทายของ CBE ในชุมชน Mesomagor ของอุทยานแห่งชาติ Kakum เกี่ยวข้องกับการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวน 15 คน โดยใช้คู่มือสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ผลการศึกษาพบว่า แม้ว่าชุมชนจะได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเล็กน้อยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนา

โครงสร้างพื้นฐาน แต่โครงการก็เผชิญกับความท้าทายหลายประการรวมถึงความไม่สนใจต่อการมีส่วนร่วมในการจ้างงานที่จำกัดโอกาสในการแบ่งปันรายได้

Ian Munamura, Boaz Tumwesigye, Edwin Sabuhoro, Donnah Mariza และ Louis Rugerinyange (2017) ศึกษาเรื่อง The quality and performance nexus of the community-based ecotourism enterprises at Nyungwe National Park, Rwanda: a total quality management perspective การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยผู้ประกอบการ (Cees) เกิดขึ้นเพื่อเป็นกลไกในการอนุรักษ์แบบบูรณาการและยั่งยืนของสัตว์ป่าในประเทศที่กำลังพัฒนา พวกเขาได้รับการสนับสนุนอย่างมากจากองค์กรท้องถิ่นและนานาชาติ การส่งเสริมการอนุรักษ์และการพัฒนาแบบบูรณาการ แต่ประสิทธิภาพการทำงานของ Cees ยังคงไม่เพียงพอ การวิจัยนี้ประเมินถึงอิทธิพลของการปรับปรุงคุณภาพในการทำงานของ Cees ที่มาจากการจัดการคุณภาพ (TQM) เก็บรวบรวมข้อมูลจากสาม Cees ที่บ้าน Nyungwe อุทยานแห่งชาติในประเทศรวันดา ผลการศึกษาพบว่า การปฏิบัติ TQM ที่สำคัญสำหรับการทำงานของ Cees' รวมทั้งการฝึกอบรมการเปรียบเทียบการเสริมสร้างศักยภาพของพนักงาน การวัดประสิทธิภาพการทำงาน และการปรับตัว ปรัชญา TQM ในวิสัยทัศน์ของ Cees นอกจากนี้ การศึกษาครั้งนี้ทำให้ผลงานใหม่ในการประยุกต์ใช้ TQM ในองค์กรขนาดกลางและเล็ก โดยจะระบุการเปรียบเทียบและเพิ่มขีดความสามารถของพนักงานเป็นสองมิติใหม่ของการปฏิบัติ TQM ซึ่งมีความสำคัญสำหรับการทำงานขององค์กรขนาดเล็กและขนาดกลาง เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพของ Cees ที่ประชาชนได้เรียกร้องให้ใช้วิธีการแบบบูรณาการในการประยุกต์ใช้การปฏิบัติ TQM เสนอในขั้นตอนของการทำงาน Cees ในทุกขั้นตอน

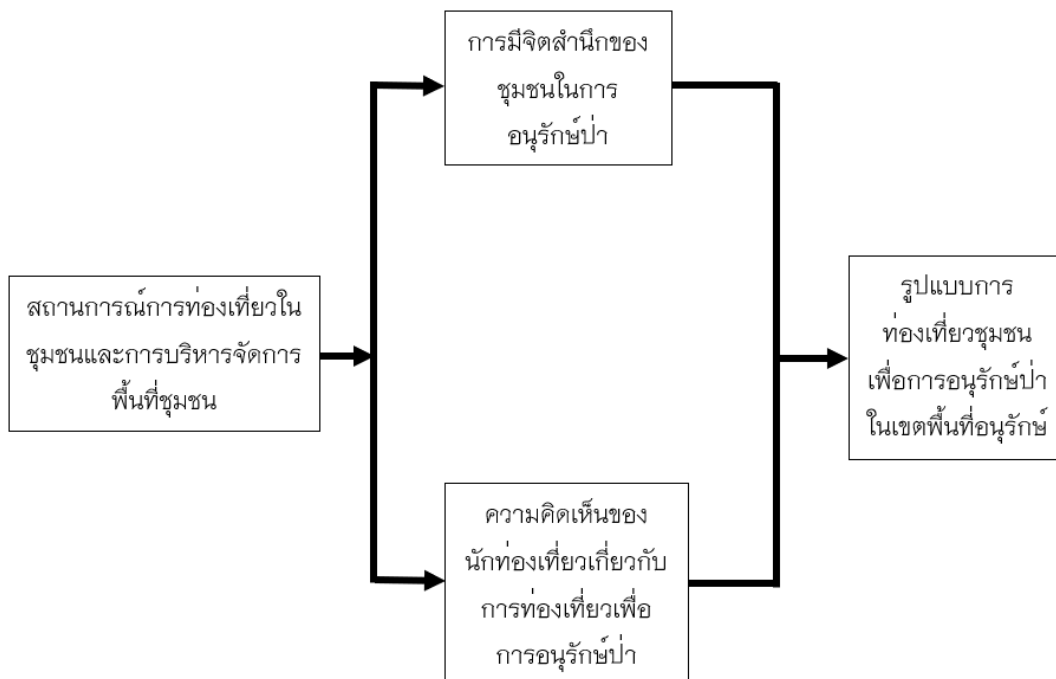
Mihai Voda, I Wayan Jendra และ Made Ruki (2019) ศึกษาเรื่อง COMMUNITY-BASED TOURISM FOR NATURAL CONSERVATION IN POHSANTEN VILLAGE IN BALI บทความนี้กล่าวเกี่ยวกับบทบาทของการท่องเที่ยวในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติในหมู่บ้าน Pohsanten จังหวัด Bali ประเทศอินโดนีเซีย เป็นการพัฒนาพื้นฐานโดยการทบทวนวรรณกรรม การสังเกต และการมีส่วนร่วมโดยตรงในการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นพื้นฐาน และพัฒนาเส้นทางการเดินป่า การเดินป่าไปยังน้ำตกถูกใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักโดย Pohsanten CBT และจะส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าเนื่องจากมีการสร้างป่าขึ้นใหม่ สร้างโอกาสในการทำงานมากขึ้นสำหรับคนในท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เป็นแหล่งรายได้ที่ยั่งยืน และมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ป้องกันการกระทำที่ผิดกฎหมาย และสร้างความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการเดินป่าที่น้ำตก Mesehe เป็นการรวมกิจกรรมเชิงอนุรักษ์และเชิงธุรกิจเข้าด้วยกัน หวังว่าบทความนี้จะ

ยกระดับวรรณกรรมทางวิชาการด้านการท่องเที่ยวธรรมชาติและ การอนุรักษ์โดยเฉพาะที่ เกี่ยวข้องกับ CBT ที่ใช้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นแหล่งท่องเที่ยว

Sène-Harper, A., Séye, M. (2019) ศึกษาเรื่อง Community-based tourism around national parks in Senegal: the implications of colonial legacies in current management policies. ผลการศึกษาพบว่า ใน Sub-Saharan Africa, ผู้จัดการทรัพยากรมักจะส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนตาม (CBT) สวนสาธารณะรอบชาติเป็นกลยุทธ์เอชณะสำหรับการพัฒนาอย่าง ยั่งยืนในท้องถิ่นและการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ในประเทศเซเนกัล แต่ผลกระทบ ทางสังคมเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของ CBT ยังคงเข้าใจยาก ด้านที่สำคัญของอดีตนโยบาย อาณานิคมของฝรั่งเศสยังคงสะท้อนให้เห็นในรูปแบบสวนสาธารณะแห่งชาติในประเทศเซเนกัล มีการจัดการ กรอบนโยบายดังกล่าวไม่สอดคล้องกับแนวทางการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และเป้าหมายโดยรวมของการพัฒนาการท่องเที่ยว กระดาษนี้จะตรวจสอบวิธีการที่ไม่สอดคล้อง กันนี้ชัดเจนการมีส่วนร่วมของ CBT กับชุมชนท้องถิ่นโดยมุ่งเน้นที่ 1) กรณีที่ไม่มีนโยบายการ ครอบครองที่ดินของชุมชน 2) การจัดสรรธรรมชาติสัมปทานการล่าสัตว์ และ 3) วัฒนธรรม ทางทหารในการบริหารงานของอุทยานแห่งชาติ

Ujjal Mallick (2019) ศึกษาเรื่อง SUSTAINABLE TOURISM: TOOL FOR SUSTAINABLE FOREST MANAGEMENT, NATURAL RESOURCE & COMMUNITY BASED NATURAL RESOURCE MANAGEMENT การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเพื่อป่า และธรรมชาติ การจัดการทรัพยากรจะช่วยรักษาความสมดุลระหว่างระบบนิเวศวิทยา เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม บทความวิจัยนี้พยายามศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อทรัพยากร ธรรมชาติ ป่าไม้ กิจกรรม ประโยชน์ ความท้าทายจากการประเมินการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อประเมินการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยใช้เครื่องมือที่ดีที่สุดสำหรับการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ คือ ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสำรวจช่วยในการค้นหาหลักฐานและรวบรวมข้อมูลจาก 3 พื้นที่ทั่วทั้ง 2 ประเทศ การพัฒนาป่าไม้นิวซีแลนด์และอินเดีย อุทยานแห่งชาติ Tongariro และ Khangchendzonga National อุทยานแห่งชาติทั้งสองนี้อธิบายถึงการใช้และการจัดการทรัพยากร อย่างยั่งยืน และอุทยานแห่งชาติ Keibul Lamjao เป็นอุทยานที่แสดงถึงการจัดการที่ยั่งยืน การศึกษาช่วยให้เข้าใจประโยชน์ของ 1) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน 2) การป้องกันและการอนุรักษ์ 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนและการรับรู้อย่างยั่งยืนเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติสำหรับคนรุ่น ปัจจุบันและรุ่นต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพ 13 แสดงกรอบแนวคิด (Conceptual Framework)

กรอบแนวคิดข้างต้นเพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์ให้เป็นไปตามการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืนและการพัฒนานั้นไม่ส่งผลกระทบต่อทางด้านลบที่อาจมีต่อการจัดการทรัพยากรป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์ประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น ในการศึกษาครั้งนี้จึงมีความจำเป็นที่ควรศึกษาใน 3 ประเด็นนั้น มีความสัมพันธ์ดังต่อไปนี้

สถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชนโดยมีการศึกษาในเรื่องของข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม จุดเด่นหรือจุดดึงดูดใจภายในชุมชนระยะเวลาในการจัดตั้งชมรมหรือองค์กรชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวรวมถึงสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนตั้งอดีตจนถึงปัจจุบันและการบริหารจัดการพื้นที่

การมีจิตสำนึกของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าโดยทำการศึกษาเกี่ยวกับความรู้ ทัศนคติการใช้ประโยชน์จากป่าและการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าในด้านการอนุรักษ์ป่า ด้านการมีส่วนร่วม และด้านการสนับสนุนและพัฒนา

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวกี่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าโดยทำการศึกษาถึงพฤติกรรมการท่องเที่ยวรวมไปถึงความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าในด้านการรู้คุณค่าและห่วงแหนในทรัพยากร ด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ด้านการมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรและด้านกฎระเบียบข้อบังคับ

ซึ่งสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชน การบริหารจัดการพื้นที่ชุมชนกับการมีจิตสำนึกของชุมชนในการอนุรักษ์ป่ามีความสัมพันธ์ต่อการในการสร้างการรับรู้และการพัฒนาภายในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ป่าเพื่อให้เกิดความชัดเจนและความรู้โดยเฉพาะของบริบทและเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์

ส่วนสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชน การบริหารจัดการพื้นที่ชุมชนกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าโดยมีความสัมพันธ์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ป่าให้สอดคล้องและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

โดยที่การมีจิตสำนึกของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าในด้านการอนุรักษ์ป่า ด้านของการมีส่วนร่วม การสนับสนุนและพัฒนาส่งผลต่อรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์ในการกำหนดกิจกรรม การมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการพื้นที่ของชุมชน

อีกทั้งความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าส่งผลต่อรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์ในการพัฒนากิจกรรมพื้นที่ของชุมชน การรู้คุณค่าและห่วงแหน การใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรและกฎระเบียบข้อบังคับให้ตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า จุดเริ่มต้นของรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย จำเป็นที่จะต้องศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชน และการบริหารจัดการพื้นที่ การมีจิตสำนึกของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าว่าเป็นอย่างไร และความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าเพื่อค้นหาความต้องการที่แท้จริงของนักท่องเที่ยวกี้เป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่สำคัญที่จะต้องศึกษาเพราะจะทำให้ทราบถึงพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการพิจารณาการกำหนดรูปแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว สำหรับการหารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย จำเป็นที่จะต้องศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชน การบริหารจัดการพื้นที่เป็นอันดับแรกเพราะการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นไม่ได้หากเจ้าของพื้นที่ไม่พร้อม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาความ

คิดเห็น ความต้องการของชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการเสนอรูปแบบการ
ท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทยต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย” เป็นการศึกษาวิจัยโดยดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) มีการใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผสมผสานกับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งมีการกำหนดระเบียบวิธีวิจัยโดยจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้งสิ้น 4 ข้อ คือ วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การศึกษาการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า และวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 คือ เพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน

มีเป้าหมายในการศึกษา คือ เพื่อทราบสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชนโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. การวิจัยเอกสาร ได้จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิโดยเฉพาะข้อมูลผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะจงมีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ซึ่งผู้วิจัยเลือกใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth interview) (สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน, 2563) ที่เผชิญหน้ากัน โดยมีแบบสัมภาษณ์ซึ่งประกอบด้วยคำถามปลายเปิดซักใช้ตามประเด็นหัวข้อหลัก โดยดำเนินกับกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการชุมชนเพื่อให้ผู้ตอบได้ให้ความคิดเห็น ให้ข้อมูลและรายละเอียดที่ตรงประเด็นศึกษาให้มากที่สุด

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการการชุมชนซึ่งมีคุณสมบัติ คือ เป็นคณะกรรมการชุมชนไม่น้อยกว่า 1 ปีและเป็นสมาชิกในชุมชน มีหน้าที่ในการเป็นแกนนำในการอนุรักษ์ป่าและการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่ชุมชนจะได้จัดทำการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าและดำเนินการ

เกี่ยวกับการท่องเที่ยวมาแล้ว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงบุคคล โดยระบุบุคคลตามคุณสมบัติที่ต้องการจะศึกษาไว้อย่างชัดเจน โดยเลือกให้สอดคล้องเหมาะสมและตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยมากที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการสอบถามชุมชนเพื่อสำรวจว่ามีจำนวนเท่าใดที่เข้าเกณฑ์และชุมชนที่คัดเลือกนั้นมีความสอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จากนั้นดำเนินการเลือกแบบเจาะจงคัดเลือกเฉพาะชุมชนที่เข้าเกณฑ์มากที่สุดแล้วดำเนินการเก็บข้อมูลในพื้นที่กับผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการชุมชน โดยกำหนดรหัสผู้ให้ข้อมูลสำคัญแทนด้วย CT

ตาราง 1 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ลำดับ	ผู้ให้ข้อมูลหลัก	การใส่รหัส	กำหนดรหัส
1	ผู้นำชุมชนกลุ่มที่ 1 คนที่ 1	CTnn	CT11
2	ผู้นำชุมชนกลุ่มที่ 1 คนที่ 2	CTnn	CT12
3	ผู้นำชุมชนกลุ่มที่ 1 คนที่ n	CTnn	CT1n
4	ผู้นำชุมชนกลุ่มที่ 2 คนที่ 1	CTnn	CT21
5	ผู้นำชุมชนกลุ่มที่ 2 คนที่ 2	CTnn	CT22
6	ผู้นำชุมชนกลุ่มที่ 2 คนที่ n	CTnn	CT2n
7	ผู้นำชุมชนกลุ่มที่ 3 คนที่ 1	CTnn	CT31
8	ผู้นำชุมชนกลุ่มที่ 3 คนที่ 2	CTnn	CT32
9	ผู้นำชุมชนกลุ่มที่ 3 คนที่ n	CTnn	CT3n
10	ผู้นำชุมชนกลุ่มที่ n คนที่ n	CTnn	CTnn

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร (Documentary Search) เพื่อพัฒนาไปสู่เค้าโครงประเด็นในการสัมภาษณ์และการออกแบบคำถามในแบบสัมภาษณ์ต่อไป

2. แบบสัมภาษณ์สถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชนเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured Interview) และเป็นการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายชัดเจน โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลบริบทของพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมจุดเด่นหรือสิ่งดึงดูดใจในชุมชน ระยะเวลาในการจัดตั้งชมรมหรือองค์กรชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว สถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมไปถึงการบริหาร

จัดการพื้นที่ชุมชนเพื่อทราบถึงสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการเก็บแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured Interview) โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) แล้วนำผลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Content Analysis) จัดลำดับความสำคัญของประเด็นเนื้อหา รวมทั้งจำแนกและสรุปประเด็นในด้านสถานการณ์การท่องเที่ยวและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า

การศึกษาตามวัตถุประสงค์นี้มี 2 ขั้นตอนคือ เริ่มจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนเพื่อทราบถึงการสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าจากนั้นสรุปข้อมูลเพื่อออกแบบแบบสอบถามไปยังประชาชนในชุมชนที่เลือกตามคุณสมบัติที่กำหนดแล้วสรุปข้อมูลในรูปแบบสถิติเชิงพรรณนา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant)

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) บุคคลผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งมีคุณสมบัติ คือ เป็นผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการชุมชนไม่น้อยกว่า 1 ปีและเป็นสมาชิกในชุมชนมีหน้าที่ในการเป็นแกนนำในการอนุรักษ์ป่าและการท่องเที่ยวในชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นในการสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured Interview) และเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมายชัดเจน โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการเก็บแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structured Interview) (สุภาพรณ ประสงค์ทัน, 2563) โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) แล้วนำผลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Content Analysis) จัดลำดับความสำคัญของประเด็นเนื้อหา รวมทั้งจำแนกและสรุปประเด็น เพื่อสร้างเป็นคำถามในแบบสอบถามสำหรับขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 2

กลุ่มตัวอย่าง

ตัวแทนชุมชนในพื้นที่ ได้แก่ ผู้นำและคณะกรรมการของชุมชน จากชุมชนทั้ง 10 แห่ง โดยเป็นตัวแทนจากชุมชนที่ 1 จำนวน 13 คน, ชุมชนที่ 2 จำนวน 15 คน, ชุมชนที่ 3 จำนวน 12 คน, ชุมชนที่ 4 จำนวน 7 คน, ชุมชนที่ 5 จำนวน 16 คน, ชุมชนที่ 6 จำนวน 10 คน, ชุมชนที่ 7 จำนวน 9 คน, ชุมชนที่ 8 จำนวน 25 คน, ชุมชนที่ 9 จำนวน 30 คน และชุมชนที่ 10 จำนวน 6 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 107 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับกระบวนการสร้างจิตสำนึก ร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า ทั้งนี้แบบสอบถามประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบเลือกตอบ (Check List)

ส่วนที่ 2 การสอบถามความคิดเห็นต่อการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า โดยสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ ทักษะคิด การใช้ประโยชน์จากป่าและการมีจิตสำนึก ร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า ซึ่งมีประเด็นในการประเมิน 3 ด้าน คือ ด้านการอนุรักษ์ป่า ด้านการมีส่วนร่วมและด้านการสนับสนุนและพัฒนา แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) คำนวณเกณฑ์ในการประเมินเป็นอัตราภาค 5 ชั้น มีค่าเท่ากับ 0.80 และได้กำหนดเกณฑ์ ในการประเมิน

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ ข้อคำถามลักษณะปลายเปิด ให้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม

เกณฑ์การแปลผล แบบสอบถามการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า ค่าอันตรภาคชั้น

การหาความแตกต่างระหว่างชั้นสามารถคำนวณได้จากสูตรดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ค่าอันตรภาคชั้น (Class interval)} &= \frac{\text{พิสัย}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{5-1}{5} \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

ดังนั้น จึงกำหนดระดับของการมีจิตสำนึก โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ แต่ละระดับมีค่า คะแนนต่างกัน 0.8 คะแนน ดังนี้

ด้านระดับการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า

5 การมีจิตสำนึกร่วมอยู่ในระดับมากที่สุด

4 การมีจิตสำนึกร่วมอยู่ในระดับมาก

3 การมีจิตสำนึกร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

2 การมีจิตสำนึกร่วมอยู่ในระดับน้อย

1 การมีจิตสำนึกร่วมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

นำคะแนนที่ได้มาหาค่าเฉลี่ยและกำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายไว้ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.21–5.00 หมายถึง การมีจิตสำนึกร่วมมีระดับมากที่สุด

ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.41–4.20 หมายถึง การมีจิตสำนึกร่วมมีระดับมาก

ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.61–3.40 หมายถึง การมีจิตสำนึกร่วมมีระดับปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.81–2.60 หมายถึง การมีจิตสำนึกร่วมมีระดับน้อย

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00–1.80 หมายถึง การมีจิตสำนึกร่วมมีระดับน้อยที่สุด

การทดสอบเครื่องมือ

การพิจารณาทดสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ซึ่งค่าสถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพ คือ ค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา (IOC: Index of item Objective Congruence) หรือดัชนีความเหมาะสม โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ได้ผลค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item–Objective Congruency: IOC) คำนวณค่าได้ระหว่าง 0.66 ถึง 1.00 ผ่านการทดสอบความตรงของเนื้อหาให้แต่ละคนพิจารณาลงความเห็นซึ่งผลจากค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item–Objective Congruency: IOC) คำนวณได้ 0.78 และให้คะแนนดังนี้ (สุวิมล ติรกานันท์, 2546)

+1 เมื่อแน่ใจว่าเนื้อหาที่มีความเหมาะสม

0 เมื่อไม่แน่ใจว่าเนื้อหาที่มีความเหมาะสม

-1 เมื่อแน่ใจว่าเนื้อหาไม่มีความเหมาะสม

นำมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องโดยใช้สูตร

$$IOC = (\Sigma R)/N$$

IOC หมายถึง ดัชนีความสอดคล้อง

ΣR หมายถึง ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

IOC ที่เหมาะสม = 0.5 ขึ้นไป (ค่า IOC \geq 0.5)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมแบบสอบถามและตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลทุกครั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนสามารถนำไปวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

การวิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ 2

แบบสอบถามความคิดเห็นต่อการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูล แสดงผลค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาเยือนในเขตพื้นที่ภาคเหนือ รวมทั้งสิ้นจำนวน 12,396,560 คน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2564) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้คำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามวิธีการของ Taro Yamane (อัศวิน แสงพิบูล, 2556) โดยกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05 ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ซึ่งมีวิธีการคำนวณ ดังนี้

$$\begin{aligned} n &= N \div (1 + Ne^2) \\ n &= 12,396,560 \div (1 + 12,396,560 (0.05)^2) \\ &= 399.99 \\ &= 400 \end{aligned}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรที่ศึกษา

e = ค่าความคลาดเคลื่อน (allowable error)

จากการคำนวณได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 คน โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยเลือกกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวแบบอิสระ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า โดยแบบสอบถามประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบเลือกตอบ (Check List)

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ ข้อคำถามลักษณะปลายเปิด ให้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม

เกณฑ์การแปลผล แบบสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
เพื่อการอนุรักษ์ป่า ค่าอันตรภาคชั้น

การหาความแตกต่างระหว่างชั้นสามารถคำนวณได้จากสูตรดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ค่าอันตรภาคชั้น (Class interval)} &= \frac{\text{พิสัย (Range)}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}} \\ &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

ดังนั้น จึงกำหนดระดับของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับจิตสำนึก โดยแบ่งออกเป็น 5
ระดับ แต่ละระดับมีค่าคะแนนต่างกัน 0.8 คะแนน ดังนี้

ระดับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับจิตสำนึก

5 การมีจิตสำนึกร่วมอยู่ในระดับมากที่สุด

4 การมีจิตสำนึกร่วมอยู่ในระดับมาก

3 การมีจิตสำนึกร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

2 การมีจิตสำนึกร่วมอยู่ในระดับน้อย

1 การมีจิตสำนึกร่วมอยู่ในระดับน้อยที่สุด

นำคะแนนที่ได้มาหาค่าเฉลี่ยและกำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายไว้ดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.21–5.00 หมายถึง การมีจิตสำนึกร่วมมีระดับมากที่สุด

ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.41–4.20 หมายถึง การมีจิตสำนึกร่วมมีระดับมาก

ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.61–3.40 หมายถึง การมีจิตสำนึกร่วมมีระดับปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.81–2.60 หมายถึง การมีจิตสำนึกร่วมมีระดับน้อย

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00–1.80 หมายถึง การมีจิตสำนึกร่วมมีระดับน้อยที่สุด

การทดสอบเครื่องมือ

การพิจารณาทดสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ซึ่งค่าสถิติที่ใช้ใน
การหาคุณภาพ คือ ค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา (IOC:
Index of item Objective Congruence) หรือดัชนีความเหมาะสม โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3
ท่าน ได้ผลค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item–Objective Congruency: IOC) คำนวณค่าได้
ระหว่าง 0.66 ถึง 1.00 ผ่านการทดสอบความตรงของเนื้อหาให้แก่คณะผู้วิจัยพิจารณาถึงความเห็น

ซึ่งผลจากค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of item-Objective Congruency: IOC) คำนวณได้ 0.78 และให้คะแนนดังนี้ (สุวิมล ติรกาพันธ์, 2546)

+1 เมื่อแน่ใจว่าเนื้อหา มีความเหมาะสม

0 เมื่อไม่แน่ใจว่าเนื้อหา มีความเหมาะสม

-1 เมื่อแน่ใจว่าเนื้อหา ไม่มีความเหมาะสม

นำมาคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้องโดยใช้สูตร

$$IOC = (\Sigma R)/N$$

IOC หมายถึง ดัชนีความสอดคล้อง

ΣR หมายถึง ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N หมายถึง จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

IOC ที่เหมาะสม = 0.5 ขึ้นไป (ค่า IOC \geq 0.5)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวก่อนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า โดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากแบบสอบถามที่ผ่านการทดสอบคุณภาพเครื่องมือ และได้รวบรวมแบบสอบถามตลอดจนตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลทุกครั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนสามารถนำไปวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูล แสดงผลค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean), ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation), การทดสอบสมมติฐานทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มที่เป็นอิสระกัน โดยใช้สถิติ t-test แบบ Independent Sample ที่ระดับนัยความสำคัญทางสถิติที่ .05 (ชูศรี วงศ์รัตน์, 2541), การทดสอบสมมติฐานในความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างที่มีมากกว่า 2 กลุ่ม ใช้วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) โดยดูค่าความแปรปรวนจาก Homogeneity of Variances และใช้สถิติวิเคราะห์จากค่า One-Way Analysis of Variance และสถิติสหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) ใช้หาค่าความสัมพันธ์ของตัวแปร 2 ตัวที่เป็นอิสระต่อกันหรือหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล 2 ชุด (กัลยา วานิชปัญญา, 2546)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant)

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จาก 3 ภาคส่วนสำคัญ ได้แก่ 1) บุคลากรในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีเกณฑ์ คือ เป็นเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวมาแล้วอย่างน้อย 1 ปี 2) ผู้ประกอบการภาคเอกชนที่เป็นหน่วยสนับสนุน หรือ เป็นภาคีเครือข่ายการทำงาน โดยใช้เกณฑ์ คือ เป็นเจ้าของกิจการหรือหัวหน้าหน่วยงานหรือผู้ที่ทำงานในหน่วยงานมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี และ 3) ผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการชุมชน ซึ่งใช้เกณฑ์ คือ เป็นแกนนำในการอนุรักษ์ป่าและการท่องเที่ยวในชุมชนมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสนทนากลุ่มย่อย (small group discussion) สรุปรูปข้อมูลจากการเก็บรวบรวม การวิเคราะห์จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 , 2 และ 3 และเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดหัวข้อที่จะใช้ในการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสรุปประเด็นของรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย ผู้วิจัยได้นำข้อมูลสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน การมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าและความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่ามาจัดทำร่างเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์ประกอบไปด้วย 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน 2) การศึกษาการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า 3) ศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า และ 4) เพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์ โดยมีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน

การศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน โดยการสำรวจพื้นที่เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์และการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างด้วยเครื่องมือแบบการสัมภาษณ์ในพื้นที่ชุมชนที่มีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าและการท่องเที่ยวชุมชน จากรายชื่อชุมชนจากศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-N-CC: Thailand CBT Network Coordination Center), รางวัลลูกโลกสีเขียวในเขตภาคเหนือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550–2562 และรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Awards) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539–2562 จำนวนกว่า 60 ชุมชน ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่ามีชุมชนหลาย ๆ ชุมชนที่มีพื้นที่คาบเกี่ยวกับพื้นที่อนุรักษ์ โดยมีระยะห่างจากพื้นที่ชุมชนไปจนถึงพื้นที่อนุรักษ์จำนวน 3 กิโลเมตร เรียกว่า เขตป่ากันชน โดยสามารถแบ่งชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ป่ากันชนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ชุมชนที่ได้รับการพัฒนาทางการท่องเที่ยว กลุ่มที่ 2 ชุมชนที่มีการอนุรักษ์ก่อนมีการพัฒนาการท่องเที่ยว และ กลุ่มที่ 3 ชุมชนที่เน้นการอนุรักษ์

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนกลุ่มที่ 1 พบว่า

“ด้วยอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีความหลากหลายที่เกิดจากราชภูรอาสาที่ขึ้นมาล้อมรอบและทหารที่ขึ้นมาปฏิบัติหน้าที่ทำให้มีการปรับเปลี่ยนการดำรงชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สมัคสมานสามัคคี มีลำน้ำเข็กเป็นแหล่งน้ำในการดำรงชีพ สามารถใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร และที่สำคัญในลำน้ำเข็กมีแมงกะพรุนซึ่งเป็นแมงกะพรุนน้ำจืดซึ่งจะมีให้เห็นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม ของทุกปีเท่านั้น ประชากรส่วนมากเป็นอาชีพเกษตรกร แต่ต่อมามีการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริม ซึ่งจะมี

นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวตลอดปี ยกเว้นช่วงปิดฤดูกาลในหน้าน้ำหลาก คือ พฤษภาคม-มิถุนายน นอกนั้นก็เที่ยวได้ตลอด โดยเน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ โดยแบ่งกลุ่มชาวบ้านให้ทำหลาย ๆ อย่างเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและอาชีพ ได้แก่ ทำสวน ผสมผสาน ผลิตสินค้าท้องถิ่น เช่น ไม้กวาด เสาวรสแปรรูป แยม น้ำผลไม้ อะไรทำนองนี้ มีกลุ่มโฮมสเตย์หรือบ้านพักที่ให้นักท่องเที่ยวมาค้างคืน กลุ่มนำเที่ยวและบริการข้อมูล มีร้านค้า ชุมชน และมีกลุ่มพายเรือในลำน้ำ ซึ่งจะมีนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย บางมาจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ บางมาเที่ยวสวนผลไม้ สวนหม่อน แล้วแต่ใครชอบแบบใด แต่จะดูทั้งหมดบ้านก็ได้ กิจกรรมเหล่านี้ทำให้หมู่บ้านเรามีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น” (CT11, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2565)

“ชุมชนเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง “ปกากะญอ” ซึ่งอพยพมาจากหมู่บ้านใกล้เคียงโดยแยกตัวออกมา หมู่บ้านตั้งอยู่ในพื้นที่ภูเขาสูงชัน ป่าเขาสลับซับซ้อน โดยบริเวณสูงที่สุดคือ ดอยปุย ซึ่งเป็นเนินเขาและทุ่งหญ้าที่สามารถมองเห็นทิวทัศน์ได้โดยรอบ 360 องศา มีอากาศเย็นสบาย ๆ ตลอดทั้งปี ชุมชนมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในรอบ ๆ หมู่บ้าน อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวดอยปุย การเยี่ยมชมไร่หมุนเวียนแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่ 9 และประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชนปกากะญอ การได้รับการสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนทำให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการดูแลด้านการท่องเที่ยวของชุมชน การตั้งขอปฏิบัติร่วมกันของคนในหมู่บ้าน การบริหารจัดการพื้นที่ที่มีการจัดแบ่งพื้นที่อย่างชัดเจนในเขตที่เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ซึ่งหากมีการเยี่ยมชมต้องมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่อุทยาน ส่วนพื้นที่ที่เปิดเป็นโฮมสเตย์ และพื้นที่ทำกิจกรรมของนักท่องเที่ยว ปัจจุบันปิดหมู่บ้าน งดทำกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเนื่องจากสถานการณ์โควิด” (CT12, ผู้ให้สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2565)

“ชุมชนเก่าแก่ตั้งถิ่นฐานมานานกว่า 300 ปีเดิมประกอบอาชีพทำไร่ ขึ้นดอยไปหาของป่า และทำเหมือง จึงมีความชำนาญเส้นทางขึ้นดอยหลวงเชียงดาวเป็นอย่างดีและต่อมาได้เกิดเป็นความร่วมมือระหว่างเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวงเชียงดาวและชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวดอยหลวงเชียงดาวขึ้นโดยมีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาเป็นชุมชนท่องเที่ยว” (CT13, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2565)

“ชุมชนที่อยู่เชิงเขาของดอยหลวงเชียงดาวใกล้กับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยหลวงเชียงดาว มีความโดดเด่นด้านธรรมชาติที่ยังอุดมสมบูรณ์เป็นชุมชนต้นแบบที่โดดเด่นในด้านการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การอนุรักษ์ป่าชุมชน การบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์

จากป่าชุมชน ภายใต้กฎกติกาที่สมาชิกในชุมชนจัดทำร่วมกัน มีการใช้ภูมิปัญญา วัฒนธรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็งชุมชน เช่น กิจกรรมบวชป่า พิธีเลี้ยงผีขุนน้ำหรือต้นน้ำ การทำ การเกษตรแบบไม่เผา การนำแก๊สชีวภาพจากขี้หมูมาใช้ในครัวเรือนเพื่อลดการใช้ฟืนในการหุง ต้ม มีการจัดตั้งหัวหน้าเหมืองฝาย คอยดูแลป่าต้นน้ำและความเชื่อในการขอให้ “ผี” ช่วยปกป้องรักษาแหล่งน้ำและผืนป่าถูกนำมาใช้ในการจัดการ ซึ่งถือว่าเป็นวิธีที่ประสบความสำเร็จ เพราะสำหรับชาวบ้านแล้ว พวกเขาจึงต้องเคารพและเชื่อในระเบียบกฎกติกาด้วยกัน เพื่อให้ เกิดการแบ่งปันใช้สอยน้ำร่วมกัน สิ่งยึดเหนี่ยวใจสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านเคารพใน ระบบก็คือ ความเชื่อในผี ด้วยเชื่อว่าธรรมชาติมีผีปกปักรักษาดูแล สิ่งสถิตย์อยู่ ดังนั้นการใช้ ประโยชน์จากธรรมชาติจึงต้องมีการเลี้ยงผีเพื่อบอกกล่าว ขอขมาผีเหล่านั้น ให้ผีคอยช่วยดูแล ฝายให้ ในช่วงประมาณเดือนมิถุนายนของทุกปี ชาวบ้านจะทำการเก็บรวบรวมเงินเพื่อนำไป เลี้ยงผี โดยในการเลี้ยงผีจะเลี้ยงด้วยหมู ไก่ และเหล้า มีการเก็บเงินไปเลี้ยงผี ปีละครั้ง พิธีกรรมนี้ชาวบ้านสืบทอดกันมาช้านาน ซึ่งในการเลี้ยงผีนั่นแต่ละบ้านที่ใช้เข้าร่วมกันจะมา รวมกันเลี้ยงผี ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้สภาพป่าและแหล่งน้ำค่อยๆ ฟื้นฟูจนสามารถกลับคืนสู่ ความอุดมสมบูรณ์ พร้อมทั้งถ่ายทอดสู่รุ่นลูกหลานต่อไป ว่าวิถีชีวิตของคนในชุมชนนั้น ขึ้นอยู่กับ “การดำรงอยู่ของผืนป่า” และได้รับการสนับสนุนจากสถาบันการทองเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) จัดการทองเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนขึ้น เป็นโครงการที่น่าจุดเด่นเรื่องการบริหาร จัดการทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตการพึ่งตนเองในชุมชน ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่ง ทองเที่ยวเชิงนิเวศให้ชาวต่างชาติ โดยมีกรอบรมให้ความรู้ในการจัดตั้งคณะกรรมการการ ทองเที่ยว อบรมชาวบ้านที่สนใจทำที่พักโฮมสเตย์ อีกทั้งวางแผนกิจกรรมกรรมการทองเที่ยว ร่วมกัน ชุมชนมีรายได้และสามารถกระจายรายได้ให้กับทุกกลุ่มในชุมชนและรวมตัวกันดำเนิน กิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่องหลากหลายรูปแบบ เช่น การตั้งกลุ่มสมุนไพรรักษาโรค การปลูกป่าไผ่ เศรษฐกิจ การสานกำวย ชุมชนปลอดภัย ชุมชนปลอดภัยจากการเผา เป็นต้น โดยทุกกิจกรรมจะ เน้นการจัดการร่วมกันของชาวบ้าน เพื่อที่จะให้ทุกคนเป็นเจ้าของร่วม และหวงแหนทรัพยากรที่ มีค่าของชุมชนและมีการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งด้วย ซึ่งรายได้จากการ ทองเที่ยวส่วนหนึ่งจะถูกหักเพื่อไปสมทบเป็นเงินกองกลางพัฒนาหมู่บ้าน ส่วนบ้านที่พักของ นักทองเที่ยวจะใช้ระบบเวียนกันไปใน 5 หลัง ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกันของหมู่บ้านว่าหากมี ปัญหา จะยกเลิกการจัดการทองเที่ยวทั้งหมด เพราะไม่อยากให้เกิดความแตกแยกภายใน หมู่บ้าน มีการคัดกรองผู้คนที่เข้ามาทองเที่ยวด้วย ส่วนใหญ่จะต้องมาเป็นครอบครัวซึ่ง สามารถดูแลและควบคุมกันเองได้ และในแต่ละรอบปีก็จะรับนักท่องเที่ยวจำนวนไม่มากนัก

เพื่อไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรมของป่าธรรมชาติและไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านจนเกินไป” (CT14, ผู้ให้สัมภาษณ์, 6 มกราคม 2565)

“เป็นหมู่บ้านที่รู้จักกันดีในเรื่องของการรักษาสุขภาพด้วยสมุนไพร มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย และมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดให้เกิดผลิตภัณฑ์ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นพื้นที่นำร่องต้นแบบของพื้นที่ท่องเที่ยวชุมชน ในโครงการพื้นที่ท่องเที่ยวปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว (Safety Zone) โดยมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เน้นการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน ถูกสุขอนามัย ปลอดภัย และเป็นธรรม โดยมีกิจกรรมการล่าขาง การปั่นจักรยานชมความงามของธรรมชาติ สวนสมุนไพร อุโมงค์ต้นไม้ วัดต้นเกว๋น การทำลูกประคบ เป็นต้น โดยมีการเริ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นในช่วงปี 2554 จนถึงปัจจุบัน อีกทั้งได้รับการส่งเสริมจากทางภาครัฐและเอกชนในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวชุมชน มีการจัดตั้งคณะกรรมการในการดูแลด้านการท่องเที่ยวเพื่อกำหนดข้อปฏิบัติร่วมกันทั้งคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว โดยมีการจัดแบ่งโซนกิจกรรม โฮมสเตย์ การแบ่งรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อใช้ในการพัฒนาด้านต่างๆให้กับชุมชน” (CT15, ผู้ให้สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2565)

“ชุมชนเริ่มก่อตั้งเมื่อประมาณร้อยกว่าปีก่อน โดยชาวไทยใหญ่หรือเงี้ยว ซึ่งบริเวณชุมชนมีป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีสภาพดั้งเดิมมีน้ำซึมน้ำซับเกิดขึ้นตามธรรมชาติจึงเป็นที่ตั้งของหมู่บ้าน ต่อมาในปี 2535 สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ได้ขอเข้าทำประโยชน์ในเขตพื้นที่ป่าไม้ เพื่อการศึกษาและพัฒนาป่าไม้บ้านโป่ง ตามพระราชดำริ ซึ่งผืนป่าแห่งนี้อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยป่ามีสภาพเป็นป่าเต็งรัง มีความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) อุดมสมบูรณ์ไปด้วยแมกไม้ นานาพรรณ มีสัตว์ปีก นก แมลง และผีเสื้อที่สวยงาม โดยทางมหาวิทยาลัยแม่โจ้ใช้เป็นสถานที่วิจัยป่าในด้านต่าง ๆ และส่วนชาวบ้านใช้ป่าเป็นแหล่งอาหารจากป่า เช่น เห็ด พืชป่าที่กินได้ โดยมีการอนุรักษ์ป่าร่วมกันโดยใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ศึกษาหาความรู้จากธรรมชาติที่มีอยู่ อันจะเป็นประโยชน์แก่บุคคลทั่วไปอย่าง โดยชาวบ้านร่วมกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้วางแผนที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวไว้และเป็นการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มชมรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านโป่งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้บริการการท่องเที่ยวแก่บุคคลทั่วไปที่สนใจในการเดินทางท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ และต้องการได้รับความรู้ที่เกิดจากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น” (CT16, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2565)

ผลการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนกลุ่มที่ 2 พบว่า

“ชุมชนที่มีอาณาเขตติดกับอุทยานแห่งชาติดอยหลวง ในสมัยก่อนมีการหักร้างถางป่าและคนบ้านดอยบัวเองก็มีอาชีพรับจ้างตัดไม้ นานเข้าก็ส่งผลให้น้ำในลำห้วยแห้ง จนไม่มีน้ำ

ทำนา เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ผู้นำชุมชนทำความเข้าใจถึงปัญหาและผลกระทบ แล้วร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหา หนึ่งในนั้นคือการแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก โดยกรมป่าไม้เข้ามาช่วยเหลือโดยจัดสรรที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยให้กับชาวบ้านและส่งเสริมกิจกรรมเพื่อให้เกิดการฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมรอบ ๆ หมู่บ้านและรอบอ่างเก็บน้ำ แบ่งเป็นป่าอนุรักษ์ที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ ส่วนนี้เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเป็นผู้ดูแลและป่าใช้สอยที่ชุมชนดูแลร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ โดยเฉพาะการร่วมกันอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่ เพื่อป้องกันการพังทลายของดิน ช่วยชะลอน้ำในฤดูน้ำหลาก และเป็นเกราะป้องกันน้ำไหลหลากฉับพลัน การสร้างฝายชะลอน้ำ เมื่อป่าฟื้นชาวบ้านก็ได้ประโยชน์จากผลผลิตจากป่า อาทิ เห็ด น้ำผึ้งป่า ฯลฯ ป่าเป็นทั้งแหล่งอาหารและให้รายได้เสริม น้ำที่อุดมสมบูรณ์ส่งผลให้การเพาะปลูกได้ผลผลิตดี แต่ละคราวเรือนทำแปลงปลูกผักสวนครัวแบบเกษตรอินทรีย์ กินเองและแบ่งขายตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมในชุมชน ได้แก่ การเรียนรู้การจักสาน การทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ การเรียนรู้ฝายชะลอน้ำ เป็นต้น อีกทั้งยังมีการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับบ้านห้วยหม้อเกี่ยวกับธรรมชาติบนดอยอีกด้วย” (CT21, ผู้ให้สัมภาษณ์, 21 มกราคม 2565)

“จุดเริ่มต้นของชุมชนเกิดจากการอพยพขึ้นมาจากพื้นที่ราบมาอยู่บนภูเขา เป็นชุมชนไทลื้อที่ได้รับผลกระทบจากการสู้รบและต้องปรับตัวกับการใช้ชีวิตใหม่ชาวบ้านจึงมีอาชีพรับจ้างตัดไม้จากการสัมปทาน ไม้ใหญ่หมดก็ถางป่าทำไร่เลื่อนลอย ปลูกข้าวโพดพอดินจืดก็ใช้สารเคมีจนส่งผลเสียต่อสุขภาพ ป่ารอบหมู่บ้านเสื่อมโทรมทำให้เกิดภาวะน้ำแล้ง ความต้องการสร้างแหล่งน้ำเพื่อเป็นใช้ในหมู่บ้าน ทำให้ต้องมีการปรับตัวในทุกๆ ด้าน เปลี่ยนจากการปลูกข้าวโพดเป็นนาขั้นบันได ฟื้นป่าด้วยประเพณีความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทลื้อ สร้างรายได้จากปศุสัตว์และเกษตรอินทรีย์ ภูมิปัญญาการทอผ้าไทลื้อเป็นให้เป็นสินค้าชุมชน การสร้างรายได้คู่กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติ โดยมีการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชนตั้งแต่ปี 2554 โดยมีผู้นำชุมชนเป็นแกนนำหลักและความร่วมมือของคนในชุมชน โดยมีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนซึ่งประกอบไปด้วย การเยี่ยมชมวัฒนธรรมไทลื้อพระเจ้าทันใจ โคกหนองนา จุดชมวิวและกิจกรรมการปลูกป่า ทำนา แต่ในปัจจุบันการท่องเที่ยวต้องหยุดชะงักลงเนื่องจากสถานการณ์โควิดทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านลดน้อยลง ส่วนในด้านการบริหารจัดการพื้นที่ที่มีการจัดแบ่งเขตพื้นที่ในการอนุรักษ์ป่าอย่างเป็นทางการ โดยเน้นการทำแนวกันไฟ การใช้ประโยชน์พื้นที่ทำกิน โดยอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนและการมีผู้นำที่เข้มแข็ง” (CT22, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 มกราคม 2565)

ผลการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนกลุ่มที่ 3 พบว่า

“ชุมชนที่มีพื้นที่ป่าติดกับอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ซึ่งประสบกับการเกิดไฟป่าเป็นประจำ ชุมชนจึงได้ร่วมมือกันป้องกันและแก้ปัญหาไฟป่าอย่างจริงจัง เพื่อช่วยรักษาและฟื้นคืนสภาพป่าให้สมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหารและคงให้บริการนิเวศชุมชน รวมถึงพื้นที่ใกล้เคียงทำให้ได้รับเลือกเป็นพื้นที่ต้นแบบ “หมู่บ้านปลอดการเผา” ซึ่งส่วนใหญ่ไฟป่าเกิดขึ้นในเขตอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อนที่มีอาณาเขตติดกับป่าชุมชน ชาวบ้านจึงปรึกษาหารือกับหน่วยงานขอขยายพื้นที่ดูแลป่าโดยชุมชนมีการจัดทำแผนการจัดการไฟป่าเพื่อเฝ้าระวังและป้องกันไฟป่าตลอดทั้งปี ซึ่งในแต่ละช่วงเวลาจะกำหนดการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับฤดูกาลของไฟป่าในขณะที่นอกฤดูกาลจะเป็นการเตรียมความพร้อมแก่อาสาสมัครป้องกันไฟป่าและการดูแลรักษาป่า โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการในการดูแล กิจกรรมที่มีในชุมชน ได้แก่ การเยี่ยมชมป่าชุมชน การทำแนวกันไฟชายชะลอน้ำ การปลูกป่า ชมอ่างเก็บน้ำ และเนื่องจากชุมชนเป็นเส้นทางผ่านไปยังน้ำตกแจ้ซ้อนทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมหมู่บ้านเป็นครั้งคราว ซึ่งส่วนมากมักจะ เป็นกลุ่มศึกษาดูงานเกี่ยวกับป่าชุมชนซะมากกว่า” (CT31, ผู้ให้สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2565)

“ชุมชนที่อยู่บนเทือกเขาสูงชัน ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่นและบางส่วนอพยพมาจากพื้นที่ใกล้เคียง มีลักษณะเป็นป่าไผ่ร้อนที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นทั้งป่าต้นน้ำ แม่น้ำพองและเป็นแหล่งอาหารท้องถิ่น แต่ถูกบุกรุกแผ้วถางเพื่อทำเกษตรกรรมเชิงเดี่ยว โดยเฉพาะการปลูกข้าวโพดทำให้มีการถางป่าเพื่อขยายพื้นที่ปลูกมากขึ้นและมีการกว้านซื้อที่ดินจากคนนอกชุมชน เพื่อปลูกยางพาราและยูคาลิปตัส มีการใช้ปุ๋ยเคมีจำนวนมากขึ้น ทำให้ดินกลายเป็นดินเปรี้ยวสารเคมีที่ตกค้าง เสี่ยงต่อการเสื่อมโทรม การเกิดอุทกภัยและโคลนถล่ม จากสภาพความเสื่อมโทรมของต้นน้ำพอง ทำให้เกิดการรวมตัวกันของชาวบ้านจาก 8 หมู่บ้าน เพื่อแก้ไขความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ จัดโครงสร้างการทำงาน โดยอาศัยกลุ่มผู้สนใจและกลุ่มเครือข่าย ซึ่งกิจกรรมในช่วงแรกเป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ป่าของแต่ละชุมชนที่ยังไม่ถูกบุกรุก ซึ่งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและอยู่ในเขตพื้นที่การจัดการคุณภาพลุ่มน้ำ จึงมีความสำคัญต่อระบบนิเวศของต้นน้ำและการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตของผู้คน มีการสำรวจพื้นที่ป่าและจัดทำแนวเขตป่าเพื่อป้องกันการบุกรุก มีกิจกรรมบวชป่า และการประกาศป่าชุมชน การสำรวจพันธุ์ไม้และทรัพยากรภายในป่าชุมชน และการลาดตระเวนป่า เพื่อป้องกันการลักลอบตัดไม้แต่เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่อนุรักษ์ไม่สามารถดำเนินการใดๆ ได้ตามกฎหมาย จึงได้มีการประสานงานกับ อบต. เจ้าหน้าที่ป่าไม้ อำเภอและจังหวัดในการจัดตั้งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายป่า โดยมีเครือข่ายป่าชุมชนเป็นกรรมการ ซึ่งได้จัดอบรมเพื่อสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ให้กับสมาชิกเครือข่ายและชาวบ้านทั่วไป โดยเฉพาะเรื่องวิธีการใช้ประโยชน์ สิทธิชุมชนในการจัดการ

ทรัพยากรป่า มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตของสมาชิกในเครือข่าย โดยเปลี่ยนจากปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด และชিং มาเป็นการเกษตรผสมผสานในรูปแบบวนเกษตร ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ที่เอื้อต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลด ละ เลิกการใช้สารเคมีและยาปราบศัตรูพืช จัดทำฝายขนาดเล็กเพื่อสร้างความชุ่มชื้นในป่าชุมชน มีผลในการชะลอความเร็วของแม่น้ำและสร้างแหล่งอาหารในชุมชน จัดตั้งเขตอภัยทาน เขตวังปลา สร้าง “คอนโดปุนหิน” เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเพาะพันธุ์อู่น้ำ (ลูกอืดกบภูเขา) สนับสนุนการเลี้ยงโค-กระบือเพื่อเอาไว้ไถที่แทนรถ หวังได้มูลมาทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก จัดตั้งกองทุนเพื่อนำลูกโคกระบือมาหมุนเวียนให้กับสมาชิกได้เอาไปเลี้ยง สร้างเกษตรกรตัวอย่างที่มีรูปแบบการจัดการแปลงเกษตรที่เป็นตัวอย่าง ให้คนในชุมชนและภายนอกชุมชนและยังร่วมกับเครือข่ายครูอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสร้างจิตสำนึก จัดกิจกรรมค่ายสิ่งแวดล้อมและตั้งศูนย์สิ่งแวดล้อมศึกษาป่าต้นน้ำ” (CT32, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 มกราคม 2565)

ซึ่งผลจากการสัมภาษณ์สามารถสรุปได้ว่ากลุ่มชุมชนหลาย ๆ ชุมชนมีพื้นที่คาบเกี่ยวกับพื้นที่อนุรักษ์ โดยสามารถที่จะเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่อนุรักษ์ได้และบางแห่งก็พัฒนามาเป็นชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งสามารถแบ่งชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ป่ากันชนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มชุมชนที่ได้รับการพัฒนาทางการท่องเที่ยว กลุ่มที่ 2 กลุ่มชุมชนที่มีการอนุรักษ์ก่อนจะมีการพัฒนาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และกลุ่มที่ 3 กลุ่มชุมชนที่เน้นการอนุรักษ์โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นกิจกรรมที่เน้นการสร้างความรู้ในการอนุรักษ์ การกระตุ้นความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของจากทั้งชุมชน ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว การบริหารจัดการจัดการมีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดแบ่งพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน อีกทั้งยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการในการดูแลด้านการอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างชุมชนและหน่วยงานภายนอกที่ให้การสนับสนุน

เพื่อศึกษาการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า

จากการศึกษาวิจัย การมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า ประกอบไปด้วยข้อมูล 2 ส่วน คือ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า และข้อมูลจากแบบสอบถามที่ใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการมีจิตสำนึกของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าซึ่งได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนทั้ง 10 แห่ง ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 107 คน จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากทั้ง

แบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Content Analysis) และแบบสอบถามมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติทางสังคมศาสตร์และแสดงสถิติด้วยค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยมีผลการศึกษา ดังนี้

ผลการสัมภาษณ์ชุมชนเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกพบว่า

“มีการปลูกฝังให้ทุกคนในชุมชนและลูกหลานให้มีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมของหมู่บ้าน ให้รักทรัพยากรและอนุรักษ์ให้คนรุ่นหลัง”(CT11, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2565)

“มีการดูแลรักษาป่าผ่านระบบความรู้ ความเชื่อ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชน การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการพื้นที่ป่าได้ดำเนินการโดยการกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์ กำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบ ปลูกต้นไม้เพิ่มในพื้นที่ป่า ปลูกฝังจิตสำนึกในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จัดเวรยามลาดตระเวนป้องกันการลักลอบตัดไม้และจัดทำแนวป้องกันไฟป่า” (CT12, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2565)

“การตระหนักในทรัพยากรที่มีอยู่ เสริมสร้างให้เกิดความเข้มแข็ง ห่วงเห่นและการร่วมมือกันจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการอนุรักษ์ป่า” (CT13, ผู้ให้สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2565)

“มีกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนที่มีส่วนร่วมกันทุกขั้นตอนทั้งปลูกป่า ทำแนวกันไฟ ระดมความคิด แลกเปลี่ยนแล้วลงมือช่วยกันทำ” (CT14, ผู้ให้สัมภาษณ์] 19 กุมภาพันธ์ 2565)

“การทำกิจกรรมแนวกันไฟร่วมกันทั้งคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวเพื่อให้ตระหนักถึงการพิทักษ์ดูแลป่า” (CT15, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2565)

“การมีส่วนร่วมของชุมชนโดยการสร้างเข้าใจร่วมกัน มีการอบรมเดือนละครั้งเพื่อให้คนในชุมชนได้มาพบปะแลกเปลี่ยนความรู้และร่วมมือกันแก้ไขปัญหา” (CT16, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 กุมภาพันธ์ 2565)

“เริ่มจากผู้นำชุมชนทำความเข้าใจถึงปัญหาและผลกระทบ แล้วร่วมกันหาทางแก้ไข ปัญหา การแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก” (CT21, ผู้ให้สัมภาษณ์, 22 กุมภาพันธ์ 2565)

“การจัดอบรมในชุมชนเองทุกปีเกี่ยวกับวิธีการดูแลป่า รักษา การนำเยาวชนมาปลูกป่าในชุมชน การปรับตัวในเชิงบวกสร้างงานในพื้นที่” (CT22, ผู้ให้สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2565)

“เริ่มจากผู้นำชุมชนทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง มีการจัดแบ่งหน้าที่ให้คนในชุมชนอย่างชัดเจนเพื่อเกิดการร่วมมือกัน” (CT31, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2565)

“มีการจัดอบรมให้กับสมาชิกเครือข่ายและชาวบ้านทั่วไป โดยเฉพาะเรื่องวิธีการใช้ประโยชน์ สิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่า” (CT32, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2565)

จากผลการสัมภาษณ์สามารถสรุปได้ว่า ชุมชนมีวิธีการสร้างและการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับคนในชุมชน โดยผ่านวิธีการ การสร้างการรับรู้ถึงความสำคัญของป่า การชี้ให้เห็นคุณค่า ความสำคัญ ความจำเป็น ที่จะต้องตระหนักถึงการมีอยู่ของป่า การกระตุ้น การโน้มน้าว การชักนำให้นำไปปฏิบัติ การเชิญชวน การตอกย้ำให้มีความต่อเนื่องในความคิดและการปฏิบัติ รวมไปถึงการเสริมสร้างให้จิตสำนึกมั่นคงแข็งแรง โดยในแต่ละชุมชนก็จะมีวิธีการสร้างจิตสำนึกที่คล้ายคลึงกันแต่ขั้นตอนของการดำเนินอาจจะไม่เหมือนกัน โดยทุกขั้นตอนต้องอาศัย คน ระบบและกลไกรวมไปถึงการสื่อสาร เป็นแรงพลังขับเคลื่อนจากจุดเริ่มต้นไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย โดยบางชุมชนนั้นอาจจะเริ่มจากผู้นำชุมชนปฏิบัติก่อนเพื่อเป็นตัวอย่าง ถ่ายทอดต่อกับคนในชุมชน ปลูกฝังให้กับเยาวชน โดยผ่านการจัดอบรม การร่วมมือกันแลกเปลี่ยนความรู้และช่วยกันแก้ไขปัญหา

ทั้งนี้ นอกจากผลจากการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนแล้วยังมีการเก็บข้อมูลชุมชนด้วยแบบสอบถามจำนวน 107 คน จาก 10 ชุมชน โดยผลจากการเก็บแบบสอบถามชุมชนสามารถสรุปได้ดังนี้

ตาราง 2 แสดงจำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
1) ชาย	62	57.9
2) หญิง	43	40.2
3) เพศทางเลือก	2	1.9
รวม	107	100

จากตาราง 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 57.9 รองลงมาได้แก่ เพศหญิง จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 40.2 เพศทางเลือก จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.9 ตามลำดับ

ตาราง 3 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ		
1) ต่ำกว่า 20 ปี	2	1.9
2) 20-29 ปี	10	9.3
3) 30-39 ปี	14	13.1
4) 40-49 ปี	26	24.3
5) 50-59 ปี	41	38.3
6) 60 ปี ขึ้นไป	14	13.1
รวม	107	100

จากตาราง 3 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุ 50-59 ปี จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 38.3 รองลงมา ได้แก่ อายุระหว่าง 40-49 ปี จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 24.3 อายุระหว่าง 30-39 ปี และ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 อายุระหว่าง 20-29 ปี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 9.3 และอายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.9 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่ากลุ่มผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 50-59 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มวัย Gen X และ Baby Boomer ถึงร้อยละ 62.6

ตาราง 4 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพ

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
สถานภาพ		
1) โสด	18	16.8
2) สมรส/อยู่ด้วยกัน	82	76.6
3) หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่	7	6.6
รวม	107	100

จากตาราง 4 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส/อยู่ด้วยกัน จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 76.6 รองลงมา ได้แก่ สถานภาพโสด จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 16.8 สถานภาพหม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่ จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 6.6 ตามลำดับ

ตาราง 5 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษา

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ระดับการศึกษา		
1) ประถมศึกษา	44	41.1
2) มัธยมศึกษา/ปวช.	38	35.5
3) อนุปริญญา	10	9.3
4)ปริญญาตรี	10	9.3
5) สูงกว่าปริญญาตรี	3	2.8
6) อื่น ๆ	2	2
รวม	107	100

จากตาราง 5 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 41.1 รองลงมา ได้แก่ ระดับการศึกษา มัธยมศึกษา/ปวช. จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 35.5 ระดับการศึกษาอนุปริญญาและระดับ การศึกษาปริญญาตรี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 9.3 ระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.8 และระดับการศึกษ้อื่น ๆ คือ ไม่ได้รับการศึกษา จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2 ตามลำดับ

ตาราง 6 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอาชีพ

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพ		
1) นักเรียน/นักศึกษา	1	1
2) พนักงานเอกชน	5	4.7
3) รับราชการ	7	6.5
4) เกษตรกร	55	51.4
5) ธุรกิจส่วนตัว	24	22.4
6) อื่น ๆ	15	14.0
รวม	107	100

จากตาราง 6 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 51.4 รองลงมา ได้แก่ ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 22.4 อาชีพอื่น ๆ เช่น แม่บ้าน รับจ้างทั่วไป จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 14.0 รับราชการ จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 6.5 พนักงานเอกชน จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 4.7 และนักเรียน/นักศึกษา จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1 ตามลำดับ

ตาราง 7 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
รายได้		
1) ไม่เกิน 15,000 บาท	73	68.2
2) 15,001-20,000 บาท	22	20.6
3) 20,001-30,000 บาท	7	6.5
4) 30,001-40,000 บาท	2	1.9
5) 40,001-50,000 บาท	2	1.9
6) มากกว่า 50,001 บาท	1	0.9
รวม	107	100

จากตาราง 7 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน 15,000 บาท จำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 68.2 รองลงมา ได้แก่ 15,001-20,000 บาท จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 20.6 20,001-30,000 บาท จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 6.5 30,001-40,000 บาท และ 40,001-50,000 บาทจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.9 และมากกว่า 50,001 บาท จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.9ตามลำดับ

ตาราง 8 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามตำแหน่งในชุมชน

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ตำแหน่งในชุมชน		
1) ผู้นำชุมชน	39	36.4
2) คณะกรรมการพัฒนาระดับชุมชน	27	25.2
3) คณะกรรมการพัฒนาระดับอำเภอ	2	1.9
4) คณะกรรมการพัฒนาระดับจังหวัด	1	1.0
5) สมาชิกชมรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว	24	22.4
6) บุคคลทั่วไป	14	13.1
รวม	107	100

จากตาราง 8 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้นำชุมชน จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 36.4 รองลงมา ได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาระดับชุมชน จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 25.2 สมาชิกชมรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 22.4 บุคคลทั่วไป จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 13.1 คณะกรรมการพัฒนาระดับอำเภอ จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 1.9 และคณะกรรมการพัฒนาระดับจังหวัด จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.0 ตามลำดับ

ตาราง 9 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการมีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยว

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
มีส่วนร่วมด้านการท่องเที่ยว		
1) เจ้าหน้าที่หรือผู้นำชุมชน	32	29.9
2) เป็นผู้ประกอบการซึ่งเป็นอาชีพหลัก	6	5.6
3) เป็นอาชีพรอง เช่น การทำโฮมสเตย์	21	19.6
4) มีคนในครอบครัวประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว	5	4.7
5) มีเพื่อนหรือคนรู้จักประกอบอาชีพการท่องเที่ยว	20	18.7
6) ไม่มีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยว	23	21.5
รวม	107	100

จากตาราง 9 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่หรือผู้นำชุมชน จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 29.9 รองลงมา ได้แก่ ไม่มีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยว จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 21.5 เป็นอาชีพรอง เช่น การทำโฮมสเตย์ จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 19.6 มีเพื่อนหรือคนรู้จักประกอบอาชีพการท่องเที่ยว จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 18.7 เป็นผู้ประกอบการ ซึ่งเป็นอาชีพหลัก จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 5.6 และมีคนในครอบครัวประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 4.7 ตามลำดับ

ตาราง 10 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำนวนปีหรือประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนปีหรือประสบการณ์		
1) 1-5 ปี	72	67.3
2) 6-10 ปี	14	13.0
3) 11-15 ปี	5	4.7
4) 16-20 ปี	12	11.2
5) 21-25 ปี	2	1.9
6) 26-30 ปี	2	1.9
รวม	107	100

จากตาราง 10 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ตั้งแต่ 1-5 ปี จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 67.3 รองลงมา ได้แก่ 6-10 ปี จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 13.0 และ 16-20 ปี จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 11.2

ตอนที่ 2 ความรู้ ทักษะ การใช้ประโยชน์จากป่าและการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า

ตาราง 11 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เกี่ยวกับความรู้ ทักษะ การใช้ประโยชน์จากป่าของกลุ่มตัวอย่าง

ความรู้ ทักษะ การใช้ประโยชน์จากป่า	ระดับความสำคัญ		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ
1) ป่ามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต	4.60	0.56	มากที่สุด
2) ป่าเป็นแหล่งอาหารและสมุนไพรของชาวบ้าน	4.40	0.67	มากที่สุด
3) ป่าไม่สามารถป้องกันและรักษาสภาพแวดล้อมได้	3.36	1.46	ปานกลาง
4) ป่าเป็นแหล่งพักพิงและที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า	4.56	0.60	มากที่สุด
5) ป่าไม่ได้เกิดจากชาวบ้านในชุมชนให้ความร่วมมือและสนับสนุน	3.66	1.18	มาก
6) ป่าก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนและหมู่คณะ	4.32	0.70	มากที่สุด
7) ป่าเป็นแหล่งประกอบพิธีกรรมความเชื่อของชาวบ้าน	3.94	0.97	มาก
8) ป่าช่วยในการอนุรักษ์ดิน	4.59	0.53	มากที่สุด
9) การอนุรักษ์ป่าทำให้ท่านและชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันได้เข้มแข็งขึ้นและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานร่วมกัน	4.36	0.58	มากที่สุด
10) ปริมาณน้ำในหมู่บ้านมีปริมาณเพิ่มขึ้นหรือลดลงเกิดจากความอุดมสมบูรณ์ของป่า	4.27	0.73	มากที่สุด
11) ความอุดมสมบูรณ์ของป่ามีสภาพที่ดีขึ้นเมื่อเทียบกับอดีต	4.11	0.75	มาก
12) แหล่งต้นน้ำลำธารเกิดจากป่า	4.32	0.60	มากที่สุด
13) ป่าเป็นแหล่งนันทนาการ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้านแล้วยังอนุญาตให้คนภายนอกเข้าไปใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจได้	4.03	0.73	มาก
14) ต้นไม้ในป่าสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้	3.81	1.04	มาก
15) กิ่งไม้ที่หักโค่นล้มในเขตป่าสามารถเก็บมาใช้ประโยชน์ได้	3.82	0.84	มาก
16) ของป่าห้ามนำมาจำหน่ายแต่สามารถนำมาใช้อุปโภคบริโภคได้	3.79	0.81	มาก

ตาราง 11 (ต่อ)

ความรู้ ทักษะการใช้ประโยชน์จากป่า	ระดับความสำคัญ		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ
17) ป่าที่ดีทำให้สามารถหาของป่าได้ตลอดปี	4.16	0.67	มาก
18) การดำเนินงานของป่าสามารถป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าของคนภายนอกได้	4.12	0.66	มาก
19) ชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนของท่านได้	3.28	1.13	ปานกลาง
รวม	4.07	0.42	มาก

จากตาราง 11 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ ทักษะ การใช้ประโยชน์จากป่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.07$) (S.D.=0.42) โดยป่ามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.60$) (S.D.=0.56) รองลงมาคือ ป่าช่วยในการอนุรักษ์ดินอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.59$) (S.D.=0.53) และป่าเป็นแหล่งพักพิงและที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.56$) (S.D.=0.60) ตามลำดับ

ตาราง 12 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าของกลุ่มตัวอย่าง

การมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า	ระดับความสำคัญ		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ
ด้านการอนุรักษ์ป่า			
1) ป่าเป็นแหล่งที่มาของวัตถุต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต ฉะนั้นต้องช่วยกันอนุรักษ์ไว้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม	4.60	0.56	มากที่สุด
2) ความเชื่อและพิธีกรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องสืบทอดไว้ในการรักษาป่า	4.30	0.69	มากที่สุด
3) การมีผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชนในการใช้ผลผลิตจากป่าเพื่อดำรงชีพช่วยให้ทุกคนร่วมใจในการอนุรักษ์ป่า	4.47	0.55	มากที่สุด
4) ผู้นำชุมชนมีความสามารถในการรักษากฎระเบียบต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อรักษาธรรมชาติของป่า	4.45	0.53	มากที่สุด
5) ควรเพิ่มบทลงโทษที่รุนแรงสำหรับผู้ทำผิดกฎและระเบียบของป่า	4.33	0.59	มากที่สุด

ตาราง 12 (ต่อ)

การมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า	ระดับความสำคัญ		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ
6) มีการจัดตั้งกรรมการหมู่บ้านเข้ามามีบทบาทในการรักษาป่า	4.36	0.60	มากที่สุด
7) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานป่าไม่มีบทบาทในการรักษาสภาพป่าร่วมกับชุมชน	4.20	0.73	มาก
รวม	4.38	0.43	มากที่สุด
ด้านการมีส่วนร่วม			
1) มีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบและบทลงโทษในการใช้ประโยชน์ร่วมกันของป่า	4.21	0.62	มากที่สุด
2) มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูสภาพป่าให้ดีขึ้น	4.30	0.61	มากที่สุด
3) มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในการบำรุงรักษาป่า	4.19	0.68	มาก
4) มีส่วนร่วมในการเสียสละทรัพย์สินเพื่อร่วมกันอนุรักษ์ป่า	4.05	0.82	มาก
5) มีส่วนร่วมในการนำพันธุ์ไม้เข้าไปปลูกเสริมในป่าให้เพิ่มมากขึ้น	4.08	0.66	มาก
6) มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากป่า	4.11	0.69	มาก
7) มีส่วนร่วมในการประชุมสมาชิกทุกเดือนเพื่อแสดงความคิดเห็นร่วมกัน	4.09	0.85	มาก
รวม	4.14	0.56	มาก
ด้านการสนับสนุนและพัฒนา			
1) ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการตั้งงบประมาณเพื่อการพัฒนาป่า	3.84	0.87	มาก
2) ประชาชนในชุมชนร่วมมือร่วมใจกันเสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์เพื่อพัฒนาและอนุรักษ์ป่า	3.92	0.87	มาก
3) มีการจัดให้มีการสืบสานประเพณีที่มีมาช้านานเพื่อใช้เป็นอุดมการณ์ร่วมกันรักษาป่า	4.08	0.72	มาก
4) มีการจัดกิจกรรมโครงการพัฒนาและอนุรักษ์ป่า	4.20	0.66	มาก
5) มีการจัดทำประชาคมหมู่บ้านเพื่อร่วมการพัฒนาผืนป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์	4.23	0.63	มากที่สุด
6) มีการปลูกฝังให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกและความคิดร่วมกันในการพัฒนาป่า	4.29	0.61	มากที่สุด

ตาราง 12 (ต่อ)

การมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า	ระดับความสำคัญ		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ
7) มีการประชาสัมพันธ์ด้วยการติดตั้งป้ายประกาศให้ รู้เห็นถึงคุณค่าของป่าเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักถึง ความสำคัญของป่า	4.21	0.65	มากที่สุด
รวม	4.10	0.56	มาก
รวมทั้งหมด	4.20	0.51	มาก

จากตาราง 12 พบว่า การมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.20$) (S.D. = 0.51) โดยด้านการอนุรักษ์ป่าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.38$) (S.D.=0.43) รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.14$) (S.D.=0.56) และด้านการสนับสนุนและพัฒนาอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.10$) (S.D.=0.56) ตามลำดับ โดยอธิบายแยกตามรายด้านได้ ดังนี้

ด้านการอนุรักษ์ป่า พบว่า ป่าเป็นแหล่งที่มาของวัตถุดิบต่างๆในการดำรงชีวิตฉะนั้นต้องช่วยกันอนุรักษ์ไว้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.60$) (S.D.=0.56) รองลงมาคือ การมีผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชนในการใช้ผลผลิตจากป่าเพื่อดำรงชีพช่วยให้ทุกคนร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.47$) (S.D.=0.55) และผู้นำชุมชนมีความสามารถในการรักษากฎระเบียบต่างๆของชุมชนเพื่อรักษาธรรมชาติของป่าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.45$) (S.D.=0.53) ตามลำดับ

ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูสภาพป่าให้ดีขึ้นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.30$) (S.D.=0.61) รองลงมาคือ มีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบและบทลงโทษในการใช้ประโยชน์ร่วมกันของป่าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.21$) (S.D.=0.62) และมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในการบำรุงรักษาป่าอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.19$) (S.D.=0.68) ตามลำดับ

ด้านการสนับสนุนและพัฒนา พบว่า มีการปลูกฝังให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกและความคิดร่วมกันในการพัฒนาป่าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.29$) (S.D.=0.61) รองลงมาคือ มีการจัดทำประชาคมหมู่บ้านเพื่อร่วมการพัฒนาผืนป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.23$) (S.D.=0.63) และมีการประชาสัมพันธ์ด้วยการติดตั้งป้ายประกาศให้รู้เห็นถึงคุณค่าของป่าเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงความสำคัญของป่าอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.21$) (S.D.=0.65) ตามลำดับ

เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า

จากการศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยว จำนวน 400 คน จากนั้นผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามทั้งหมดมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติทางสังคมศาสตร์และแสดงสถิติด้วยค่าร้อยละ ด้วยค่าเฉลี่ย โดยมีการวิเคราะห์ 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตภาคเหนือ

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ตาราง 13 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ

รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
1) ชาย	168	42.0
2) หญิง	200	50.0
3) เพศทางเลือก	32	8.0
รวม	400	100

จากตาราง 13 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0 รองลงมาได้แก่ เพศชาย จำนวน 168 คน คิดเป็นร้อยละ 42.0 เพศทางเลือก จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 8.0 ตามลำดับ

ตาราง 14 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ		
1) ต่ำกว่า 20 ปี	117	29.3
2) 20-29 ปี	148	37.0
3) 30-39 ปี	55	13.8
4) 40-49 ปี	47	11.7
5) 50-59 ปี	27	6.7
6) 60 ปี ขึ้นไป	6	1.5
รวม	400	100

จากตาราง 14 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุ 20-29 ปี จำนวน 148 คน คิดเป็นร้อยละ 37 รองลงมาได้แก่ อายุต่ำกว่า 20 ปี จำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 29.3 อายุระหว่าง 30-39 ปีจำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 13.8 อายุระหว่าง 40-49 ปี จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 11.7 อายุระหว่าง 50-59 ปี จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 6.7 และ 60 ปี ขึ้นไป จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.5 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 20-29 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มวัย Gen Y และ Gen Z

ตาราง 15 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานภาพ

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
สถานภาพ		
1) โสด	284	71.0
2) สมรส/อยู่ด้วยกัน	103	25.7
3) หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่	13	3.3
รวม	400	100

จากตาราง 15 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด จำนวน 284 คน คิดเป็นร้อยละ 71.0 รองลงมาได้แก่ สถานภาพสมรส/อยู่ด้วยกัน จำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 25.7 และสถานภาพหม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่ จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 3.3 ตามลำดับ

ตาราง 16 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษา

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ระดับการศึกษา		
1) ประถมศึกษา	22	5.5
2) มัธยมศึกษา/ปวช.	183	45.7
3) อนุปริญญา	5	1.3
4)ปริญญาตรี	156	39.0
5) สูงกว่าปริญญาตรี	11	2.8
6) อื่น ๆ	23	5.7
รวม	400	100

จากตาราง 16 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับการศึกษา มัธยมศึกษา/ปวช. จำนวน 183 คน คิดเป็นร้อยละ 45.7 รองลงมาได้แก่ ระดับการศึกษา ปริญญาตรี จำนวน 156 คน คิดเป็นร้อยละ 39.0 ระดับการศึกษาอื่น ๆ คือ ไม่ได้รับการศึกษา จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 5.7 ระดับประถมศึกษา จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 5.5 ระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 2.8 และระดับการศึกษา อนุปริญญา จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.3 ตามลำดับ

ตาราง 17 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอาชีพ

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพ		
1) นักเรียน/นักศึกษา	162	40.5
2) พนักงานเอกชน	48	12.0
3) รับราชการ	61	15.3
4) เกษตรกร	5	1.3
5) ธุรกิจส่วนตัว	87	21.7
6) อื่น ๆ	37	9.2
รวม	400	100

จากตาราง 17 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นนักเรียน/นักศึกษา จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 40.5 รองลงมาได้แก่ ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 21.7 รับราชการ จำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ 15.3 พนักงานเอกชน จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 12.0 อาชีพอื่น ๆ เช่น แม่บ้าน รับจ้างทั่วไป จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 9.2 และเกษตรกร จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.3 ตามลำดับ

ตาราง 18 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
รายได้		
1) ไม่เกิน 15,000	186	46.5
2) 15,001-20,000	93	23.3
3) 20,001-30,000	65	16.3
4) 30,001-40,000	35	8.7
5) 40,001-50,000	13	3.2
6) มากกว่า 50,001	8	2.0
รวม	400	100

จากตาราง 18 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน 15,000 บาท จำนวน 186 คน คิดเป็นร้อยละ 46.5 รองลงมาได้แก่ 15,001-20,000 บาท จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 23.3 20,001-30,000 บาท จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 16.3 30,001-40,000 บาท จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 8.7 40,001-50,000 บาทจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 3.2 และมากกว่า 50,001 บาท จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2.0 ตามลำดับ

ตาราง 19 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามภูมิภาค

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ภูมิภาค		
1) ภาคเหนือ	343	85.8
2) ภาคกลาง	22	5.5
3) ภาคตะวันออก	2	0.5
4) ภาคตะวันตก	22	5.5
5) ภาคใต้	2	0.5
6) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	9	2.2
รวม	400	100

จากตาราง 19 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ที่ภาคเหนือ จำนวน 343 คน คิดเป็นร้อยละ 85.8 รองลงมาได้แก่ ภาคกลางและภาคตะวันตก จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 5.5 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 2.2 ตามลำดับ

ตาราง 20 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามจำนวนการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศต่อปี

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
การเดินทางภายในประเทศต่อปี		
1) 1-5 ครั้ง	310	77.5
2) 6-10 ครั้ง	67	16.8
3) 11-15 ครั้ง	6	1.5
4) 16-20 ครั้ง	10	2.5
5) 21-25 ครั้ง	4	1
6) 26-30 ครั้ง	3	0.7
รวม	400	100

จากตาราง 20 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศตั้งแต่ 1-5 ครั้งต่อปี จำนวน 310 คน คิดเป็นร้อยละ 77.5 รองลงมาได้แก่ 6-10 ปี จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 16.8 และ 16-20 ปี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5

ตาราง 21 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามชุมชนในเขตจังหวัดภาคเหนือที่เคยเดินทางท่องเที่ยว

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ชุมชนในเขตภาคเหนือ		
1) จังหวัดเชียงราย	113	28.4
2) จังหวัดเชียงใหม่	315	79
3) จังหวัดพะเยา	39	9.9
4) จังหวัดเพชรบูรณ์	62	15.6
5) จังหวัดแม่ฮ่องสอน	39	10
6) จังหวัดพิษณุโลก	125	31.3
7) จังหวัดตาก	115	28.8
8) จังหวัดลำปาง	64	16.1
9) จังหวัดน่าน	45	11.4
10) จังหวัดแพร่	21	5.3
11) จังหวัดสุโขทัย	63	15.8
12) จังหวัดลำพูน	25	6.3
13) จังหวัดพิจิตร	61	15.3

จากตาราง 21 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มากเดินทางท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือ คือ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 315 คน คิดเป็นร้อยละ 79 รองลงมา ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 31.3 และ จังหวัดตาก จำนวน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 28.8 ตามลำดับ

ตาราง 22 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะการเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ลักษณะของการเดินทาง		
1) เดินทางตามลำพัง	49	12.3
2) เดินทางกับกลุ่มเพื่อน	142	35.5
3) เดินทางกับครอบครัวและญาติ	179	44.8
4) เดินทางกับบริษัท/หน่วยงาน	15	3.7
5) อื่น ๆ	15	3.7
รวม	400	100

จากตาราง 22 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เดินทางกับครอบครัวและญาติ จำนวน 179 คน คิดเป็นร้อยละ 44.8 รองลงมาได้แก่ เดินทางกับกลุ่มเพื่อน จำนวน 142 คน คิดเป็นร้อยละ 35.5 เดินทางตามลำพัง จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 12.3 ตามลำดับ

ตาราง 23 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามช่วงเวลาการเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ช่วงเวลาในการเดินทาง		
1) ช่วงวันธรรมดา จันทร์-ศุกร์	112	28.0
2) ช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ เสาร์-อาทิตย์	125	31.3
3) วันหยุดเทศกาลที่ติดต่อกัน	144	36.0
4) อื่น ๆ	19	4.7
รวม	400	100

จากตาราง 23 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เดินทางช่วงวันหยุดเทศกาลที่ติดต่อกัน จำนวน 144 คน คิดเป็นร้อยละ 36.0 รองลงมาได้แก่ ช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ เสาร์-อาทิตย์ จำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 31.3 ช่วงวันธรรมดา จันทร์-ศุกร์ จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 28.0 ตามลำดับ

ตาราง 24 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามความถี่ในการเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ความถี่ในการเดินทาง		
1) น้อยกว่า 3 เดือน/1 ครั้ง	221	55.2
2) 3-4 เดือน/1 ครั้ง	38	9.5
3) 5-6 เดือน/1 ครั้ง	54	13.5
4) มากกว่า 6 เดือน/1 ครั้ง	70	17.5
5) อื่น ๆ	17	4.3
รวม	400	100

จากตาราง 24 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความถี่ในการเดินทางน้อยกว่า 3 เดือน/1 ครั้ง จำนวน 221 คน คิดเป็นร้อยละ 55.2 รองลงมาได้แก่ มากกว่า 6 เดือน/1 ครั้ง จำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 17.5 5-6 เดือน/1 ครั้ง จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 13.5 ตามลำดับ

ตาราง 25 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามพาหนะที่ใช้เดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง		
1) รถยนต์ส่วนตัว	305	76.3
2) รถโดยสารสาธารณะ	35	8.7
3) รถบัสหรือรถตู้บริษัทนำเที่ยว	12	3.0
4) รถเช่าเหมาเอง	9	2.3
5) รถจักรยานยนต์ส่วนตัว	20	5.0
6) อื่น ๆ	19	4.7
รวม	400	100

จากตาราง 25 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว จำนวน 305 คน คิดเป็นร้อยละ 76.3 รองลงมาได้แก่ รถโดยสารสาธารณะ จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 8.7 รถจักรยานยนต์ส่วนตัว จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 ตามลำดับ

ตาราง 26 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง		
1) ต่ำกว่า 2,000 บาท	97	24.3
2) 2,001-3,000 บาท	87	21.7
3) 3,001-4,000 บาท	126	31.5
4) 4,001-5,000 บาท	64	16.0
5) มากกว่า 5,000 บาท ขึ้นไป	26	6.5
รวม	400	100

จากตาราง 26 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทาง 3,001-4,000 บาท จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 31.5 รองลงมาได้แก่ ต่ำกว่า 2,000 บาท จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 24.3 2,001-3,000 บาท จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 21.7 ตามลำดับ

ตาราง 27 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามวัตถุประสงค์การเดินทาง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
วัตถุประสงค์ของการเดินทาง		
1) เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ	325	81.3
2) เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์	34	8.5
3) เพื่อใช้เวลาว่างกับบุคคลในครอบครัว	132	33.0
4) เพื่อสัมผัสวิถีชีวิตชุมชน	46	11.5

ตาราง 27 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
5) เพื่อร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์ป่า	11	2.8
6) อื่น ๆ	12	3.0
รวม	560	140.1

จากตาราง 27 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ จำนวน 325 คน คิดเป็นร้อยละ 81.3 รองลงมาได้แก่ เพื่อใช้เวลาร่วมกับบุคคลในครอบครัว จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 33.0 เพื่อสัมผัสวิถีชีวิตชุมชน จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 11.5 ตามลำดับ

ตาราง 28 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสื่อที่รู้จัก

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
สื่อ		
1) โทรทัศน์	39	9.8
2) เว็บไซต์	89	22.3
3) เฟสบุ๊ก	258	64.5
4) อินสตาแกรม	90	22.5
5) ไลน์	20	5.0
6) ยูทูบ	139	34.8
7) หนังสือ/นิตยสาร	9	2.3
8) เพื่อน/ญาติ/ครูรู้จักแนะนำ	83	20.8
9) โบชัวร์	6	1.5
10) ป้ายบอกทาง	3	0.8
11) หนังสือพิมพ์	4	1.0
12) อื่น ๆ	3	0.8
รวม	743	186.1

จากตาราง 28 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รู้จักแหล่งท่องเที่ยวจากเฟสบุ๊ก จำนวน 258 คน คิดเป็นร้อยละ 64.5 รองลงมาได้แก่ ยูทูป จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 34.8 อินสตาแกรม จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 ตามลำดับ

ตาราง 29 แสดงค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า	ระดับความสำคัญ		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ
ด้านการรู้คุณค่าและหวงแหนในทรัพยากร			
1) การปรับปรุงแหล่งนันทนาการในพื้นที่ธรรมชาติมากเกินไป จะทำให้สูญเสียสภาพเดิมทางธรรมชาติ	4.35	0.81	มากที่สุด
2) การสื่อความหมาย เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว	4.39	0.71	มากที่สุด
3) ไม่ควรปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้สัมผัสธรรมชาติที่เป็นจริง	4.36	0.81	มากที่สุด
4) การทิ้งขยะไว้ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม	4.48	0.77	มากที่สุด
5) จัดให้มีเจ้าหน้าที่ดูแลและรักษาสถานที่ให้เพียงพอ เพื่อช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว	4.44	0.78	มากที่สุด
รวม	4.40	0.63	มากที่สุด
ด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน			
1) การปล่อยให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ฟื้นตัวบ้าง ไม่ควรเปิดให้ใช้ประโยชน์ตลอดทั้งปี	4.35	0.77	มากที่สุด
2) ป่าเป็นทรัพยากรที่ควรใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าและฟื้นฟูไม่ให้เกิดเสื่อมสภาพลง	4.42	0.77	มากที่สุด
3) ไม่ควรขีดเขียนลงบนบริเวณใด ๆ ของทรัพยากรการท่องเที่ยว	4.37	0.82	มากที่สุด
4) ควรศึกษาและประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหายั่งยืน	4.41	0.77	มากที่สุด
รวม	4.38	0.66	มากที่สุด

ตาราง 29 (ต่อ)

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวกี่ยวกับการ ท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า	ระดับความสำคัญ		
	\bar{X}	S.D.	ระดับ
ด้านการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากร			
1) ควรประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในแหล่งท่องเที่ยว อย่างระมัดระวัง เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากร การท่องเที่ยว	4.29	0.85	มากที่สุด
2) ควรปล่อยให้เจ้าหน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรเป็น ของเจ้าหน้าที่ที่ดูแลพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น	3.90	1.17	มาก
3) ควรมีการศึกษาและสำรวจเพื่อจะได้พบทรัพยากร การท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น	4.23	0.96	มากที่สุด
รวม	4.13	0.75	มาก
ด้านกฎระเบียบข้อบังคับ			
1) ควรออกกฎหมายหรือข้อบังคับเพื่อคุ้มครอง ทรัพยากรการท่องเที่ยว	4.16	0.96	มาก
2) ทุกคนควรปฏิบัติตามระเบียบและข้อบังคับในแหล่ง ท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด	4.22	0.99	มากที่สุด
3) จำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาทรัพยากรการ ท่องเที่ยว	3.13	1.58	ปานกลาง
รวม	3.83	0.92	มาก
รวมทั้งหมด	4.18	0.74	มาก

จากตาราง 29 พบว่า ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.18$) (S.D.=0.74) โดยด้านการรู้คุณค่าและหวงแหนในทรัพยากรอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.40$) (S.D.=0.63) รองลงมาคือ ด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.38$) (S.D.=0.66) ด้านการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.13$) (S.D.=0.65) และด้านกฎระเบียบข้อบังคับอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.83$) (S.D.=0.92) ตามลำดับ โดยอธิบายแยกตามรายด้านได้ ดังนี้

ด้านการรู้คุณค่าและหวงแหนในทรัพยากร พบว่า การทิ้งขยะไว้ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.48$) (S.D.=0.77) รองลงมาคือ จัดให้มีเจ้าหน้าที่ดูแลและรักษาสถานที่ให้เพียงพอเพื่อช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.44$) (S.D.=0.78) และการสื่อความหมายให้นักท่องเที่ยว

เข้าใจคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.39$) (S.D.=0.71) ตามลำดับ

ด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน พบว่า ป่าเป็นทรัพยากรที่ควรใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าและฟื้นฟูไม่ให้เกิดเสื่อมสภาพลงอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.42$) (S.D.=0.77) รองลงมาคือ ควรศึกษาและประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.41$) (S.D.=0.77) และไม่ควรถัดเขียนลงบนบริเวณใด ๆ ของทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.37$) (S.D.=0.82) ตามลำดับ

ด้านการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากร พบว่า ควรประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในแหล่งท่องเที่ยวอย่างระมัดระวัง เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.29$) (S.D.=0.85) รองลงมาคือ ควรมีการศึกษาและสำรวจเพื่อจะได้พบทรัพยากรการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.23$) (S.D.=0.96) และควรปล่อยให้เจ้าหน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรเป็นของเจ้าหน้าที่ที่ดูแลพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเท่านั้นอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=3.90$) (S.D.=1.17) ตามลำดับ

ด้านกฎระเบียบข้อบังคับ พบว่า ทุกคนควรปฏิบัติตามระเบียบและข้อบังคับในแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัดอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.22$) (S.D.=0.99) รองลงมาคือ ควรออกกฎหมายหรือข้อบังคับเพื่อคุ้มครองทรัพยากรการท่องเที่ยวในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.16$) (S.D.=0.96) และจำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.13$) (S.D.=1.58) ตามลำดับ

จากการศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า พบผลการศึกษาวิจัยตามสมมติฐาน ดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 1 ข้อมูลด้านประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ รายได้ ภูมิลำเนา ที่แตกต่างกัน เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าได้ผลจากการศึกษา ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างเพศ

ตาราง 30 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเพศกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า

เพศ	n	\bar{X}	S.D.	t	df	Sig.
ชาย	168	4.21	0.53	1.245	366	0.214
หญิง	200	4.14	0.58			

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 30 พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม่แตกต่างกัน ($t=1.245$, $Sig=0.214$) แสดงว่า เพศแตกต่างกันไม่มีผลต่อระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า

2. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างอายุ

ตาราง 31 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอายุกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	4.597	5	0.919	3.098	.009
ภายในกลุ่ม	116.931	394	0.297		
รวม	121.528	399			

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 31 พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าแตกต่างกัน ($F=3.098$, $Sig=0.009$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดังนั้น เพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างระหว่างความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่ากับอายุที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยจึงได้ทำการทดสอบต่อโดยใช้วิธีการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference) ปรากฏผลดังตาราง 32

ตาราง 32 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า จำแนกตามอายุ

อายุ	อายุ					
	< 20 ปี	20-29 ปี	30-39 ปี	40-49 ปี	50-59 ปี	≥ 60 ปี
< 20 ปี	-	.05352	-.02842	.33481*	.04227	-.11652
20-29 ปี		-	-.08194	.28128*	-.01125	-.17005
30-39 ปี			-	.36322*	.07069	-.08811
40-49 ปี				-	-.29253*	-.45133
50-59 ปี					-	-.15880
≥ 60 ปี						-

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 32 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า จำแนกตามอายุเป็นรายคู่ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างสถานภาพ

ตาราง 33 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างสถานภาพกับความคิดเห็น
เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการ ท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	.255	2	0.127	0.417	.659
ภายในกลุ่ม	121.273	397	0.305		
รวม	121.528	399			

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 33 พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีสถานภาพต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม่แตกต่างกัน ($F=0.417$, $Sig=0.659$) แสดงว่า สถานภาพต่างกันไม่มีผลต่อระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า

4. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษา

ตาราง 34 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษากับความ
คิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการ ท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	5.271	5	1.054	3.573	.004
ภายในกลุ่ม	116.257	394	.295		
รวม	121.528	399			

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 34 พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าแตกต่างกัน ($F=3.573$, $Sig=.004$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดังนั้น เพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างระหว่างความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่ากับระดับการศึกษาที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยจึงได้ทำการทดสอบต่อโดยใช้วิธีการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference) ปรากฏผลดังตาราง 35

ตาราง 35 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	ระดับการศึกษา					
	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา/ ปวช.	อนุปริญญา	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี	อื่น ๆ
ประถมศึกษา	-	.04856	.04568	.01418	.14356	.51510*
มัธยมศึกษา/ปวช.		-	-.00287	-.03438	.09501	.46655*
อนุปริญญา			-	-.03151	.09788	.46942
ปริญญาตรี				-	.12939	.50093*
สูงกว่าปริญญาตรี					-	.37154
อื่น ๆ						-

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 35 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า จำแนกตามระดับการศึกษาเป็นรายคู่ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างอาชีพ

ตาราง 36 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างอาชีพกับความคิดเห็น
เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการ ท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	4.032	5	.806	2.704	.020
ภายในกลุ่ม	117.496	394	.298		
รวม	121.528	399			

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 36 พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีอาชีพต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม่แตกต่างกัน ($F=2.704$, $Sig=.020$) แสดงว่า อาชีพต่างกันไม่มีผลต่อระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า

6. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างรายได้

ตาราง 37 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างรายได้กับความคิดเห็น
เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการ ท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	1.464	5	.293	.961	.442
ภายในกลุ่ม	120.064	394	.305		
รวม	121.528	399			

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 37 พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีรายได้ต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้แตกต่างกัน ($F=0.961$, $Sig=.442$) แสดงว่า รายได้ต่างกันไม่มีผลต่อระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า

7. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างลักษณะการเดินทาง

ตาราง 38 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างลักษณะการเดินทางกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	1.354	4	.338	1.112	.350
ภายในกลุ่ม	120.174	395	.304		
รวม	121.528	399			

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 38 พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีลักษณะการเดินทางต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้แตกต่างกัน ($F=1.112$, $Sig=.350$) แสดงว่า ลักษณะการเดินทางที่ต่างกันไม่มีผลต่อระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า

8. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างช่วงเวลาการเดินทาง

ตาราง 39 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างช่วงเวลาการเดินทางกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	9.802	3	3.267	11.580	.000
ภายในกลุ่ม	111.726	396	.282		
รวม	121.528	399			

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 39 พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีช่วงระยะเวลาการเดินทางต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าแตกต่างกัน ($F=11.580$, $Sig=.000$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดังนั้น เพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างระหว่างความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่ากับช่วงระยะเวลาการเดินทางที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยจึงได้ทำการทดสอบต่อโดยใช้วิธีการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference) ปรากฏผลดังตาราง 40

ตาราง 40 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า จำแนกตามช่วงระยะเวลาการเดินทาง

ช่วงระยะเวลาการเดินทาง	ช่วงระยะเวลาเดินทาง			
	ช่วงวันธรรมดา จันทร์-ศุกร์	ช่วงวันหยุด สัปดาห์เสาร์-อาทิตย์	วันหยุดเทศกาล ที่ติดต่อกัน	อื่น ๆ
ช่วงวันธรรมดา	-	-.34902*	-.32705*	-.03120
จันทร์-ศุกร์				
ช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์		-	.02197	.31782*
เสาร์-อาทิตย์				
วันหยุดเทศกาลที่ติดต่อกัน			-	.29585*
อื่น ๆ				-

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 40 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า จำแนกตามช่วงระยะเวลาการเดินทางเป็นรายคู่ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีช่วงระยะเวลาเดินทางแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 42 พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีพาหนะที่ใช้ในการเดินทางต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าแตกต่างกัน ($F=2.398$, $Sig=.037$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดังนั้น เพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่ากับพาหนะที่ใช้ในการเดินทางที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยจึงได้ทำการทดสอบต่อโดยใช้วิธีการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference) ปรากฏผลดังตาราง 43

ตาราง 43 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า จำแนกตามพาหนะที่ใช้ในการเดินทาง

พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง	พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง					
	รถยนต์ส่วนตัว	รถโดยสารสาธารณะ	รถบัสหรือรถตู้บริษัทนำเที่ยว	รถเช่าเหมา	รถจักรยานยนต์ส่วนตัว	อื่น ๆ
รถยนต์ส่วนตัว	-	-.10025	.03803	.10574	-.39245*	.10253
รถโดยสาร		-	.13828	.20599	-.29220	.20278
สาธารณะ			-	.06771	-.43049*	.06449
รถบัสหรือรถตู้บริษัทนำเที่ยว				-	-.49819*	-.00322
รถเช่าเหมา					-	.49498*
รถจักรยานยนต์ส่วนตัว						-
ส่วนตัว						
อื่น ๆ						

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 43 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า จำแนกตามพาหนะที่ใช้ในการเดินทางเป็นรายคู่ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีช่วงเวลาการเดินทางแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

11. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยว

ตาราง 44 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวกับความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า	SS	df	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	2.889	4	.722	2.405	.049
ภายในกลุ่ม	118.638	395	.300		
รวม	121.528	399			

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 44 พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าแตกต่างกัน ($F=2.405$, $Sig=.049$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดังนั้น เพื่อให้ทราบถึงความแตกต่างระหว่างความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่ากับค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวที่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้วิจัยจึงได้ทำการทดสอบต่อโดยใช้วิธีการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference) ปรากฏผลดังตาราง 45

ตาราง 45 แสดงผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับการ
ท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า จำแนกตามค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยว

ค่าใช้จ่ายในการ เดินทางท่องเที่ยว	ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยว				
	≤ 2,000 บาท	2,001– 3,000 บาท	3,001– 4,000 บาท	4,001– 5,000 บาท	≥ 5,000 บาท
≤ 2,000 บาท	-	-.09434	-.10958	-.06445	.22840
2,001–3,000 บาท		-	-.01523	.02990	.32274*
3,001–4,000 บาท			-	.04513	.33797*
4,001–5,000 บาท				-	.29284*
≥ 5,000 บาท					-

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 45 เมื่อทดสอบความแตกต่างของความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า จำแนกตามค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวเป็นรายคู่ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1, 2 และ 3 ประกอบด้วย สถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน การมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าและความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า ได้ข้อมูลที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

ประเด็นด้านศักยภาพของพื้นที่ พบว่า ชุมชนมีพื้นที่คาบเกี่ยวกับพื้นที่อนุรักษ์ โดยมีระยะห่างจากพื้นที่ชุมชนไปจนถึงพื้นที่อนุรักษ์จำนวน 3 กิโลเมตร หรือที่เรียกว่า เขตป่ากันชนจำนวน 10 ชุมชนโดยชุมชนในแต่ละแห่งจะมีสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชน การบริหารจัดการพื้นที่ชุมชนที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ในแต่ละแห่ง โดยสำหรับกลุ่มแรก พบว่า ชุมชนกลุ่มนี้เป็นชุมชนที่ได้รับการพัฒนาทางการท่องเที่ยวจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งมักจะเป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นในด้านของชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่โดยรอบของเขตพื้นที่อนุรักษ์ป่ากันชน และอาศัยธรรมชาติเป็นด้วยช่วยในด้านการท่องเที่ยว โดยกิจกรรมทางการท่องเที่ยว มักจะเป็นการเยี่ยมชมวิถีชีวิตความเป็นชนเผ่าและการศึกษาเส้นทางธรรมชาติ โดยมีการ

บริหารจัดการผ่านการรวมกลุ่มจัดตั้งคณะกรรมการของชุมชน กลุ่มที่สอง พบว่า เป็นกลุ่มชุมชนที่มีการอนุรักษ์ก่อนมีการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการป่า โดยรอบชุมชนเสื่อมโทรมทำให้เกิดภาวะแห้งแล้งจึงมีการรวมกลุ่มกันในชุมชนเพื่ออนุรักษ์ป่าหลังจากที่ทรัพยากรธรรมชาติฟื้นฟูแล้วจึงเริ่มสร้างรายได้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่อาศัยความเกื้อกูลกับธรรมชาติ การบริหารจัดการพื้นที่มีการจัดแบ่งเขตพื้นที่ในการอนุรักษ์ป่าอย่างเป็นสัดส่วน โดยเน้นการทำแนวกันไฟ การใช้ประโยชน์พื้นที่ทำกิน โดยอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนและการมีผู้นำที่เข้มแข็ง และกลุ่มที่สามเป็นกลุ่มชุมชนที่เน้นการอนุรักษ์ป่าเป็นหลัก โดยเป็นกลุ่มที่ทำกิจกรรมการอนุรักษ์เป็นหลัก โดยส่วนมากมักจะเป็นการศึกษาป่าชุมชนหรือเพื่อทัศนศึกษาของผู้ที่มีความสนใจเฉพาะในด้านการอนุรักษ์ป่า

ประเด็นด้านจิตสำนึกของชุมชน พบว่า ชุมชนทั้งสามกลุ่มซึ่งประกอบไปด้วย 1) ชุมชนบ้านถ้ำ 2) ชุมชนบ้านหัวทุ่ง 3) ชุมชนบ้านไร่กองขิง 4) ชุมชนบ้านโป่ง 5) ชุมชนบ้านบัว 6) ชุมชนป่าต้นน้ำพอง 7) ชุมชนหนองแม่เฒ่า 8) ชุมชนบ้านหัวยี่ 9) ชุมชนบ้านขอใต้ และ 10) ชุมชนบ้านหัวหวาด มีวิธีการสร้างและการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับคนในชุมชน โดยผ่านวิธีการ การสร้างการรับรู้ถึงความสำคัญของป่า การชี้ให้เห็นคุณค่า ความสำคัญ ความจำเป็น ที่จะต้องตระหนักถึงของการมีอยู่ของป่า การกระตุ้น การโน้มน้าว การชักนำให้นำไปปฏิบัติ การเชิญชวน การตอกย้ำให้มีความต่อเนื่องในความคิดและการปฏิบัติรวมไปถึงการเสริมสร้างให้จิตสำนึกมั่นคงแข็งแรง โดยในแต่ละชุมชนก็จะมีวิธีการสร้างจิตสำนึกที่คล้ายคลึงกันแต่ขั้นตอนของการดำเนินอาจจะไม่เหมือนกัน โดยทุกขั้นตอนต้องอาศัย คน ระบบและกลไกรวมไปถึงการสื่อสาร เป็นแรงพลังขับเคลื่อนจากจุดเริ่มต้นไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย โดยบางชุมชนอาจจะเริ่มจากผู้นำชุมชนปฏิบัติก่อนเพื่อเป็นตัวอย่าง ถ่ายทอดต่อให้กับคนในชุมชน ปลูกฝังให้กับเยาวชน โดยผ่านการจัดอบรม การร่วมมือกันแลกเปลี่ยนความรู้และช่วยกันแก้ไขปัญหา ซึ่งจากการวิเคราะห์เชิงสถิติเกี่ยวกับความรู้ ทัศนคติจากการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชุมชนมีความเข้าใจว่าป่ามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต และการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าที่แสดงให้เห็นถึงการมีจิตสำนึกร่วมทั้งในด้านการอนุรักษ์ป่า ด้านการมีส่วนร่วม และด้านการสนับสนุนและพัฒนา

ลักษณะของนักท่องเที่ยวที่ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม จำนวน 400 คน พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในด้านการรู้คุณค่าและห่วงแหนในทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่เดิมมากที่สุด รวมไปถึงการรู้จักการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืนและเข้าใจถึงการมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรและกฎระเบียบข้อบังคับ โดยปัจจัยด้านประชากรศาสตร์แสดงให้เห็นว่า เพศ สถานภาพ อาชีพ รายได้ ลักษณะการเดินทาง ความถี่ในการเดินทาง ไม่มี

ผลต่อความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า หากแต่ลักษณะความแตกต่างของอายุ ระดับการศึกษา ช่วงเวลาการเดินทาง พาหนะที่ใช้และค่าใช้จ่ายของแต่ละกลุ่มจะสะท้อนให้เห็นถึง ความแตกต่างของกลุ่มนักท่องเที่ยวในแต่ละช่วงอายุหรือการแบ่งกลุ่มตามหลักประชากรศาสตร์ที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์กับปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวกับรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งอย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวยังชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ป่ากันชนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ (ช่วงอายุระหว่าง 20-29 ปี) ซึ่งอาจทำให้เห็นว่าพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในวัยเดียวกันอาจจะมีแรงจูงใจในการเดินทางเหมือนกัน

เมื่อได้ข้อสรุปผู้วิจัยได้จัดทำ (ร่าง) ของรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในพื้นที่อนุรักษ์ ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะของพื้นที่ท่องเที่ยวเนื่องจากการที่ชุมชนอยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ซึ่งทำให้งิจกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่จึงเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการสร้างความรู้ด้านการอนุรักษ์และการกระตุ้นความรับผิดชอบต่อของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของจากทั้งชุมชน ผู้ประกอบการและตัวนักท่องเที่ยวเอง

2. ชุมชนควรมีลักษณะของการบริหารจัดการที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ร่วมกับหน่วยงานภายนอก เพื่อแสดงความคิดเห็นในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวและการจัดแบ่งพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน การเตรียมพร้อมในการบริหารจัดการที่ การวางแผนพัฒนาบุคลากร กิจกรรมในชุมชนต้องเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้ความรู้ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความตระหนักและจิตสำนึกที่ถูกต้องให้กับนักท่องเที่ยว การกำหนดแผนพัฒนาพื้นที่ที่มีนโยบายในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชัดเจนและการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่จำนวนนักท่องเที่ยวต่อครั้งต่อวัน

3. นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวจะต้องมีจะเป็นกลุ่มที่มีความชื่นชอบในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน ต้องการแสวงหากิจกรรมที่ให้ประสบการณ์ที่มีความหลากหลาย ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่เกิดจากการเรียนรู้ จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนและการมีจิตสำนึกต่อการรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว

4. กิจกรรม มีการให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวก่อนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การเตรียมตัว หรือคำแนะนำในการปฏิบัติตัวเมื่อเข้าไปในพื้นที่ การกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวได้รับข้อมูล สนใจ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ การจัดเส้นทางศึกษาธรรมชาติ

เมื่อได้ (ร่าง) ของรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์แล้ว ผู้วิจัยนำเสนอด้วยการประชุมกลุ่มย่อยที่ประกอบไปด้วยภาคส่วนสำคัญ ได้แก่ 1) บุคลากรในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีเกณฑ์ คือ เป็นเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวมาแล้วอย่างน้อย 1 ปี จำนวน 4 คน 2) ผู้ประกอบการภาคเอกชนที่เป็นหน่วยสนับสนุน หรือ เป็นภาคีเครือข่ายการทำงาน โดยใช้เกณฑ์ คือ เป็นเจ้าของกิจการหรือหัวหน้าหน่วยงานหรือผู้ที่ทำงานในหน่วยงานมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี จำนวน 3 คน และ 3) ผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการชุมชน ซึ่งใช้เกณฑ์ คือ เป็นแกนนำในการอนุรักษ์ป่าและการท่องเที่ยวในชุมชนมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี จำนวน 10 คน แต่เนื่องจากพื้นที่อันห่างไกล การเข้าถึงที่ค่อนข้างจำกัดทั้งการเดินทาง สัญญาณอินเทอร์เน็ตและสถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการจัดประชุมกลุ่มย่อยในพื้นที่แทน

ผลจากการระดมความคิดเห็นรายประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์ เป็นไปดังต่อไปนี้

1. ด้านพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว หากในชุมชนมีที่พักจะต้องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเหมาะสมกับธรรมชาติของพื้นที่ชุมชนซึ่งต้องอยู่ในเขตพื้นที่ที่ภาครัฐกำหนดขอบเขตไว้และไม่สร้างกระทบในการทำลายธรรมชาติ กิจกรรมในชุมชนต้องเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้ความรู้ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความตระหนักและจิตสำนึกที่ถูกต้องให้กับนักท่องเที่ยว การจัดทำแผนที่คู่มือแนะนำเที่ยว บ้ายสื่อความหมาย เพื่อให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวในเรื่องการอนุรักษ์และข้อมูลของทรัพยากรในชุมชน การจัดทำเส้นทางธรรมชาติ

2. ด้านการจัดการ มีการบริหารจัดการโดยมีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ร่วมกับหน่วยงานภายนอก เพื่อแสดงความคิดเห็นในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวและการจัดแบ่งพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งประกอบไปด้วยสิ่งบริการอำนวยความสะดวกเบื้องต้น จุดแนะนำ บริการข่าวสาร มุมนิทรรศการ มุมจำหน่ายอาหารเครื่องดื่ม สุขา ในลักษณะของการเป็นเจ้าบ้านที่ดี เป็นต้น การกำหนดแผนพัฒนาพื้นที่ที่มีนโยบายในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชัดเจน เช่น การจัดการขยะ สิ่งปฏิภูม มลพิษ และการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่จำนวนนักท่องเที่ยวต่อครั้งต่อวัน การพัฒนาเข้าสู่มาตรฐานความปกติใหม่ (New Normal) ที่มีความสอดคล้องกับความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) โดยกำหนดมาตรฐานการท่องเที่ยวที่มีความสอดคล้องกับนโยบายของทางภาครัฐและมาตรการของกระทรวงสาธารณสุข

3. ด้านการพัฒนาบุคลากร มีการวางแผนพัฒนาบุคลากร เช่น มัคคุเทศก์ที่มีความรู้ของชุมชนและการอนุรักษ์ การอ่านแผนที่ การนำเที่ยว การให้ความรู้การปฏิบัติตัวให้กับนักท่องเที่ยว

4. ด้านการตลาด ชุมชนจะต้องมีการวางแผนในเรื่องการรับนักท่องเที่ยวจะทำการรับเฉพาะที่ทำของล่วงหน้าเท่านั้น การควบคุมปริมาณของนักท่องเที่ยว การตรวจสอบที่มาของนักท่องเที่ยวว่ามาจากพื้นที่ควบคุมหรือพื้นที่เสี่ยงหรือไม่ มีการลงทะเบียน โดยไม่อนุญาตให้บุคคลที่ไม่มีรายชื่อเข้าร่วม ถึงแม้ว่าจะเดินทางมากับกลุ่มที่จองแล้วก็ตามเพื่อสอดคล้องกับมาตรฐานความปกติใหม่หลังโรคระบาดโควิด-19

5. ด้านนักท่องเที่ยวเองนั้นควรจะเป็นนักท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานความรู้ค่อนข้างดี มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนและมองหาความตื่นเต้นและแปลกใหม่ในสภาพป่าที่มีความห่างไกล การเดินทางเส้นทางธรรมชาติที่ลำบากในการเข้าถึง เป็นต้น มีจิตสำนึกในการรักษาคุณค่าและคุณภาพของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการเกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางการท่องเที่ยว มีความประทับใจในความสวยงาม ชาบซึ่งและมีความทรงจำที่ดีต่อทรัพยากรธรรมชาติ มีการเตรียมความพร้อมในการวางแผนการเดินทางท่องเที่ยวโดยมีการศึกษาข้อมูลในด้านการเดินทาง เส้นทางคมนาคม ความปลอดภัย รวมไปถึงการศึกษากฎระเบียบ การปฏิบัติตัวในขณะที่เดินทางท่องเที่ยว การเข้าร่วมกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวและรักในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าบ้าน มีความสนใจในการเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน รวมไปถึงการให้ความเคารพในวิถีชุมชนด้วย

ดังนั้น รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย มีลักษณะดังนี้

1. รูปแบบของชุมชนที่ได้รับการพัฒนาทางการท่องเที่ยว กลุ่มนักท่องเที่ยวของชุมชนที่มีการท่องเที่ยวอยู่แล้วนั้นจะเป็นนักท่องเที่ยวที่มาเพื่อการพักผ่อนหรือท่องเที่ยวในวันหยุด ไม่ว่าจะเป็กลุ่มของครอบครัว กลุ่มเพื่อน หรือแม้แต่เดินทางท่องเที่ยวคนเดียว จากวิกฤตโควิดที่ผ่านมามีทำให้เกิดผลกระทบด้านการท่องเที่ยวกับชุมชนในด้านของการปิดแหล่งท่องเที่ยวหรือมีการจำกัดนักท่องเที่ยวในการเข้าชม การปิดการให้บริการที่พักหรือแม้กระทั่งการยกเลิกกิจกรรมในการท่องเที่ยวในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งผลกระทบเหล่านี้มีผลกับการท่องเที่ยวชุมชนด้วย โดยเฉพาะชุมชนที่ใช้ในเรื่องของชาติพันธุ์เป็นตัวชูโรงในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว เพราะในช่วงที่มีการลือคาวาน์หลายชุมชนก็ไม่ได้เปิดให้บุคคลภายนอกเข้ามาในชุมชนตามมาตรการของทางภาครัฐและด้วยความสมัครใจเพื่อความปลอดภัยของชุมชนและด้วยตัวนักท่องเที่ยวเองที่ยังไม่กล้าเดินทาง ฉะนั้นชุมชนควรมีการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนเข้าสู่

มาตรฐานความปกติใหม่ (New Normal) ที่มีความสอดคล้องกับความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) โดยกำหนดมาตรฐานการท่องเที่ยวที่มีความสอดคล้องกับนโยบายของทางภาครัฐและมาตรการของกระทรวงสาธารณสุข

2. รูปแบบของชุมชนที่มีการอนุรักษ์ก่อนมีการพัฒนาการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวส่วนมากจะเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ เช่น ศึกษาพันธุ์ไม้ ศึกษาป่าชุมชน หรือการมาเพื่อทัศนศึกษาของนักเรียนนักศึกษา จากวิกฤตโควิดที่ผ่านมาทำให้เกิดผลกระทบด้านการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีการอนุรักษ์นั้นจะไม่ได้รับผลกระทบมากเท่าไรหรือนักเพราะเป็นนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มซึ่งไม่ได้มีผลกระทบกับการปิดการท่องเที่ยวหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนอยู่แล้วส่วนในด้านของทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนมีแหล่งธรรมชาติที่เป็นป่าชุมชน มีกิจกรรมที่ส่งเสริมในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติมากขึ้นซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาการมีจิตสำนึกของชุมชนและนักท่องเที่ยวที่มีมากขึ้น การเดินทางเพื่อประสบการณ์ความรู้ ไปยังที่สงบเรียบง่าย เรียนรู้วิถีชีวิต เป็นการเดินทางเพื่อชาร์จพลังชีวิต ใสใจสิ่งแวดล้อมมากขึ้น หลังวิกฤตโควิดที่ทำให้ทุกคนเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเพิ่มขึ้น ลักษณะของการเดินทางที่เปลี่ยนไปเป็นการเดินทางเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เช่น กลุ่มเพื่อนฝูง กลุ่มครอบครัว เป็นต้น เน้นเรียนรู้ทักษะในกลุ่มผู้เดินทางในทุกช่วงวัยซึ่งถือเป็นโอกาสที่ดีของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีในเรื่องของการอนุรักษ์ที่ทุกคนหันมาให้ความสำคัญมากขึ้น ทั้งนี้ชุมชนเองอาจจะต้องมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภายในชุมชนเองเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่จะเข้ามาหลังการระบาดได้คลี่คลายลงโดยการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่นั้นชุมชนจะต้องมีการวางแผนในเรื่องการรับนักท่องเที่ยว จะทำการรับเฉพาะที่ทำจางล่วงหน้าเท่านั้น การควบคุมปริมาณของนักท่องเที่ยว การตรวจสอบที่มาของนักท่องเที่ยวว่ามาจากพื้นที่ควบคุมหรือพื้นที่เสี่ยงหรือไม่ มีการลงทะเบียน โดยไม่อนุญาตให้บุคคลที่ไม่มีรายชื่อเข้าร่วม ถึงแม้ว่าจะเดินทางมากับกลุ่มที่จองแล้วก็ตาม การปรับรูปแบบการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะของชุมชนด้านการท่องเที่ยวให้แคบและกระชับ โดยมีการกำหนดและจำแนกพื้นที่เพื่อควบคุมกิจกรรมการท่องเที่ยวในภาวะที่อ่อนไหวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชน และการประเมินผลหลังจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวแล้วและต้องมีการเพิ่มเติมในส่วนของการประเมินด้านสุขภาวะ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยและความสบายใจ สำหรับชาวบ้านที่มีส่วนในการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการเตรียมตัวเพื่อเข้าสู่การท่องเที่ยววิถีใหม่ ส่วนในด้านของการอนุรักษ์นั้นก็ยังคงความเป็นกิจกรรมดั้งเดิมอยู่ทั้งการปลูกป่า ทำแนวกันไฟ ศึกษาเส้นทางธรรมชาติ โดยเพิ่มเติมกิจกรรมการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวก่อนจะเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนทั้งระเบียบ ข้อห้ามต่างๆ และสร้างจิตสำนึกเบื้องต้นให้กับนักท่องเที่ยว

3. รูปแบบของชุมชนที่เน้นการอนุรักษ์ กลุ่มนักท่องเที่ยวของชุมชนที่เน้นการอนุรักษ์ และมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นบ้างจากกลุ่มที่เป็นการศึกษาดูงาน ซึ่งสามารถที่จะปรับและวางแผน เพื่ออนาคตในการปรับให้มีการท่องเที่ยวได้ โดยการวางแผนทางด้านการจัดการทรัพยากรและ ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ การแบ่งโซนการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน การจำกัด จำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละวัน รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์นักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยว อื่นๆ ในชุมชนเพื่อเป็นการกระจายนักท่องเที่ยวไม่ให้อัด การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ารับการ อบรมวิชาชีพทางด้านการท่องเที่ยวเพิ่มเติม การส่งเสริมให้วิถีเกษตรชุมชนมาเป็นส่วนหนึ่ง ใน การท่องเที่ยวภายในชุมชน การตรวจสอบนักท่องเที่ยวไม่ให้นำเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เข้ามา ใน เขตพื้นที่ลานตั้งแคมป์ในกรณีที่ชุมชนมีพื้นที่กางเต็นท์ การจัดการสิ่งแวดล้อมและ อนุรักษ์บริการทางการท่องเที่ยว โดยการจัดทำการจองห้องพักอย่างเป็นระบบ กรณีโฮมสเตย์ การเพิ่มห้องสุขาเพิ่มเติมบริเวณลานกางเต็นท์โดยอาจจะใช้เป็นห้องสุขาเคลื่อนที่ การพัฒนา สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น ป้ายสื่อความหมาย มีการจัด ระเบียบสำหรับการจอดรถเพื่อให้เกิดการจราจรที่เป็นระเบียบภายในชุมชน การบริหารจัดการ ชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครชุมชนเพื่อเฝ้าระวังเกี่ยวกับความปลอดภัยและเหตุการณ์ ร้ายแรงต่าง ๆ รวมไปถึงการส่งเสริมให้ประชาชนภายในชุมชนเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มงาน ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับท่องเที่ยวและการส่งเสริมความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ องค์กร ท้องถิ่นและประชาชนในชุมชน การประชาสัมพันธ์ชุมชน โดยส่งเสริมให้มีการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ในด้านอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น ในอินเทอร์เน็ต เพิ่มความน่าสนใจของแหล่ง ท่องเที่ยวโดยมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากในช่วงวันหยุดเทศกาล

บทที่ 5

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย” ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน การมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า เพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์

1. สรุปผลการการศึกษา
2. อภิปรายผลการศึกษา
3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชนพบว่า พบว่ามีชุมชนที่มีพื้นที่คาบเกี่ยวกับพื้นที่อนุรักษ์ โดยมีระยะห่างจากพื้นที่ชุมชนไปจนถึงพื้นที่อนุรักษ์จำนวน 3 กิโลเมตร เรียกว่า เขตป่ากันชน จำนวน 10 แห่ง โดยสามารถแบ่งชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ป่ากันชนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ชุมชนที่ได้รับการพัฒนาทางการท่องเที่ยว กลุ่มที่ 2 ชุมชนที่มีการอนุรักษ์ก่อนมีการพัฒนาการท่องเที่ยว และ กลุ่มที่ 3 ชุมชนที่เน้นการอนุรักษ์ ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นกิจกรรมที่เน้นการสร้างความรู้ในการอนุรักษ์ การกระตุ้นความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของจากทั้งชุมชน ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว การบริหารจัดการมีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดแบ่งพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน อีกทั้งยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการในการดูแลด้านการอนุรักษ์ป่าและพัฒนาการท่องเที่ยวระหว่างชุมชนและหน่วยงานภายนอกที่ให้การสนับสนุน

ส่วนการศึกษาในเรื่องการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า พบว่า ชุมชนมีวิธีการสร้างและการปลูกฝังจิตสำนึกให้กับคนในชุมชน โดยผ่านวิธีการ การสร้างการรับรู้ถึงความสำคัญของป่า การชี้ให้เห็นคุณค่า ความสำคัญ ความจำเป็น ที่จะต้องตระหนักถึงของการมีอยู่ของป่า การกระตุ้น การโน้มน้าว การชักนำให้นำไปปฏิบัติ การเชิญชวน การตอกย้ำให้

มีความต่อเนื่องในความคิดและการปฏิบัติรวมไปถึงการเสริมสร้างให้จิตสำนึกมั่นคงแข็งแรง โดยในแต่ละชุมชนก็จะมีการสร้างจิตสำนึกที่คล้ายคลึงกันแต่ขั้นตอนของการดำเนินอาจจะไม่เหมือนกัน โดยทุกขั้นตอนต้องอาศัย คน ระบบและกลไกรวมไปถึงการสื่อสาร เป็นแรงพลังขับเคลื่อนจากจุดเริ่มต้นไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย โดยบางชุมชนอาจจะเริ่มจากผู้นำชุมชนปฏิบัติก่อนเพื่อเป็นตัวอย่าง ถ่ายทอดต่อให้กับคนในชุมชน ปลุกฝังให้กับเยาวชน โดยผ่านการจัดอบรม การร่วมมือกันแลกเปลี่ยนความรู้และช่วยกันแก้ไขปัญหา และจากการเก็บข้อมูลเชิงสถิติจากผู้นำชุมชน คณะกรรมการและประชาชนในชุมชนจำนวนทั้งสิ้น 107 คน พบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วดำรงตำแหน่งผู้นำชุมชนมากที่สุดจำนวนร้อยละ 36.4 รองลงมาเป็น คณะกรรมการพัฒนาระดับชุมชนและเป็นสมาชิกชมรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ดังนั้นจะเห็นว่าส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีตำแหน่งภายในชุมชนและเป็นสมาชิกที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมากกว่ากลุ่มที่ไม่มีตำแหน่ง ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอาชีพด้านการท่องเที่ยวโดยส่วนใหญ่เป็น เจ้าหน้าที่หรือผู้นำชุมชนมากที่สุด และมีอาชีพรอง เช่น การทำโฮมสเตย์ โดยจะเห็นว่ากลุ่มประชาชนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอาชีพด้านการท่องเที่ยว โดยความคิดเห็นของประชาชนภายในชุมชนที่มีต่อความรู้ ทักษะ ทักษะ การใช้ประโยชน์จากป่า พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้ ทักษะ การใช้ประโยชน์จากป่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยรู้ว่าป่ามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ป่าช่วยในการอนุรักษ์ดินอยู่ในระดับมากที่สุดและป่าเป็นแหล่งพักพิงและที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าอยู่ในระดับมากที่สุด และในด้านการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า พบว่า การมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการอนุรักษ์ป่าอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากและด้านการสนับสนุนและพัฒนาอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ โดยอธิบายแยกตามรายด้านได้ ดังนี้

ด้านการอนุรักษ์ป่า พบว่า ป่าเป็นแหล่งที่มาของวัตถุดิบต่างๆในการดำรงชีวิตฉะนั้นต้องช่วยกันอนุรักษ์ไว้เพื่อประโยชน์ส่วนรวมอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ การมีผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชนในการใช้ผลผลิตจากป่าเพื่อดำรงชีพช่วยให้ทุกคนร่วมใจในการอนุรักษ์ป่าอยู่ในระดับมากที่สุดและผู้นำชุมชนมีความสามารถในการรักษากฎระเบียบต่างๆของชุมชนเพื่อรักษาธรรมชาติของป่าอยู่ในระดับมากที่สุด

ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูสภาพป่าให้ดีขึ้นอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ มีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบและบทลงโทษในการใช้ประโยชน์ร่วมกันของป่าอยู่ในระดับมากที่สุดและมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในการบำรุงรักษาป่าอยู่ในระดับมาก

ด้านการสนับสนุนและพัฒนา พบว่า มีการปลูกฝังให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกและความคิดรวมนั้นในการพัฒนาป่าอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ มีการจัดทำประชาคมหมู่บ้านเพื่อร่วมการพัฒนาผืนป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์อยู่ในระดับมากที่สุดและมีการประชาสัมพันธ์ด้วยการติดตั้งป้ายประกาศให้รู้เห็นถึงคุณค่าของป่าเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงความสำคัญของป่าอยู่ในระดับมากที่สุด

การศึกษาในเรื่อง ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า พบว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีภูมิลำเนาอยู่ที่ทางภาคเหนือ โดยการเดินทางของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางกับครอบครัวและญาติ รองลงมาเป็นกลุ่มเพื่อน การเดินทางส่วนใหญ่ใช้รถยนต์ส่วนตัว รองลงมาเป็นรถโดยสารสาธารณะ จำนวนความถี่ในการเดินทางน้อยกว่า 3 เดือน/1 ครั้ง ส่วนใหญ่จะมาในช่วงวันหยุดเทศกาลที่ติดต่อกัน รองลงมาจะมาในช่วงสุดสัปดาห์ เสาร์-อาทิตย์ ซึ่งข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ได้เฟสบุ๊ค ยูทูบ ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะอยู่ที่ 3,001-4,000 บาท โดยที่ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการรู้คุณค่าและห่วงแหนในทรัพยากรอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืนอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรอยู่ในระดับมากและด้านกฎระเบียบข้อบังคับอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ โดยอธิบายแยกตามรายด้านได้ ดังนี้

ด้านการรู้คุณค่าและห่วงแหนในทรัพยากร พบว่า การทิ้งขยะไว้ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ จัดให้มีเจ้าหน้าที่ดูแลและรักษาสถานที่ให้เพียงพอเพื่อช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในระดับมากที่สุด และการสื่อความหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด

ด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน พบว่า ป่าเป็นทรัพยากรที่ควรใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าและฟื้นฟูไม่ให้เกิดเสื่อมสภาพลงอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือควรศึกษาและประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนอยู่ในระดับมากที่สุด และไม่ควรถัดเขียนลงบนบริเวณ ไต ๆ ของทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด

ด้านการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากร พบว่า ควรประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในแหล่งท่องเที่ยวอย่างระมัดระวัง เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ควรมีการศึกษาและสำรวจเพื่อจะได้พบทรัพยากรการท่องเที่ยวเพิ่ม

ขึ้นอยู่กับระดับมากที่สุด และควรปล่อยให้เจ้าหน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรเป็นของเจ้าหน้าที่ที่ดูแลพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเท่านั้นอยู่ในระดับมาก

ด้านกฎระเบียบข้อบังคับ พบว่า ทุกคนควรปฏิบัติตามระเบียบและข้อบังคับในแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัดอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ควรออกกฎหมายหรือข้อบังคับเพื่อคุ้มครองทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากและไม่จำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวในระดับปานกลาง

สรุปผลจากการศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า พบว่า เพศ สถานภาพ อาชีพ รายได้ ลักษณะการเดินทาง ความถี่ในการเดินทาง เป็นปัจจัยที่ส่งผลความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าที่ไม่แตกต่างกัน ส่วนนักท่องเที่ยวที่มีอายุ ระดับการศึกษา ช่วงเวลาการเดินทาง พาหนะที่ใช้ในการเดินทางค่าใช้จ่ายต่างกันมีความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยปัจจัยด้านการรู้คุณค่าและห่วงแหนในทรัพยากร ด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ด้านการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรและด้านกฎระเบียบข้อบังคับ

สรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 การเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์ ผลจากการระดมความคิดเห็นรายประเด็นพบว่า

1. ด้านพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว หากในชุมชนมีที่พักจะต้องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเหมาะสมกับธรรมชาติของพื้นที่ชุมชนซึ่งต้องอยู่ในเขตพื้นที่ที่ภาครัฐกำหนดขอบเขตไว้และไม่สร้างกระทบในการทำลายธรรมชาติ กิจกรรมในชุมชนต้องเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้ความรู้ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความตระหนักและจิตสำนึกที่ถูกต้องให้กับนักท่องเที่ยว การจัดทำแผนที่คู่มือนำเที่ยว บ้ายสื่อความหมาย เพื่อให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวในเรื่องการอนุรักษ์และข้อมูลของทรัพยากรในชุมชน การจัดทำเส้นทางธรรมชาติ

2. ด้านการจัดการ มีการบริหารจัดการโดยมีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ร่วมกับหน่วยงานภายนอก เพื่อแสดงความคิดเห็นในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวและการจัดแบ่งพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งประกอบไปด้วย สิ่งบริการอำนวยความสะดวกเบื้องต้น จุดแนะนำ บริการข่าวสาร มุมนิทรรศการ มุมจำหน่ายอาหารเครื่องดื่ม สุขา ในลักษณะของการเป็นเจ้าของที่ดี เป็นต้น การกำหนดแผนพัฒนาพื้นที่ที่มีนโยบายในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชัดเจน เช่น การจัดการขยะ สิ่งปฏิภูล มลพิษ และการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่จำนวนนักท่องเที่ยว

ต่อครั้งต่อวัน การพัฒนาเข้าสู่มาตรฐานความปกติใหม่ (New Normal) ที่มีความสอดคล้องกับความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) โดยกำหนดมาตรฐานการท่องเที่ยวที่มีความสอดคล้องกับนโยบายของทางภาครัฐและมาตรการของกระทรวงสาธารณสุข

3. ด้านการพัฒนาบุคลากร มีการวางแผนพัฒนาบุคลากร เช่น มัคคุเทศก์ที่มีความรู้ของชุมชนและการอนุรักษ์ การอ่านแผนที่ การนำเที่ยว การให้ความรู้การปฏิบัติตัวให้กับนักท่องเที่ยว

4. ด้านการตลาด ชุมชนจะต้องมีการวางแผนในเรื่องการรับนักท่องเที่ยวจะทำการรับเฉพาะที่ทำของล่วงหน้าเท่านั้น การควบคุมปริมาณของนักท่องเที่ยว การตรวจสอบที่มาของนักท่องเที่ยวว่ามาจากพื้นที่ควบคุมหรือพื้นที่เสี่ยงหรือไม่ มีการลงทะเบียน โดยไม่อนุญาตให้บุคคลที่ไม่มีรายชื่อเข้าร่วม ถึงแม้ว่าจะเดินทางมากับกลุ่มที่จองแล้วก็ตามเพื่อสอดคล้องกับมาตรฐานความปกติใหม่หลังโรคระบาดโควิด-19

5. ด้านนักท่องเที่ยวเองนั้นควรจะเป็นนักท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานความรู้ค่อนข้างดี มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนและมองหาความตื่นเต้นและแปลกใหม่ในสภาพป่าที่มีความห่างไกล การเดินทางเส้นทางธรรมชาติที่ลำบากในการเข้าถึง เป็นต้น มีจิตสำนึกในการรักษาคุณค่าและคุณภาพของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการเกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางการท่องเที่ยว มีความประทับใจในความสวยงาม ชาบซึ่งและมีความทรงจำที่ดีต่อทรัพยากรธรรมชาติ มีการเตรียมความพร้อมในการวางแผนการเดินทางท่องเที่ยวโดยมีการศึกษาข้อมูลในด้านการเดินทาง เส้นทางคมนาคม ความปลอดภัย รวมไปถึงการศึกษากฎระเบียบ การปฏิบัติตัวในขณะที่เดินทางท่องเที่ยว การเข้าร่วมกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวและรักในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าบ้าน มีความสนใจในการเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน รวมไปถึงการให้ความเคารพในวิถีชุมชนด้วย

ดังนั้น รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย มีลักษณะดังนี้

1. รูปแบบของชุมชนที่ได้รับการพัฒนาทางการท่องเที่ยว กลุ่มนักท่องเที่ยวของชุมชนที่มีการท่องเที่ยวอยู่แล้วนั้นจะเป็นนักท่องเที่ยวที่มาเพื่อการพักผ่อนหรือท่องเที่ยวในวันหยุด ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มของครอบครัว กลุ่มเพื่อน หรือแม้แต่เดินทางท่องเที่ยวคนเดียว จากวิกฤตโควิดที่ผ่านมาทำให้เกิดผลกระทบด้านการท่องเที่ยวกับชุมชนในด้านของการปิดแหล่งท่องเที่ยวหรือมีการจำกัดนักท่องเที่ยวในการเข้าชม การปิดการให้บริการที่พักหรือแม้กระทั่งการยกเลิกกิจกรรมในการท่องเที่ยวในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งผลกระทบเหล่านี้มีผลกับการท่องเที่ยวชุมชนด้วย โดยเฉพาะชุมชนที่ใช้ในเรื่องของชาติพันธุ์เป็นตัวชูโรงในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว

เพราะในช่วงที่มีการล็อกดาวน์หลายๆชุมชนก็ไม่ได้เปิดให้บุคคลภายนอกเข้ามาในชุมชนตามมาตรการของทางภาครัฐและด้วยความสมัครใจเพื่อความปลอดภัยของชุมชนและด้วยตัวนักท่องเที่ยวเองที่ยังไม่กล้าเดินทาง ฉะนั้นชุมชนควรมีการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนเข้าสู่มาตรฐานความปกติใหม่ (New Normal) ที่มีความสอดคล้องกับความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) โดยกำหนดมาตรฐานการท่องเที่ยวที่มีความสอดคล้องกับนโยบายของทางภาครัฐและมาตรการของกระทรวงสาธารณสุข

2. รูปแบบของชุมชนที่มีการอนุรักษ์ก่อนมีการพัฒนาการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวส่วนมากจะเพื่อจุดประสงค์เฉพาะ เช่น ศึกษาพันธุ์ไม้ ศึกษาป่าชุมชน หรือการมาเพื่อทัศนศึกษาของนักเรียนนักศึกษา จากวิกฤตโควิดที่ผ่านมาทำให้เกิดผลกระทบด้านการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีการอนุรักษ์นั้นจะไม่ได้รับผลกระทบมากเท่าไรนักเพราะเป็นนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มซึ่งไม่ได้มีผลกระทบกับการปิดการท่องเที่ยวหรือกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนอยู่แล้วส่วนในด้านของทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนมีแหล่งธรรมชาติที่เป็นป่าชุมชน มีกิจกรรมที่ส่งเสริมในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติมากขึ้นซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาการมีจิตสำนึกของชุมชนและนักท่องเที่ยวที่มีมากขึ้น การเดินทางเพื่อประสบการณ์ความรู้ ไปยังที่สงบเรียบง่าย เรียนรู้วิถีชีวิต เป็นการเดินทางเพื่อชาร์จพลังชีวิต ใส่ใจสิ่งแวดล้อมมากขึ้น หลังวิกฤตโควิดที่ทำให้ทุกคนเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเพิ่มขึ้น ลักษณะของการเดินทางที่เปลี่ยนไปเป็นการเดินทางเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เช่น กลุ่มเพื่อนฝูง กลุ่มครอบครัว เป็นต้น เน้นเรียนรู้ทักษะในกลุ่มผู้เดินทางในทุกช่วงวัยซึ่งถือเป็นโอกาสที่ดีของแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีในเรื่องของการอนุรักษ์ที่ทุกคนหันมาให้ความสำคัญมากขึ้น ทั้งนี้ชุมชนเองอาจจะต้องมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภายในชุมชนเองเพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่จะเข้ามาหลังการระบาดได้คลี่คลายลงโดยการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนสู่มาตรฐานความปกติใหม่นั้นชุมชนจะต้องมีการวางแผนในเรื่องการรับนักท่องเที่ยว จะทำการรับเฉพาะที่ทำจองล่วงหน้าเท่านั้น การควบคุมปริมาณของนักท่องเที่ยว การตรวจสอบที่มาของนักท่องเที่ยวว่ามาจากพื้นที่ควบคุมหรือพื้นที่เสี่ยงหรือไม่ มีการลงทะเบียน โดยไม่อนุญาตให้บุคคลที่ไม่มีรายชื่อเข้าร่วม ถึงแม้ว่าจะเดินทางมากับกลุ่มที่จองแล้วก็ตาม การปรับรูปแบบการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะของชุมชนด้านการท่องเที่ยวให้แคบและกระชับ โดยมีการกำหนดและจำแนกพื้นที่เพื่อควบคุมกิจกรรมการท่องเที่ยวในภาวะที่อ่อนไหวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชน และการประเมินผลหลังจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวแล้วและต้องมีการเพิ่มเติมในส่วนของการประเมินด้านสุขภาวะ เพื่อให้เกิดความปลอดภัยและความสบายใจ สำหรับชาวบ้านที่มีส่วนในการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการเตรียมตัวเพื่อเข้าสู่การท่องเที่ยววิถีใหม่ ส่วน

ในด้านของการอนุรักษ์นั้นก็ยังคงความเป็นกิจกรรมดั้งเดิมอยู่ทั้งการปลูกป่า ทำแนวกันไฟ ศึกษาเส้นทางธรรมชาติ โดยเพิ่มเติมกิจกรรมการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวก่อนจะเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนทั้งระเบียบ ข้อห้ามต่างๆ และสร้างจิตสำนึกเบื้องต้นให้กับนักท่องเที่ยว

3. รูปแบบของชุมชนที่เน้นการอนุรักษ์ กลุ่มนักท่องเที่ยวของชุมชนที่เน้นการอนุรักษ์ และมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นบ้างจากกลุ่มที่เป็นการศึกษาดูงาน ซึ่งสามารถที่จะปรับและวางแผน เพื่ออนาคตในการปรับให้มีการท่องเที่ยวได้ โดยการวางแผนทางด้านการจัดการทรัพยากรและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวชุมชน ได้แก่ การแบ่งโซนการใช้ประโยชน์อย่างชัดเจน การจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละวัน รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์นักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆในชุมชนเพื่อเป็นการกระจายนักท่องเที่ยวไม่ให้อัด การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ารับการอบรมวิชาชีพทางการท่องเที่ยวเพิ่มเติม การส่งเสริมให้วิถีเกษตรชุมชนมาเป็นส่วนหนึ่งในการท่องเที่ยวภายในชุมชน การตรวจสอบนักท่องเที่ยวไม่ให้นำเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เข้ามาในเขตพื้นที่ลานตั้งแคมป์ในกรณีที่ชุมชนมีพื้นที่กางเต็นท์ การจัดการสิ่งแวดล้อมและความสะอาดและธุรกิจบริการทางการท่องเที่ยว โดยการจัดทำ การจองห้องพักอย่างเป็นระบบ กรณีโฮมสเตย์ การเพิ่มห้องสุขาเพิ่มเติมบริเวณลานกางเต็นท์โดยอาจจะใช้เป็นห้องสุขาเคลื่อนที่ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆเพิ่มมากขึ้น เช่น ป้ายสื่อความหมาย มีการจัดระเบียบสำหรับการจอดรถเพื่อให้เกิดการจราจรที่เป็นระเบียบภายในชุมชน การบริหารจัดการชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครชุมชนเพื่อเฝ้าระวังเกี่ยวกับความปลอดภัยและเหตุการณ์ร้ายแรงต่าง ๆ รวมไปถึงการส่งเสริมให้ประชาชนภายในชุมชนเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับท่องเที่ยวและการส่งเสริมความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ องค์กรท้องถิ่นและประชาชนในชุมชน การประชาสัมพันธ์ชุมชน โดยส่งเสริมให้มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ในด้านอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น ในอินเทอร์เน็ต เพิ่มความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวโดยมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากในช่วงวันหยุดเทศกาล

อภิปรายผล

1. จากการศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน พบว่า พบว่ามีชุมชนที่มีพื้นที่คาบเกี่ยวกับพื้นที่อนุรักษ์ โดยมีระยะห่างจากพื้นที่ชุมชนไปจนถึงพื้นที่อนุรักษ์จำนวน 3 กิโลเมตร เรียกว่า เขตป่ากันชน จำนวน 10 แห่ง โดยสามารถแบ่งชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ป่ากันชนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ชุมชนที่ได้รับการพัฒนาทางการท่องเที่ยว กลุ่มที่ 2 ชุมชนที่มีการอนุรักษ์ก่อนมีการพัฒนาการท่องเที่ยว และ กลุ่มที่ 3 ชุมชนที่เน้นการอนุรักษ์ ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ของชุมชนเป็นกิจกรรมที่เน้นการ

สร้างความรู้ในการอนุรักษ์ การกระตุ้นความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของจากทั้งชุมชน ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว การบริหารจัดการมีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดแบ่งพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน อีกทั้งยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการในการดูแลด้านการอนุรักษ์ป่าและพัฒนากการท่องเที่ยว ระหว่างชุมชนและหน่วยงานภายนอกที่ให้การสนับสนุน โดยสอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักอุทยานแห่งชาติ (2564) ที่มีการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านกิจกรรมแนวกันชน (Buffer area) เป็นบริเวณที่อยู่รอบอุทยานแห่งชาติ เช่น บริเวณรอยต่อระหว่างชุมชนกับเขตอุทยานแห่งชาติ เป็นบริเวณที่อยู่นอกเขตอุทยานแห่งชาติ แต่ส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของระบบนิเวศภายในอุทยานแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติจึงต้องมีกิจกรรมด้านชุมชนและการนำเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันแก้ไขกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่อุทยาน ซึ่งการกำหนดเขตอาจจะมีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่และสอดคล้องกับแนวคิดของ Bruce Mitchell ที่กล่าวถึง สิ่งที่เป็นหัวใจของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การใช้กระบวนการพัฒนาคนและศักยภาพของคนและชุมชนเพื่อการพัฒนา รวมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ โดยในส่วนเป้าหมายของการจัดการเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. การมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าซึ่งความคิดเห็นส่วนใหญ่ของประชาชนภายในชุมชนที่มีต่อความรู้ ทักษะคิด การใช้ประโยชน์จากป่า พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ ทักษะคิด การใช้ประโยชน์จากป่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยรู้ว่ามีมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ป่าช่วยในการอนุรักษ์ดินและป่าเป็นแหล่งพักพิงและที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า จากการศึกษา ความเข้าใจการใช้ประโยชน์จากป่าในระดับมากส่งผลต่อการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าที่ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านการอนุรักษ์ป่าอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากและด้านการสนับสนุนและพัฒนาอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างจิตสำนึกของ ญรัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน (2559) ว่า การเกิดจิตสำนึกเกิดจากการรับรู้ การเรียนรู้ การประเมินค่า จากสิ่งเร้าต่าง ๆ ประสบการณ์ จนเกิดเป็นความตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องนั้น ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดจิตสำนึก คือ การรับรู้ ทักษะคิด ประสบการณ์ และระยะเวลาในการรับรู้ ความถี่ ความต่อเนื่อง รวมไปถึงวิธีการสร้างและการปลูกฝังจิตสำนึกซึ่งจะต้องอาศัย บุคคล อาศัยระบบและกลไก และอาศัยการสื่อสาร เป็นพลังขับเคลื่อนจากจุดเริ่มต้นไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย และมีความสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของ ศรีเพ็ญ ดุรงค์เดช (2539) ที่กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนามี 3 รูปแบบ คือ การชักชวนให้เข้ามา

มีส่วนร่วม การเจรจาต่อรองและการจัดการวางแผนด้วยตนเอง ซึ่งแตกต่างจากงานของ สุชา วดี ชูเอน (2555) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษา ตำบลวังมะปราง อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในระดับต่ำ โดยเพศ สถานภาพในชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน การรับรู้ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน และความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าบริบทของชุมชนที่อยู่ในพื้นที่อนุรักษ์มีผลการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แตกต่างกัน

3. ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า พบว่า ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านความรู้คุณค่าและห่วงแหนในทรัพยากรอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืนอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรอยู่ในระดับมากและด้านกฎระเบียบข้อบังคับอยู่ในระดับมาก และจากปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ พบว่า เพศ สถานภาพ อาชีพ รายได้ ลักษณะการเดินทาง ความถี่ในการเดินทางเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม่แตกต่างกัน ส่วนนักท่องเที่ยวที่มีอายุ ระดับการศึกษา ช่วงเวลาการเดินทาง พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง ค่าใช้จ่าย ต่างกันมีปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พจนา ส่วนศรี (2546) เกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มี 6 รูปแบบ คือ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การเดินเที่ยวในหมู่บ้าน การร่วมกิจกรรมวิถีชีวิต การร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของชุมชน การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการศึกษาธรรมชาติ และองค์ประกอบของความสำเร็จในการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 4 ด้านด้วยกัน คือ 1) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม 2) องค์กรชุมชน 3) การจัดการ และ 4) การเรียนรู้ ซึ่งในส่วนของการเรียนรู้ที่ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบการจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือนและสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน อีกทั้งยังมีความสอดคล้องกับงานของ ปรีดี นุกุลสมปรารถนา (2559) ที่ศึกษาประสบการณ์ จิตสำนึกร่วมชุมชน และความผูกพัน ที่มีต่องานโดยพบว่าทั้งประสบการณ์และจิตสำนึกร่วมชุมชน เป็นส่วนที่เสริมกันให้เกิดความผูกพันต่อการจัดงานมหกรรม

4. การเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์ พบว่า

- 1) ด้านพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว หากในชุมชนมีที่พักจะต้องอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเหมาะสมกับธรรมชาติของพื้นที่ชุมชนซึ่งต้องอยู่ในเขตพื้นที่ที่ภาครัฐกำหนดขอบเขตไว้และไม่สร้างกระทบในการทำลายธรรมชาติ กิจกรรมในชุมชนต้องเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้ความรู้ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความตระหนักและจิตสำนึกที่ถูกต้องให้กับนักท่องเที่ยว การจัดทำแผนที่ คู่มือนำเที่ยว ป้ายสื่อความหมาย เพื่อให้ความรู้กับนักท่องเที่ยวในเรื่องการอนุรักษ์และข้อมูลของทรัพยากรในชุมชน การจัดทำเส้นทางธรรมชาติ
- 2) ด้านการจัดการ มีการบริหารจัดการโดยมีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ร่วมกับหน่วยงานภายนอก เพื่อแสดงความคิดเห็นในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวและการจัดแบ่งพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งประกอบไปด้วยสิ่งบริการอำนวยความสะดวกเบื้องต้น จุดแนะนำ บริการข่าวสาร มุมนิทรรศการ มุมจำหน่ายอาหารเครื่องดื่ม สุขา ในลักษณะของการเป็นเจ้าบ้านที่ดี เป็นต้น การกำหนดแผนพัฒนาพื้นที่ที่มีนโยบายในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชัดเจน เช่น การจัดการขยะ สิ่งปฏิภูล มลพิษ และการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่จำนวนนักท่องเที่ยวต่อครั้งต่อวัน การพัฒนาเข้าสู่มาตรฐานความปกติใหม่ (New Normal) ที่มีความสอดคล้องกับความปลอดภัยด้านสุขอนามัย (SHA) โดยกำหนดมาตรฐานการท่องเที่ยวที่มีความสอดคล้องกับนโยบายของทางภาครัฐและมาตรการของกระทรวงสาธารณสุข
- 3) ด้านการพัฒนาบุคลากร มีการวางแผนพัฒนาบุคลากร เช่น มัคคุเทศก์ที่มีความรู้ของชุมชนและการอนุรักษ์ การอ่านแผนที่ การนำเที่ยว การให้ความรู้การปฏิบัติตัวให้กับนักท่องเที่ยว
- 4) ด้านการตลาด ชุมชนจะต้องมีการวางแผนในเรื่องการรับนักท่องเที่ยวจะทำการรับเฉพาะที่ทำจองล่วงหน้าเท่านั้น การควบคุมปริมาณของนักท่องเที่ยว การตรวจสอบที่มาของนักท่องเที่ยวว่ามาจากพื้นที่ควบคุมหรือพื้นที่เสี่ยงหรือไม่ มีการลงทะเบียน โดยไม่อนุญาตให้บุคคลที่ไม่มีรายชื่อเข้าร่วม ถึงแม้ว่าจะเดินทางมากับกลุ่มที่จองแล้วก็ตามเพื่อสอดคล้องกับมาตรฐานความปกติใหม่หลังโรคระบาดโควิด-19 และ
- 5) ด้านนักท่องเที่ยวเองนั้นควรจะเป็นนักท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานความรู้ค่อนข้างดี มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนและมองหาความตื่นเต้นและแปลกใหม่ในสภาพป่าที่มีความห่างไกล การเดินทางเส้นทางธรรมชาติที่ลำบากในการเข้าถึง เป็นต้น มีจิตสำนึกในการรักษาคุณค่าและคุณภาพของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการเกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางการท่องเที่ยว มีความประทับใจในความสวยงาม ชาบซึ้งและมีความทรงจำที่ดีต่อทรัพยากรธรรมชาติ มีการเตรียมความพร้อมในการวางแผนการเดินทางท่องเที่ยวโดยมีการศึกษาข้อมูลในด้านการ

เดินทาง เส้นทางคมนาคม ความปลอดภัย รวมไปถึงการศึกษากฎระเบียบ การปฏิบัติตัวในขณะที่เดินทางท่องเที่ยว การเข้าร่วมกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวและรักในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเจ้าบ้าน มีความสนใจในการเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน รวมไปถึงการให้ความเคารพในวิถีชุมชนด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลอวน (2561) แนวคิดการท่องเที่ยวชุมชน พจนา สนวนศรี (2546) แนวคิดหลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของ Martin (1995) โดยที่รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย จึงมี 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบของชุมชนที่ได้รับการพัฒนาทางการท่องเที่ยว 2) รูปแบบของชุมชนที่มีการอนุรักษ์ก่อนมีการพัฒนาการท่องเที่ยว 3) รูปแบบของชุมชนที่เน้นการอนุรักษ์ ซึ่งสอดคล้องกับ พรหมินทร์ พวงมาลา (2546) ที่ศึกษารูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืนบ้านแม่กำปอง หมู่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพบว่า มีรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นขั้นตอน ชาวบ้านมีความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืน ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีมาตรฐานในการดำรงชีวิตมากขึ้น ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติ ได้รับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน มีผลงานของภูมิปัญญาชาวบ้าน มีแนวทางที่ถูกต้องในการจัดสรรรายได้ให้กับชุมชนและประชาชน มีการจัดการด้านเส้นทางเดินป่า รวมทั้งรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการมีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และพรชัย เพียรพล (2559) ที่ศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวนิเวศโดยมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเหล่า ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาจากบริบทของชุมชน ศักยภาพของชุมชน รูปแบบของชุมชนและการพัฒนาจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน ซึ่งชุมชนบ้านเหล่ามีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น การพัฒนาจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านเหล่ามีการกำหนดมาตรการการปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวชุมชน มีการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรมีการนำเอาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการชุมชนให้ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันมากขึ้น
2. ควรมีการนำเอาผลการศึกษาการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าและความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่า นำไปเป็นกรอบการพัฒนาจิตสำนึกของชุมชน นักท่องเที่ยวและประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยอื่นๆที่อาจมีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อื่นๆที่ไม่ได้อยู่ในเขตป่ากันชน
2. ควรมีการศึกษาถึงตัวแปรทางด้านความรู้สึกต่อสภาพแวดล้อมของนักท่องเที่ยว เช่น สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับปริมาณขยะ ความสวยงามของภูมิทัศน์ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้ครอบคลุมทุกองค์ประกอบ
3. ควรมีการศึกษาการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์ของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ
4. ควรมีการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงเพื่อเป็นการเสริมกิจกรรมทางการท่องเที่ยวและสามารถจัดตั้งเป็นเครือข่ายทางการท่องเที่ยวได้

บรรณานุกรม

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). รายงานภาวะเศรษฐกิจท่องเที่ยว (ฉบับที่ 7). กรุงเทพฯ: เอ็กเซล เลนท บิเนส แมเนจเม้นท์.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2564). สถานการณ์การท่องเที่ยวในประเทศไทยรายจังหวัด ปี 2564. สืบค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2564, จาก <https://www.mots.go.th/news/category/630>
- การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน. (2561). ชุมชนบ้านหัวทุ่ง จังหวัดเชียงใหม่. สืบค้นเมื่อ 14 สิงหาคม 2561, จาก <http://community.onep.go.th/location/ban-hua-toong-chiangmai/>
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานแม่ฮ่องสอน. (2566). บ้านหัวยี่. สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2566, จาก <https://7greens.tourismthailand.org/2020/08/20/%E0%B8%9A%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%AB%E0%B9%89%E0%B8%A7%E0%B8%A2%E0%B8%AE%E0%B8%B5%E0%B9%89/>
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2546). การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ 2555-2559. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- จักรพันธ์ ภูมิสุทธาผล. (2557). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแม่กำปอง ตำบลหัวแย้ อำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่. วท.ม., บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- โฉมศิริ ทิมสุทิน. (2548) รูปแบบการจัดการและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยว โดยชุมชนพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ระยะที่ 1. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย [สกว.ภาค]:เชียงใหม่.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2541). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: เทพนรมิต.
- ฐิติ ฐิติจำเริญพร, วุฒิพงษ์ ฉั่วตระกูล และอนงค์นาถ ปัญญาใหญ่. (2558). การศึกษาความต้องการของตลาดที่มีศักยภาพเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทยและอาเซียน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- ณัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน. (2559). ทฤษฎีเกี่ยวกับจิตสำนึก การสร้างจิตสำนึกและการปลูกฝังจิตสำนึก. สืบค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2563, จาก <http://nattawatt.blogspot.com/2016/12/consciousness.html>

- เดือนนภา ภูทอง. (2561). การจัดการป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม
สาธารณะ และจารีตประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ. วารสารนวัตกรรมการบริหาร
และการจัดการ, 6(2), 80-94.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. (2527). การมีส่วนร่วมของชุมชน นโยบาย และกลวิธี. กรุงเทพฯ: คัดดีโสภา.
ไทยแลนด์พลัส. (2563). สถานการณ์การท่องเที่ยวของประเทศไทย ปี 2562. สืบค้นเมื่อ 23
มกราคม 2563, จาก <https://www.thailandplus.tv/archives/122196>
- ทวิศร์ศรีศอดทคอม. (2566). พาเที่ยวบ้านถ้ำเชียงดาว. สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2566, จาก
<https://www.robinhoodstory.com/blog/cave-chiangdao-chiangmai>
- เบญจวรรณ สุจริต และชัชชัย สุจริต. (2560). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบล
นางพญา อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุตรดิตถ์ สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น), 12(2), 53-65.
- ปรีดี นกุลสมปรารธนา. (2559). การศึกษาประสบการณ์จิตสำนึกร่วมชุมชน และความผูกพันที่มี
ต่องานนันทกรรม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- พจนา สนวนศรี. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ :โครงการท่องเที่ยวเพื่อ
ชีวิตและธรรมชาติ.
- พจนา สนวนศรี. (2560). รายงานภาวะเศรษฐกิจท่องเที่ยว (ฉบับที่ 7). กรุงเทพฯ: เอ็กเซล เลน্থ์
บิสเนส แมเนจเม้นท์.
- พรชัย เพียรพล. (2559). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้าน
เหล่า ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิชาการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (เพื่อการพัฒนา
ท้องถิ่น), 11(2), 145-158.
- พรมมินทร์ พวงมาลา. (2546) รูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบยั่งยืน บ้านแม่
กำปอง หมู่ที่ 3 ตำบลห้วยแก้ว กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: ม.ป.ท.
- เพชรศรี นนท์ศิริ. (2556). รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน ในเขตภาคเหนือ
ตอนล่าง. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ คณะการจัดการการท่องเที่ยว,
8(2), 47-65.
- ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. (2532). การมีส่วนร่วมของประชาชน: เอกสารประกอบการฝึกอบรม
หลักสูตรการพัฒนาและส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้. กรุงเทพฯ: กรมป่าไม้.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2527). กลวิธีแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงาน
พัฒนาชุมชนในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: คัดดีโสภา.

- มณฑล. (2566). แผนที่ภาคเหนือ 17 จังหวัด ประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2566, จาก <https://www.jangwat.com/north/338/>
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2545). การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2563). แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2563, จาก <https://www.chaipat.or.th/concept-and-theory-development/development-and-conservation-of-natural-resources.html>
- ยุทธศักดิ์ สุภสร. (2562). ทิศทางท่องเที่ยวไทยในปี 2562. สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2562, จาก <https://www.tatreviewmagazine.com/article/tourism-thailand-2562/>
- ลงทุนแมน. (2563). สรุปภาพรวมเศรษฐกิจภาคเหนือ. สืบค้นเมื่อ 21 ตุลาคม 2563, จาก <https://www.longtunman.com/25891>
- วรพงศ์ ผูกภู. (2562). หนึ่งทศวรรษพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 28 ตุลาคม 2562, จาก <https://www.randdcreation.com/content/3057/>
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2531). การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศรีเพ็ญ ดุรงค์เดช. (2539). หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน. ใน 100 ปี กรมป่าไม้. เชียงใหม่: นันทกานต์กราฟฟิค.
- ศุภมาส แหวนวิเศษ และเจริญชัย เอกมาไพศาล. (2560). ปัจจัยแห่งความสำเร็จในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลน้ำเขียว จังหวัดตราด. วารสารธรรมศาสตร์, 36(1), 66-95.
- ศูนย์วิจัยธนาคารออมสิน. (2561). การท่องเที่ยวชุมชน. สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2561, จาก https://www.gsbresearch.or.th/wpcontent/uploads/2021/03/GR_report_travel_internet_detail.pdf
- สถาบันลูกโลกสีเขียว. (2561ก). ผลงานรางวัลลูกโลกสีเขียว. สืบค้นเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2561, จาก <https://www.greenglobeinstitute.com/Frontend/Content.aspx?ContentID=20c8f90e-61fe-4028-b385-34f6a62730a5>

- สถาบันลูกโลกสีเขียว. (2561ข). ผลงานรางวัลลูกโลกสีเขียว. สืบค้นเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2561, จาก <https://www.greenglobeinstitute.com/Frontend/Content.aspx?ContentID=fa0ba5d7-9ec3-40cf-8567-d00c2cb7d7c2>
- สถาบันลูกโลกสีเขียว. (2561ค). ผลงานรางวัลลูกโลกสีเขียว. สืบค้นเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2561, จาก <https://www.greenglobeinstitute.com/Frontend/Content.aspx?ContentID=d5fadaa7-6fb6-4aef-a7b0-6a3745195de0>
- สถาบันลูกโลกสีเขียว. (2561ง). ผลงานรางวัลลูกโลกสีเขียว. สืบค้นเมื่อ 23 พฤศจิกายน 2561, จาก <https://www.greenglobeinstitute.com/Frontend/Content.aspx?ContentID=2a660964-ab84-4f3d-a158-3233e205892d>
- สถาบันลูกโลกสีเขียว. (2562). ผลงานรางวัลลูกโลกสีเขียว. สืบค้นเมื่อ 3 กรกฎาคม 2562, จาก <https://www.greenglobeinstitute.com/Frontend/Content.aspx?ContentID=9f2ac370-451c-45f6-84a1-207bc02a7236>
- สมาคมผู้พิทักษ์ป่า. (2564). PROTECTED AREA. สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2565, จาก https://www.thairanger.com/protected_area/
- ส่วนวิจัยและพัฒนาอนุรักษ์มรดกมรดกอุทยานแห่งชาติ. (2560). แผนแม่บทอุทยานแห่งชาติแบบบูรณาการ พ.ศ. 2560-2564. กรุงเทพฯ: สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.
- สินธุ์ สโรบล. (2551). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. สืบค้นเมื่อ 29 ตุลาคม 2562, จาก http://rescom.trf.or.th/display/keydefault.aspx?id_colum=276
- สิริมา ชัยกุล, จิรโชค วิระสย, เสาวคนธ์ สุดสวาท และวรรณณา แผนมุนิน. (2561). รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ในพื้นที่ภาคใต้แถบทะเลอันดามัน. วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์, 9(2), 376-389.
- สุชาวลี ชูเอน. (2555). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษา ตำบลวังมะปราง อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง. วารสารวิทยบริการ, 23(3), 43-53.
- สุภาภรณ์ ประสงค์ทัน. (2563). การวิจัยเชิงคุณภาพทางการท่องเที่ยว: แนวคิดและวิธีวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุภัตรา ทองเพชร. (2563). การขอปรับเปลี่ยนเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติ/ข้อกำหนดเขตการจัดการอุทยานแห่งชาติ (Zoning). สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2563, จาก https://www.dnp.go.th/personnel/sunha/w10/2563/aug26_2020/2.Supatra.pdf

สุวิมล ตีรกันันท์. (2546). การใช้สถิติในงานวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2544). อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ. สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2565, จาก www.chm-thai.onep.go.th

สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว. (2554). คู่มือแนวทางการประเมินคุณภาพด้านการท่องเที่ยวของจังหวัด. กรุงเทพฯ: กรมการท่องเที่ยว, กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

สำนักฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่อนุรักษ์. (2564). ข้อมูลสถิติ 2564. สืบค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2564, จาก <https://www.dnp.go.th/statistics/2564/index.html>

สำนักอุทยานแห่งชาติ. (4 มกราคม 2564). ประกาศกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เรื่อง การจัดทำแผนการบริหารจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2563.

หนองแม่เฒ่า. (2566). สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2566, จาก <https://sites.google.com/site/phatcharisites/hnxng>

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (2558). ท่องเที่ยวโดยชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: โคคูเน แอนด์ โค.

องค์การบริหารส่วนตำบลอวน. (2561). การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2561, จาก http://www.ounlocal.go.th/news-detail_423_7765

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. (2542). เอกสารการสอนกระบวนการวิชาชุมชน ทรัพยากรและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

อนุรักษ์ ประทุมชาติ, จตุรงค์ ศรีวงษ์วรรณ และกิติรัตน์ สีหพันธ์. (2562). รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน บริเวณลุ่มน้ำโขงจังหวัดอุบลราชธานี. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร., 7(5), 1460-1473.

อัศวิน แสงพิบูล. (2556). ระเบียบวิธีวิจัยด้านการท่องเที่ยวและโรงแรม. (พิมพ์ครั้งที่ 1).

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

Aby Sène-Harper and Moustapha Seye. (2019). Community-based Tourism Around National Parks in Senegal: The Implications of Colonial Legacies in Current Management Policies. *Tourism Planning and Development*, 16(1), 1-18

- Amazing Thailand. (2559). ชุมชนบ้านไร่กองขิง. สืบค้นเมื่อ 1 สิงหาคม 2559, จาก <https://www.villagetotheworld.com/meetinthevillage/th/baan-rai-kong-khing/2016/08/01/1695>
- BLT. (2562). คาดปี 62 ต่างชาติเที่ยวไทย 39 ล้านคน. สืบค้นเมื่อ 17 กรกฎาคม 2562, จาก <https://www.bltbangkok.com/news/5030/>
- Cater, E. (1993). Ecotourism in the third world: problems for sustainable tourism development. *Tourism Management*, 14(2), 85–90.
- France, L. (1997). *Sustainable Tourism*. Earthscan: London.
- Gardner, G. T. and P. Stern. (1996). *Environment Problems and Human Behavior*. Boston: Allyn and Bacon.
- Ian Munanura, Boaz Tumwesigye, Edwin Sabuhoro, Donnah Mariza and Louis Rugerinyange. (2017). The quality and performance nexus of the community-based ecotourism enterprises at Nyungwe National Park, Rwanda: a total quality management perspective. *Journal of Ecotourism*, 17(3), 1–24.
- Ishmael Mensah. (2017). Benefits and Challenges of Community-Based Ecotourism in Park-Fringe Communities: The Case of Mesomagor of Kakum National Park. *Tourism Review International*, 21(1), 81–98.
- IUCN. (1994). *Guidelines for Protected Area Management Categories*.
- Jugmohan, S., Spencer, J. P. and Steyn, J. N. (2016). Local natural and cultural heritage assets and community based tourism: challenges and opportunities. *African Journal for Physical Activity and Health Sciences (AJPHES)*, 22(1: 2), 306–317.
- Martin, D. W. (1995). “An importance/performance analysis of service providers’ perception Of quality service in the hotel industry”. *Journal of Hospitality & Leisure Marketing*, 3(1), 5–17.
- Mihai Voda, I Wayan Jendra and Made Ruki (2019). Community-Based Tourism For Natural Conservation In Pohsanten Village In Bali. *Journal of Applied Sciences in Travel and Hospitality*, 2(1), 1–9.
- Murphy, S. E. (1997). Implementing Learning Organization Principles and Quality Assurance: A Practical Model. *Performance Improvement*, 36(9), 33–36.

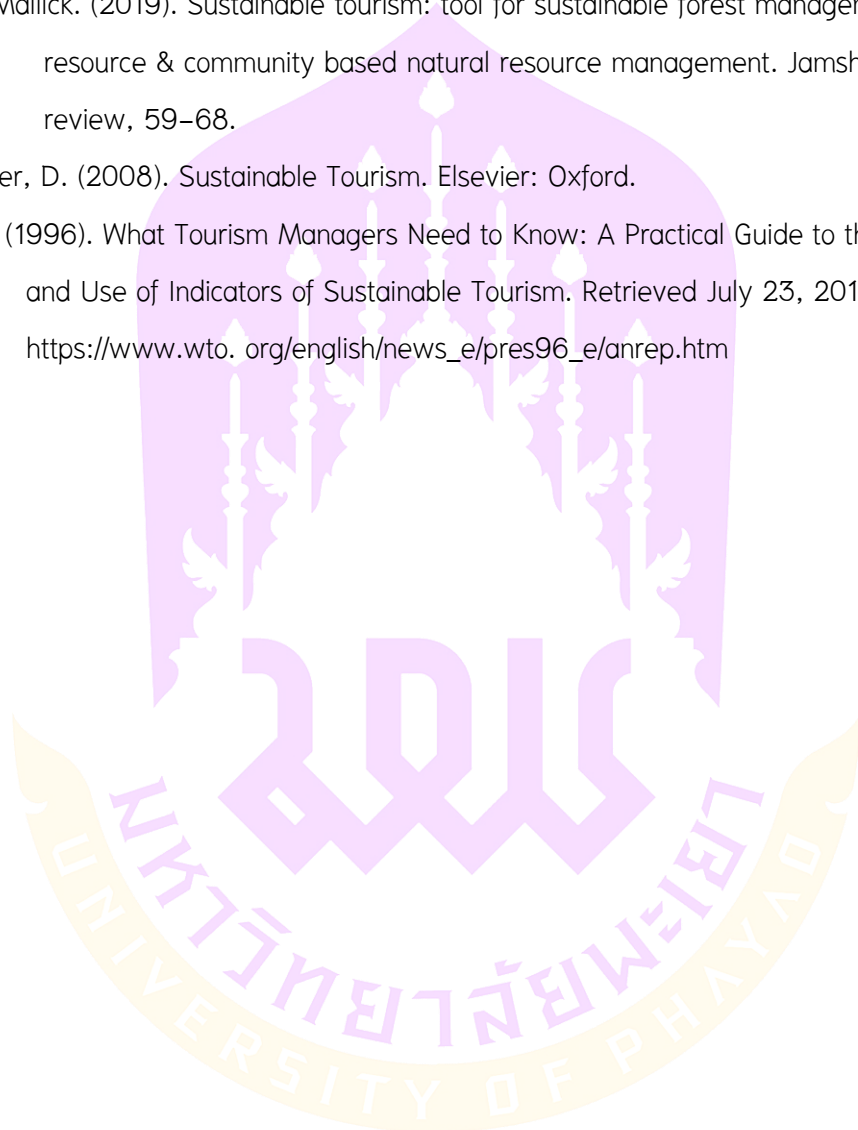
Richards G and Hall D. (2002). *Tourism and Sustainable Community Development*. London: Routledge.

SDG MoVE. (2565). การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2565, จาก <https://www.sdgmovement.com/2021/07/31/sdg-vocab-41-sustainable-tourism/>

Ujjal Mallick. (2019). Sustainable tourism: tool for sustainable forest management, natural resource & community based natural resource management. *Jamshedpur research review*, 59–68.

Weaver, D. (2008). *Sustainable Tourism*. Elsevier: Oxford.

WTO. (1996). *What Tourism Managers Need to Know: A Practical Guide to the Development and Use of Indicators of Sustainable Tourism*. Retrieved July 23, 2018. from https://www.wto.org/english/news_e/pres96_e/anrep.htm

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยพะเยา

UNIVERSITY OF PHAYAO

ภาคผนวก ก รายชื่อชุมชนในเขตภาคเหนือที่ได้รับรางวัลจากศูนย์ประสานงาน
เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-N-CC Thailand CBT Network
Coordination Center), รางวัลลูกโลกสีเขียว (Green Globe Institute) ปี
พ.ศ. 2550-2562, รางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism
Awards) ปี พ.ศ.2539-2562

จังหวัด	ชุมชน	ผู้ติดต่อ	CBT-N- CC	Green Globe Institute	Thailand Tourism Awards
เชียงใหม่	ชุมชนม่วงชุม	คุณพินิจ		✓	
	ชุมชนร่องบอน	คุณสำเริง เต๊ะจ๊ะ		✓	
	ชุมชนจะบู่สี	คุณตะวัน แสงคาม	✓		
	ชุมชนบ้านโป่งน้ำร้อน	คุณธนพนธ์ รักชาติ	✓		
	ชุมชนห้วยขี้เหล็ก	คุณยรรยง ยืนยงความ ดี	✓		
	ชุมชนชาวจีนดอยแม่ สลอง	คุณบุญช่วย สุกยอด สำราญ			✓
	ศูนย์ประสานงานผู้นำ เที่ยวชุมชนและโฮมส เตย์	ศูนย์ช่วยเหลือ ประชาชนสลองนอก			✓
เชียงใหม่	เครือข่ายชุมชนลุ่ม แม่น้ำปิงตอนบน	คุณสมบูรณ์ คำวัน		✓	
	ชุมชนบ้านโป่ง	คุณมิ่งขวัญ แดง สุวรรณ คุณสมใจ ปาหาญ		✓	✓
	ชุมชนบ้านสบลาน	คุณชिरาภัด แสง กระจ่างฟ้า		✓	
	ชุมชนบ้านป่าตึงงาน	คุณเศรษฐ พะโย		✓	
	ชุมชนบ้านเก๊าเดื่อ	คุณไชย	✓		
	ชุมชนบ้านถ้ำ	คุณดำรง อินตะ	✓		
	ชุมชนบ้านหัวทุ่ง	คุณศิริวรรณ ศรีเงิน	✓		
	ชุมชนบ้านแม่กำปอง	คุณวิริยา วชิรานุวัฒน์	✓		✓

จังหวัด	ชุมชน	ผู้ติดต่อ	CBT-N- CC	Green Globe Institute	Thailand Tourism Awards
	ชุมชนบ้านแม่กลาง หลวง	คุณรดาภรณ์ ฉ่ำโกศร	✓		✓
	ชุมชนบ้านผาหมอน	คุณสรวิทย์ โคนใจ ไพรวรรณ	✓		
	ชุมชนบ้านดอยบุญ	คุณเมชาพันธ์ ภูชกฤษ ดา	✓		
	ชุมชนบ้านผาแตก	คุณจันทร์เพ็ญ คำเก	✓		
	ชุมชนบ้านเวียงแหง	คุณอินแก้ว เมธา	✓		
	ชุมชนบ้านไร่กองขิง	คุณสุพรรณ อินชัย			✓
	ชุมชนบ้านถวายเป็น	คุณย์ช่วยเหลื่อ นักท่องเที่ยว			✓
พะเยา	ชุมชนบ้านปี่	คุณจอม กราบมูล		✓	
	ชุมชนบ้านบัว/บ้าน ดอกบัว	คุณสมศักดิ์ ชำนาญ กลิ้ง		✓	✓
	ชุมชนบ้านเวียงบัว	นายนิเวศน์ ไชยกันทา	✓		
	ชุมชนบ้านร่องไฮ	คุณนริศ เตปินกำ	✓		
เพชรบูรณ์	กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟู ป่าชุมชนบ้านพัฒนาว พงษ์	คุณไพโรทูลย์ โครต สมบัติ		✓	
	เครือข่ายป่าชุมชนต้น น้ำพอง	คุณนฤมล พรหมอิน		✓	
	เครือข่ายป่าชุมชน ตำบลซับพุทรา	คุณประไพ บุญเจริญ		✓	
	ชุมชนบ้านมาตุลี	คุณพันธุ์ สรรพการ	✓		
	ชุมชนบ้านหนองแม่นา	คุณพลกิจ โสภาวาง	✓		✓
แม่ฮ่องสอน	ชุมชนแม่กองคา	คุณชาญชัย อมรโพธิ์ แดง		✓	
	เครือข่ายการจัดการ ธรรมชาติลุ่มน้ำ	คุณโชคชัย		✓	
	ชุมชนบ้านจาโป	คุณวีรชน ไพโรเพชรรา ทิศ	✓		✓

จังหวัด	ชุมชน	ผู้ติดต่อ	CBT-N- CC	Green Globe Institute	Thailand Tourism Awards
	ชุมชนบ้านแม่ละนา	คุณเทียนทอง ชงศ์ จักร์	✓		✓
	ชุมชนบ้านรุ่งอรุณ ม.6	คุณมานิตย์ แซ่หลี	✓		
	ชุมชนบ้านห้วยตองก่อ	คุณทินกร เลือกา	✓		✓
	ชุมชนบ้านห้วยฮี้	พ่อหลวงปอทูล	✓		✓
	ชุมชนบ้านห้วยเตือ	คุณณิชาทิพย์ มูลแก้ว		✓	
พิษณุโลก	ชุมชนบ้านแก่งทุ่ง- บ้านป่าปอบิด	คุณรัชนี วงศ์วิสาน		✓	
	เครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำ ชมพู	คุณวิชาญ เศรษฐสูงเนิน		✓	
	ชุมชนบ้านดง	คุณไตรภพ ยาแสง		✓	
	ชุมชนบ้านร่องกล้า	คุณเชษ แซ่หลี	✓		
ตาก	ชุมชนบ้านเด่นวัว	คุณรุ่งนภา สุขเกิด		✓	
แพร่	ชุมชนบ้านเหล่าเหนือ	คุณกัญญา แสงแก้ว		✓	
ลำปาง	ป่าชุมชนบ้านกลาง	คุณสมชาติ หวัคแหลม		✓	
	ชุมชนบ้านสามขา	คุณต่าย เดชาปิ่นตา		✓	
	ชุมชนบ้านแม่หมี่	คุณนิภาพร แก้วทุ่ง		✓	
	ชุมชนบ้านแม่เชียงราย ลุ่ม	คุณอนันตพงษ์ จัน ทรราช		✓	
	ชุมชนบ้านขอใต้ บ้าน ขอเหนือ	คุณสะอาด โตล้ำมะ		✓	
	ชุมชนบ้านสาสบก	คุณสมชาย งามสม		✓	
	หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์บ้านป่าเหมี้ยง	คุณชาญชัย จาตุมา			✓
น่าน	ชุมชนบ้านดงผาปูน	คุณอัมพวา ใจปิง		✓	
	ชุมชนบ้านลือ บ้านเด่น พัฒนา	คุณพินิจ หน่อท้าว		✓	
	ชุมชนห้วยหาด	คุณนันทวรรณ จินดา สวัสดิ์		✓	

จังหวัด	ชุมชน	ผู้ติดต่อ	CBT-N- CC	Green Globe Institute	Thailand Tourism Awards
	ชมรมส่งเสริมการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลป่อสวก	คุณบี			✓
	บ้านหาดผาชน อนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม	คุณเสวียน สองสีขวา			✓
ลำพูน	ชุมชนบ้านทาป่าเปา	คุณไพบุลย์ จำหงษ์			✓
	กลุ่มท่องเที่ยวโดย ชุมชนพระบาทห้วยต้ม	คุณวิมล สุขแดง			✓
สุโขทัย	ชุมชนบ้านวังตามน	พระครูโฆสิต บุญโย ประดับ	✓		
พิจิตร	ย่านเก่าวังกรด	คุณสุภัชชา พุทธเกษร			✓

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชน
พื้นที่อนุรักษ์ ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้จัดทำขึ้นสำหรับใช้ในการศึกษาและจัดทำวิทยานิพนธ์ โดยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการการท่องเที่ยวและโรงแรม มหาวิทยาลัยพะเยา ซึ่งอยู่ในการควบคุมดูแลของคณาจารย์ที่ปรึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชน การบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน และเพื่อศึกษาการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากท่านได้กรุณาตอบแบบสัมภาษณ์เพื่อจะได้นำข้อมูลที่ได้เป็นประโยชน์ในการเสนอแนะหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อไป

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชน การบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่า

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์และขอขอบพระคุณในความกรุณาของท่านเป็นอย่างสูง มา ณ ที่นี้

นางสาวยุชิตา กันหาเมือง
ผู้วิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุล.....

อาชีพ/ตำแหน่ง.....

หน่วยงาน/ชุมชน.....

เบอร์โทรศัพท์.....

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้.....

ชุมชนอยู่ติดกับอุทยาน..... ระยะ..... กิโลเมตร

สถานที่ที่ให้สัมภาษณ์.....

วัน/เดือน/ปีที่ให้สัมภาษณ์..... เวลา.....

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชน การบริหารจัดการพื้นที่ชุมชน

ท่านคิดว่าสถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ชุมชนของท่านเป็นอย่างไร

.....

1. ชื่อแหล่งท่องเที่ยว / กิจกรรม / จุดเด่นหรือสิ่งดึงดูดใจในชุมชนของท่าน

.....

2. ระยะเวลาในการจัดตั้งชมรมหรือองค์กรชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในชุมชนของท่าน

.....

3. สถานการณ์การท่องเที่ยวในชุมชนของท่านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

.....

.....

.....

4. การบริหารจัดการพื้นที่ชุมชนของท่านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า

ท่านคิดว่าการมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าในพื้นที่ของท่านมีสิ่งใดที่สามารถทำให้ประชาชนในชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า มีสิ่งใดที่ต้องปรับปรุงหรือพัฒนาเพื่อให้มีจิตสำนึกร่วมในการอนุรักษ์ป่ามากขึ้นในอนาคต

.....

.....

.....

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่า

ท่านคิดว่ารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าควรเป็นอย่างไรเพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมในการอนุรักษ์ป่าของทั้งชุมชนและนักท่องเที่ยวเอง

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณที่ท่านได้เสียสละเวลาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ในครั้งนี้

แบบสอบถาม

เรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชน พื้นที่อนุรักษ์ ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย

คำชี้แจง

แบบสอบถามชุดนี้ เป็นส่วนหนึ่งในการจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย ของ นิลิตปริญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและโรงแรม มหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อให้การวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย ผู้วิจัยใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้กรุณาให้ข้อมูลในตอบแบบสอบถามอย่างครบถ้วนโดยแบบสอบถามนี้ มีทั้งหมด 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความรู้ ทักษะคติ การใช้ประโยชน์จากป่า

ตอนที่ 3 การมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่า
ในเขตภาคเหนือ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้สละเวลาในการให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้อย่าง
ครบถ้วนสมบูรณ์

นางสาวยุชิตา กันทามิ่ง

ผู้วิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเพื่ออนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่ตรงกับข้อมูลของท่านมากที่สุด
(เลือกเพียง 1 ตัวเลือก)

1. เพศ

ชาย หญิง ทางเลือก

2. อายุ

ต่ำกว่า 20 ปี 20-29 ปี 30-39 ปี
 40-49 ปี 50-59 ปี 60 ปี ขึ้นไป

3. สถานภาพ

โสด สมรส/อยู่ด้วยกัน หย่าร้าง/หม้าย/แยกกันอยู่

4. ระดับการศึกษาสูงสุด

ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี

5. อาชีพ

นักเรียน/นักศึกษา พนักงานเอกชน ข้าราชการ
 เกษตร ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย อื่น ๆ (โปรด

ระบุ).....

6. รายได้ต่อเดือน

ไม่เกิน 15,000 บาท 15,000-20,000 บาท 20,001-30,000 บาท
 30,001-40,000 บาท 40,001-50,000 บาท มากกว่า 50,000 บาท

ตอนที่ 2 ความรู้ ทศนคติ การใช้ประโยชน์จากป่า

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่ตรงกับข้อมูลของท่านมากที่สุด (เลือกเพียง 1 ตัวเลือก) เพื่อแสดงความคิดเห็นของท่านในช่องระดับความสำคัญ โดยมี การให้ค่าน้ำหนักมีความหมายดังต่อไปนี้

- 5 หมายถึง ท่านเห็นด้วยมากที่สุด
 4 หมายถึง ท่านเห็นด้วยมาก
 3 หมายถึง ท่านเห็นด้วยปานกลาง
 2 หมายถึง ท่านเห็นด้วยน้อย
 1 หมายถึง ท่านเห็นด้วยน้อยที่สุด

ความรู้ ทศนคติในการอนุรักษ์ป่า	ระดับของความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ป่ามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของท่าน					
2. ป่าเป็นแหล่งอาหารและสมุนไพรของชาวบ้าน					
3. ป่าไม่สามารถป้องกันและรักษาสภาพแวดล้อมได้					
4. ป่าเป็นแหล่งพักพิงและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า					
5. ป่าไม่ได้เกิดจากชาวบ้านในชุมชนให้ความร่วมมือและสนับสนุน					
6. ป่าก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนและหมู่คณะ					
7. ป่าเป็นแหล่งประกอบพิธีกรรมความเชื่อของชาวบ้าน					
8. ป่าช่วยในการอนุรักษ์ดิน					

ความรู้ ทักษะคติในการอนุรักษ์ป่า	ระดับของความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
9. การอนุรักษ์ป่าทำให้ท่านและชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันได้เข้มแข็งขึ้นและมีส่วนร่วมในการดำเนินงานร่วมกัน					
10. ปริมาณน้ำในหมู่บ้านมีปริมาณเพิ่มขึ้นหรือลดลงเกิดจากความอุดมสมบูรณ์ของป่า					
11. ความอุดมสมบูรณ์ของป่ามีสภาพที่ดีขึ้นเมื่อเทียบกับอดีต					
12. แหล่งต้นน้ำลำธารเกิดจากป่า					
13. ป่าเป็นแหล่งนันทนาการ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้านแล้วยังอนุญาตให้คนภายนอกเข้าไปใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจได้					
14. ต้นไม้ในป่าสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้					
15. กิ่งไม้ที่หัก โคนล้มในเขตป่าสามารถเก็บมาใช้ประโยชน์ได้					
16. ของป่าห้ามนำมาจำหน่ายแต่สามารถนำมาใช้อุปโภคบริโภคได้					
17. ป่าที่ดีทำให้สามารถหาของป่าได้ตลอดปี					
18. การดำเนินงานของป่าสามารถป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าของคนภายนอกได้					
19. ชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนท่านได้					

ตอนที่ 3 การมีจิตสำนึกร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ป่า

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง □ ที่ตรงกับข้อมูลของท่านมากที่สุด (เลือกเพียง 1 ตัวเลือก) เพื่อแสดงความคิดเห็นของท่านในช่องระดับความสำคัญ โดยมี การให้ค่าน้ำหนักมีความหมายดังต่อไปนี้

5	หมายถึง	ท่านเห็นด้วยมากที่สุด
4	หมายถึง	ท่านเห็นด้วยมาก
3	หมายถึง	ท่านเห็นด้วยปานกลาง
2	หมายถึง	ท่านเห็นด้วยน้อย
1	หมายถึง	ท่านเห็นด้วยน้อยที่สุด

การมีจิตสำนึกร่วมของชุมชน ในการอนุรักษ์ป่า	ระดับของจิตสำนึก				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านการอนุรักษ์ป่า					
1. ป่าเป็นแหล่งที่มาของวัตถุดิบต่างๆในการดำรงชีวิต ฉะนั้นต้องช่วยกันอนุรักษ์ไว้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม					
2. ความเชื่อและพิธีกรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องสืบทอดไว้ในการรักษาป่า					
3. การมีผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชนในการใช้ผลผลิตจากป่าเพื่อดำรงชีพช่วยให้ทุกคนร่วมใจในการอนุรักษ์ป่า					
4. ผู้นำชุมชนมีความสามารถในการรักษากฎระเบียบต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อรักษาธรรมชาติของป่า					
5. ควรเพิ่มบทลงโทษที่รุนแรงสำหรับผู้ทำผิดกฎและระเบียบของป่า					

การมีจิตสำนึกร่วมของชุมชน ในการอนุรักษ์ป่า	ระดับของจิตสำนึก				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
6. มีการจัดตั้งกรรมการหมู่บ้านเข้ามามีบทบาทในการรักษาป่า					
7. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานป่าไม้มีบทบาทในการรักษาสภาพป่าร่วมกับชุมชน					
ด้านการมีส่วนร่วม					
1. มีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ระเบียบและบทลงโทษในการใช้ประโยชน์ร่วมกันของป่า					
2. มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูสภาพป่าให้ดีขึ้น					
3. มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในการบำรุงรักษาป่า					
4. มีส่วนร่วมในการเสียสละทรัพย์เพื่อร่วมกันอนุรักษ์ป่า					
5. มีส่วนร่วมในการนำพันธุ์ไม้เข้าไปปลูกเสริมในป่าให้เพิ่มมากขึ้น					
6. มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากป่า					
7. มีส่วนร่วมในการประชุมสมาชิกทุกเดือนเพื่อแสดงความคิดเห็นร่วมกัน					
ด้านการสนับสนุนและพัฒนา					
1. ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในการตั้งงบประมาณเพื่อการพัฒนาป่า					
2. ประชาชนในชุมชนร่วมมือร่วมใจกันเสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์เพื่อพัฒนาและอนุรักษ์ป่า					

การมีจิตสำนึกร่วมของชุมชน ในการอนุรักษ์ป่า	ระดับของจิตสำนึก				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
3. มีการจัดให้มีการสืบสวนประเพณีที่มีมา ช้านานเพื่อใช้เป็นอุดมการณ์ร่วมกันรักษา ป่า					
4. มีการจัดกิจกรรมโครงการพัฒนาและ อนุรักษ์ป่า					
5. มีการจัดทำประชาคมหมู่บ้านเพื่อ ร่วมกันพัฒนาผืนป่าให้มีความสมบูรณ์					
6. ปลุกฝังให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกและ ความคิดร่วมกันในการพัฒนาป่า					
7. มีการประชาสัมพันธ์ด้วยการติดตั้งป้าย ประกาศให้รู้เห็นถึงคุณค่าของป่าเพื่อให้คน รุ่นหลังได้ตระหนักถึงความสำคัญของป่า					

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าใน
เขตภาคเหนือ

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณที่ท่านได้เสียสละเวลาให้เข้าร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

แบบสอบถาม

เรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชน พื้นที่อนุรักษ์ ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย

คำชี้แจง

แบบสอบถามชุดนี้ เป็นส่วนหนึ่งในการจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย ของ นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและโรงแรม มหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อให้การวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย ผู้วิจัยใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้กรุณาให้ข้อมูลในตอบแบบสอบถามอย่างครบถ้วนโดยแบบสอบถามนี้ มีทั้งหมด 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในชุมชนที่มีการอนุรักษ์ป่าในเขตภาคเหนือ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตภาคเหนือ

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตภาคเหนือ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้สละเวลาในการให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

นางสาวยุชิตา กันหาเมือง

ผู้วิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเพื่ออนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขตภาคเหนือ ประเทศไทย

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่ตรงกับข้อมูลของท่านมากที่สุด
(เลือกเพียง 1 ตัวเลือก)

1. เพศ

ชาย

หญิง

ทางเลือก

2. อายุ

ต่ำกว่า 20 ปี

20-29 ปี

30-39 ปี

40-49 ปี

50-59 ปี

60 ปี ขึ้นไป

3. สถานภาพ

โสด

สมรส/อยู่ด้วยกัน

หย่าร้าง/หม้าย/แยกกันอยู่

4. ระดับการศึกษาสูงสุด

ต่ำกว่าปริญญาตรี

ปริญญาตรี

สูงกว่าปริญญาตรี

5. อาชีพ

นักเรียน/นักศึกษา

พนักงานเอกชน

ข้าราชการ

เกษตร

ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย

อื่น ๆ (โปรด

ระบุ).....

6. รายได้ต่อเดือน

ไม่เกิน 15,000 บาท

15,000-20,000 บาท

20,001-30,000 บาท

30,001-40,000 บาท

40,001-50,000 บาท

มากกว่า 50,000 บาท

ตอนที่ 2 พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในชุมชนที่มีการอนุรักษ์ป่าในเขตภาคเหนือ

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง ที่ตรงกับข้อมูลของท่านมากที่สุด (เลือกเพียง 1 ตัวเลือก)

7. ลักษณะของการเดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนที่มีการอนุรักษ์ป่าในเขตภาคเหนือ
☐ เดินทางตามลำพัง	☐ เดินทางกับกลุ่มเพื่อน
☐ เดินทางกับครอบครัวและญาติ	☐ เดินทางกับบริษัท/หรือหน่วยงาน
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....	
8. ช่วงเวลาใดในการเดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนที่มีการอนุรักษ์ป่าในเขตภาคเหนือ
☐ วันจันทร์-ศุกร์	☐ วันเสาร์-อาทิตย์
☐ วันหยุดนักขัตฤกษ์	☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
9. ความถี่ในการเดินทางท่องเที่ยวในชุมชนที่มีการอนุรักษ์ป่าในเขตภาคเหนือ (จำนวนครั้ง)
☐ น้อยกว่า 3 เดือน/1 ครั้ง	☐ 3-4 เดือน/1 ครั้ง
☐ 5-6 เดือน/1 ครั้ง	☐ มากกว่า 6 เดือน/1 ครั้ง
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....	
10. พาหนะที่ใช้ในการเดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนที่มีการอนุรักษ์ป่าในเขตภาคเหนือ
☐ รถยนต์ส่วนตัว	☐ รถโดยสารสาธารณะ
☐ รถนำเที่ยว	☐ รถเช่า
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....	
11. ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนที่มีการอนุรักษ์ป่าในเขตภาคเหนือ
-		
--	--
☐ ต่ำกว่า 2,000 บาท	☐ 2,001 – 3,000 บาท
☐ 3,001 – 4,000 บาท	☐ 4,001 – 5,000 บาท
☐ มากกว่า 5,000 บาทขึ้นไป	

12. วัตถุประสงค์ของการเดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนที่มีการอนุรักษ์ป่าในเขตภาคเหนือในครั้งนี้ (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)

☐ เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ	☐ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์
☐ เพื่อใช้เวลาว่างกับบุคคลในครอบครัว	☐ เพื่อสัมผัสวิถีชีวิตชุมชน
☐ เพื่อร่วมงานประเพณี เทศกาล กิจกรรม	☐ เพื่อร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์ป่า
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....	

13. ท่านรู้จักแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนจากสื่อใด (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 คำตอบ)

☐ โทรทัศน์	☐ เว็บไซต์ (Website)
☐ เฟสบุ๊ก (Facebook)	☐ อินสตาแกรม (Instagram)
☐ ไลน์ (Line)	☐ ยูทูบ (Youtube)
☐ วารสาร (Magazine)	☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ 3 ระดับความคิดเห็นที่มีผลต่อจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตภาคเหนือ

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง □ ที่ตรงกับข้อมูลของท่านมากที่สุด (เลือกเพียง 1 ตัวเลือก) เพื่อแสดงความคิดเห็นของท่านในช่องระดับความสำคัญ โดยมีการให้ค่าน้ำหนัก มีความหมายดังต่อไปนี้

5	หมายถึง	ท่านเห็นด้วยมากที่สุด
4	หมายถึง	ท่านเห็นด้วยมาก
3	หมายถึง	ท่านเห็นด้วยปานกลาง
2	หมายถึง	ท่านเห็นด้วยน้อย
1	หมายถึง	ท่านเห็นด้วยน้อยที่สุด

จิตสำนึกทางการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตภาคเหนือ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านการรู้คุณค่าและหวงแหนในทรัพยากร					
1. การปรับปรุงแหล่งนันทนาการในพื้นที่ธรรมชาติมากเกินไป จะทำให้สูญเสียสภาพเดิมทางธรรมชาติ					
2. การสื่อความหมาย เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าใจคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยว					
3. ไม่ควรปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้สัมผัสธรรมชาติที่เป็นจริง					
4. การทิ้งขยะไว้ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม					

จิตสำนึกทางการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตภาคเหนือ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
5. จัดให้มีเจ้าหน้าที่ดูแลและรักษาสถานที่ให้เพียงพอ เพื่อช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว					
ด้านการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน					
6. การปล่อยให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ฟื้นตัวบ้าง ไม่ควรเปิดให้ใช้ประโยชน์ตลอดทั้งปี					
7. ป่าเป็นทรัพยากรที่ควรใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าและฟื้นฟูไม่ให้เกิดเสื่อมสภาพลง					
8. ไม่ควรขีดเขียนลงบนบริเวณใด ๆ ของทรัพยากรการท่องเที่ยว					
9. ควรศึกษาและประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน					
ด้านการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากร					
10. ควรประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในแหล่งท่องเที่ยวอย่างระมัดระวัง เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว					
11. ควรปล่อยให้เจ้าหน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรเป็นของเจ้าหน้าที่ที่ดูแลพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น					
12. ควรมีการศึกษาและสำรวจเพื่อจะได้พบทรัพยากรการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น					

จิตสำนึกทางการท่องเที่ยวเพื่อการ อนุรักษ์ป่าในเขตภาคเหนือ	ระดับความคิดเห็น				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
ด้านกฎระเบียบข้อบังคับ					
13. ควรออกกฎหมายหรือข้อบังคับเพื่อ คุ้มครองทรัพยากรการท่องเที่ยว					
14. ทุกคนควรปฏิบัติตามระเบียบและ ข้อบังคับในแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด					
15. ควรมีเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาทรัพยากร การท่องเที่ยว					

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าใน
เขตภาคเหนือ

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณที่ท่านได้เสียสละเวลาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

ภาคผนวก ค ภาพการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

ภาพการลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม

การประชุมกลุ่มย่อย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	ยูชิตา กันหาเมือง
วัน เดือน ปี เกิด	23 พฤศจิกายน 2530
สถานที่เกิด	จังหวัดเพชรบูรณ์
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2555 ศศ.ม. (การจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว), มหาวิทยาลัยพะเยา, พะเยา พ.ศ. 2552 บธ.บ. (การท่องเที่ยว), มหาวิทยาลัยนเรศวร, พะเยา
ที่อยู่ปัจจุบัน	69 หมู่ 1 ตำบลนครชุม อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร 62000
ผลงานตีพิมพ์	ยูชิตา กันหาเมือง, พัจน์พิตดา ศรีสมพงษ์, วรวัชต์ มัชฌมบุรุษ และฤทัย ภัทร พิมลศรี. (อยู่ระหว่างการเผยแพร่). กระบวนการจัดการชุมชนใน การเป็นพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่ากันชนพื้นที่อนุรักษ์ในเขต ภาคเหนือ ประเทศไทย. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, 10(1). ยูชิตา กันหาเมือง, พัจน์พิตดา ศรีสมพงษ์, วรวัชต์ มัชฌมบุรุษ และฤทัย ภัทร พิมลศรี. (อยู่ระหว่างการเผยแพร่). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับ จิตสำนึกทางการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ป่าในเขตภาคเหนือประเทศ ไทย. วารสารวิชาการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 19(2).